नगर शिक्षा योजना

गौरादह नगरपालिका

(२०८३/२०८४-२०९३/२०९४)

प्रकाशक

गौरादह नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

गौरादह, झापा

हाम्रो भनाइ

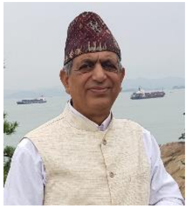

शिक्षा मानव विकासको मूल आधार हो । समावेशी, गुणस्तरीय र जीवनोपयोगी शिक्षा बिना दिगो, सामाजिक तथा आर्थिक विकासको परिकल्पना गर्न सकिदैन । नेपालको संविधानले शिक्षालाई नागरिकको मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गर्दै आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्थापन र विकासको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ । यही संवैधानिक व्यवस्था तथा स्थानीय आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी गौरादह नगरपालिकाले यो नगर शिक्षा योजना तर्जुमा गरेको हो ।

नगर क्षेत्रमा शैक्षिक पहुँच विस्तार हुँदै गएको भए तापनि सिकाइ उपलब्धि सुधार, शैक्षिक अवसरमा समानताको सुनिश्चितता, शिक्षण-सिकाइको गुणस्तर अभिवृद्धि, सूचना प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोग, शिक्षकको पेशागत विकास तथा विद्यालय व्यवस्थापनका क्षेत्रमा थप सुधार आवश्यक देखिन्छ । भौगोलिक अवस्था, सामाजिक-आर्थिक असमानता, लैङ्गिक विभेद तथा अपाङ्गतासँग सम्बन्धित चुनौतीका कारण सबै बालबालिकाले समान स्तरको गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर सुनिश्चित गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

यस नगर शिक्षा योजनाले स्थानीय आवश्यकता, स्रोत-साधन तथा सम्भावनालाई आधार मानी शिक्षा क्षेत्रको समग्र सुधारका लागि स्पष्ट मार्गदर्शन प्रदान गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । योजना तयार गर्दा नेपालको संविधान, राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, मौजुदा शिक्षा ऐन तथा नियमावली, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP), दिगो विकासका लक्ष्य (SDGs) हरूसँग समन्वय कायम गरिएको छ । जसले हाम्रो शिक्षा प्रणालीलाई अझ व्यवस्थित, समावेशी र परिणाममुखी बनाउन सहयोग गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

शिक्षा केवल विद्यालयको सीमाभित्र मात्रै सीमित रहने प्रक्रिया होइन, यो जीवनपर्यन्त चलिरहने सिकाइको आधार हो । बालमैत्री, समावेशी, सुरक्षित तथा प्रविधिमैत्री सिकाइ वातावरण निर्माण, शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि, अभिभावक तथा समुदायको सक्रिय सहभागिता र उत्तरदायी शासकीय अभ्यासमार्फत शिक्षा क्षेत्रमा दिगो सुधार सम्भव छ ।

यस योजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि जनप्रतिनिधि, शिक्षक, अभिभावक, समुदाय, निजी क्षेत्र तथा विकास साझेदार सबै पक्षको सक्रिय सहकार्य र साझा प्रतिबद्धता आवश्यक छ । सामूहिक प्रयास र प्रभावकारी कार्यान्वयनमार्फत गौरादह नगरपालिकालाई सिकाइमैत्री, समावेशी तथा गुणस्तरीय शिक्षामा नमुना स्थानीय तहका रूपमा विकास गर्ने दृढ सङ्कल्प गर्दछु ।

नगर प्रमुख
छत्रपति सुवेदी

विषय सूची

विषय	पृष्ठ नं.
परिच्छेद-१: परिचय	
१.१ भौगोलिक अवस्थिति	४
१.२ जनसाङ्ख्यिक संरचना	४
१.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था	६
१.४ आर्थिक अवस्था	७
१.५ शैक्षिक अवस्था	७
२. सबल पक्षहरु	९
३. शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरु	१०
४. अवसरहरू	११
५. चुनौतीहरू	१२
परिच्छेद-२: दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण	
२.१ दूरदृष्टि	१२
२.२ लक्ष्य	१२
२.३ उद्देश्य	१२
२.४ रणनीतिहरु	१३
२.५ अपेक्षित उपलब्धि	१५
२.६ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण	१६
परिच्छेद-३: विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र	
३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	१९
३.२ आधारभूत शिक्षा	२७
३.३ माध्यमिक शिक्षा	३६
३.४ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	४४
परिच्छेद-४: अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरु	
४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	५१
४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	५९
४.३ समता र समावेशीकरण	६६
४.४ विद्यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	७२
४.५ आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा	७६
४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	८०
४.७ विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	८३
परिच्छेद-५: विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन	
५.१ संस्थागत क्षमता विकास	८८

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध ९५
५.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ९९
परिच्छेद-६ः लगानी र स्रोत व्यवस्थापन
६.१ परिचय १०३
६.२ वर्तमान अवस्था १०३
६.३ उद्देश्य १०४
६.४ रणनीतिहरु १०४
६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियालाप र लक्ष्य १०५
परिच्छेद-७ः कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन,
समन्वय र सहजीकरण
७.१ परिचय १५०
७.२ वर्तमान अवस्था १५०
७.३ उद्देश्य १५१
७.४ रणनीतिहरु १५१
७.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियालाप र लक्ष्य १५२
अनुसूचीहरु १५४

योजनाको सारांश

नगर शिक्षा योजना स्थानीय तहभित्रको शिक्षा प्रणालीलाई समावेशी, गुणस्तरीय र दिगो बनाउने उद्देश्यले तयार गरिएको समग्र रणनीतिक दस्तावेज हो । यस योजनाले प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तथा वैकल्पिक/आजीवन शिक्षासम्मका कार्यक्रमलाई एकीकृत ढङ्गले समेटेको छ । योजनाको प्रमुख उद्देश्यहरूमा शिक्षामा पहुँच र समता विस्तार, सिकाइ उपलब्धि सुधार, शिक्षक तथा शैक्षिक जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि, विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन सुदृढीकरण, प्रविधिको प्रभावकारी उपयोग, तथा सुरक्षित र बालमैत्री वातावरण निर्माण समावेश छन् ।

योजना तयार गर्दा तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण, विद्यालय अवस्था अध्ययन, सरोकारवालासँग परामर्श तथा स्थानीय आवश्यकता पहिचानलाई आधार बनाइएको छ । यसले विद्यालय भर्ना र निरन्तरता, विद्यालय छोड्ने दर न्यूनीकरण, लक्षित समूह (बालिका, दलित, अपाङ्गता भएका बालबालिका, सीमान्तकृत समुदाय) का लागि विशेष कार्यक्रम तथा अनौपचारिक/वैकल्पिक शिक्षालाई समेत प्राथमिकता दिइएको छ ।

कार्यान्वयन रणनीतिमा स्पष्ट लक्ष्य, परिणाम सूचक, वार्षिक कार्ययोजना, जिम्मेवारी बाँडफाँड र अनुगमन-मूल्याङ्कन व्यवस्था समावेश गरिएको छ । स्थानीय स्रोत परिचालन, अन्तर-तह समन्वय, समुदाय सहभागिता र सार्वजनिक निजी साझेदारीलाई जोड दिइएको छ ।

समग्रमा, यो शिक्षा योजना स्थानीय तहको शैक्षिक रूपान्तरणका लागि मार्गदर्शक दस्तावेज हो । योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनले सबै बालबालिकालाई समान अवसर, गुणस्तरीय सिकाइ र जीवनोपयोगी सीप प्रदान गर्दै सामाजिक न्याय र दिगो विकासमा योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ ।

क) विषय प्रवेशः

संविधानतः सङ्घीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रको योजना, व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहमा निहित रहेको छ । नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी विद्यमान कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाले स्थानीय तहलाई आफ्ना भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक सन्दर्भ अनुसार शिक्षा नीति तथा योजना निर्माण गर्ने स्पष्ट अधिकार र दायित्व प्रदान गरेको छ । यस सन्दर्भमा स्थानीय शिक्षा योजना स्थानीय तहको शिक्षा विकासको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा अत्यन्तै महत्त्वपूर्ण मानिन्छ ।

स्थानीय शिक्षा योजना भनेको स्थानीय तहभित्रका बालबालिका, युवा तथा वयस्कहरूको समावेशी, गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यले तयार गरिने दीर्घकालीन तथा मध्यकालीन योजना हो। यस योजनाले प्रारम्भिक बाल विकासदेखि माध्यमिक तह, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसम्मका सबै आयामलाई समेट्दै स्थानीय आवश्यकतामा आधारित लक्ष्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा बजेटको स्पष्ट खाका प्रस्तुत गर्दछ । यसले सङ्घीय तथा प्रदेशस्तरीय शिक्षा नीति, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP) तथा दिगो विकास लक्ष्य (SDG-4) सँग स्थानीय शिक्षा विकासलाई समन्वयात्मक रूपमा अघि बढाउन सहयोग पुऱ्याउँछ ।

स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया तथ्यमा आधारित, सहभागीतामूलक र समावेशी हुनुपर्दछ । यस क्रममा विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी, समुदाय, सरोकारवाला निकाय तथा विषयगत विज्ञहरूको सार्थक सहभागिता सुनिश्चित गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसले शिक्षा क्षेत्रमा विद्यमान असमानता, पहुँचको

समस्या, गुणस्तरका चुनौती, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवाल, अपाङ्गमैत्री पूर्वाधार, डिजिटल शिक्षा, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् प्रतिरोधी शिक्षा प्रणाली जस्ता समसामयिक विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न सहयोग गर्दछ ।

यसरी, तयार गरिने स्थानीय शिक्षा योजनाले स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रमा लगानीको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने, स्रोत साधनको प्रभावकारी परिचालन गर्ने तथा नतिजामूलक कार्यान्वयनलाई सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ । दीर्घकालीन सोच, स्पष्ट लक्ष्य र मापनयोग्य सूचकहरूसहितको स्थानीय शिक्षा योजना मार्फत स्थानीय तहले आफ्ना नागरिकका लागि समावेशी, गुणस्तरीय र दिगो शिक्षा प्रणाली निर्माणतर्फ ठोस कदम चाल्न सक्नेछ ।

ख) शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य

शिक्षा सामाजिक, आर्थिक तथा मानवीय विकासको आधारस्तम्भ हो । गुणस्तरीय, समावेशी र जीवनोपयोगी शिक्षा बिना दिगो विकास सम्भव छैन । सङ्घीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रको योजना, व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहको महत्त्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएको सन्दर्भमा शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य थप पुष्टि भएको छ । स्पष्ट योजना, लक्ष्य र रणनीतिबिना सञ्चालन गरिने शैक्षिक कार्यक्रमहरूले अपेक्षित नतिजा दिन नसक्ने हुँदा व्यवस्थित शिक्षा योजना अपरिहार्य छ ।

शिक्षा योजना निर्माणको प्रमुख आवश्यकता स्थानीय सन्दर्भ, आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा विकासलाई अगाडि बढाउनु हो । देशभर शिक्षा क्षेत्रमा भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक विविधता विद्यमान छ । एकै किसिमको नीति र कार्यक्रमले सबै स्थानका समस्या समाधान गर्न नसक्ने भएकाले स्थानीय तथ्याङ्क, विद्यालयको अवस्था, सिकाइ उपलब्धि, पहुँच र निरन्तरताको अवस्था, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार तथा स्रोत साधनको यथार्थ मूल्याङ्कनका आधारमा शिक्षा योजना तयार गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसले स्थानीय समस्यालाई पहिचान गरी समाधानमुखी हस्तक्षेप सुनिश्चित गर्दछ ।

शिक्षा योजना निर्माणको अर्को महत्त्वपूर्ण औचित्य सीमित स्रोत साधनको प्रभावकारी र पारदर्शी उपयोग हो । शिक्षा क्षेत्रमा लगानी बढ्दै गए तापनि स्रोतको सही प्राथमिकता निर्धारण हुन नसक्दा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन सकेको छैन । शिक्षा योजनाले स्पष्ट प्राथमिकता, कार्यक्रम र बजेटबीचको अन्तरसम्बन्ध स्थापित गरी स्रोतको दोहोरोपन घटाउने र नतिजामूलक लगानी सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ । साथै, यसले विकास साझेदार तथा अन्य सरोकारवालाहरुसँग समन्वय र सहकार्य गर्न सहज बनाउँछ ।

समावेशिता, समानता र सामाजिक न्याय प्रवर्द्धन गर्नु शिक्षा योजना निर्माणको प्रमुख आवश्यकता हो । बालबालिकाहरु विद्यालयको पहुँचबाहिर रहने अवस्था, लैङ्गिक विभेद, अपाङ्गता, गरिबी र भौगोलिक कठिनाइका कारण सिर्जित असमानतालाई सम्बोधन गर्न लक्षित रणनीति आवश्यक हुन्छ । शिक्षा योजनाले लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण (GESI), उत्तरदायी कार्यक्रमहरू समावेश गरी पछाडि परेका तथा जोखिममा रहेका बालबालिकाहरुको शिक्षामा पहुँच, सहभागिता र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।

शिक्षा योजनाले शिक्षा प्रणालीको गुणस्तर सुधार र दिगोपन सुनिश्चित गर्दछ । शिक्षकको पेशागत विकास, पाठ्यक्रम कार्यान्वयन, शिक्षण-सिकाइ प्रक्रिया, परीक्षा तथा मूल्याङ्कन प्रणाली, डिजिटल शिक्षा र नवप्रवर्तनलाई योजनाबद्ध रूपमा अघि बढाउन शिक्षा योजना आवश्यक हुन्छ । जलवायु परिवर्तन, विपद्

जोखिम न्यूनीकरण र आपत्कालीन अवस्थामै पनि सिकाइ निरन्तरता कायम राख्ने शिक्षा प्रणाली निर्माणका लागि दीर्घकालीन सोच र तयारी शिक्षा योजनामार्फत मात्र सम्भव हुन्छ ।

शिक्षा योजनाले स्थानीयदेखि राष्ट्रिय लक्ष्यसम्मको सेतुका रूपमा कार्य गर्दछ । यसले विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP), दिगो विकास लक्ष्य (SDG-4) तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीतिसँग स्थानीय शिक्षा विकासलाई समन्वय गर्दै उत्तरदायी, प्रभावकारी र परिणाममुखी शिक्षा प्रणाली निर्माण गर्न स्पष्ट दिशा प्रदान गर्दछ । त्यसैले गुणस्तरीय, समावेशी र दिगो शिक्षा सुनिश्चित गर्न शिक्षा योजना निर्माण आवश्यक मात्र नभई अत्यन्त औचित्यपूर्ण हुन्छ ।

ग) योजना निर्माण प्रक्रियाः

शिक्षा योजना निर्माण गर्दा देहाय बमोजिमका दस्तावेजहरूलाई आधार मानिएको छः

१. नेपालको संविधान (शिक्षासम्बन्धी व्यवस्था)
२. सोह्रौं आवधिक योजना २०८१/०८२-२०८६/०८७
३. शिक्षा ऐन, २०२८ (संशोधनसहित) र शिक्षा नियमावली, २०५९ (संशोधनसहित)
४. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
५. सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७
६. राष्ट्रिय/प्रादेशिक/स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच
७. अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ र नियमावली, २०७७
८. विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (२०७९-२०८९)
९. राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६
१०. दिगो विकास लक्ष्य (SDGs)
११. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८
१२. स्थानीय तहको मध्यकालीन खर्च संरचना
१३. राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन, २०७८
१४. विद्यालय सुधार योजना र अन्य सरकारी र गैरसरकारी सङ्घसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम आदि

त्यसैगरी योजना निर्माणको क्रममा देहाय बमोजिमका प्रक्रियाहरू अवलम्वन गरिएको छः

१. नगर शिक्षा समितिको बैठक
२. नगर कार्यपालिकाको बैठक
३. नगर शिक्षा योजना निर्माण समितिको गठन
४. नगर शिक्षा योजना निर्माण कार्यदल गठन
५. सरोकारवालाहरुको भेलाबाट राय सुझाव सङ्कलन
६. प्रथम मस्यौदा तयारी, छलफल र अन्तिम रुपको तयारी
७. योजनाको स्वीकृति र कार्यान्वयन

परिच्छेद-१
परिचय

१.१ भौगोलिक अवस्थितिः

पूर्वी नेपालको झापा जिल्ला अन्तर्गत पूर्व-पश्चिम राजमार्गबाट करिब ५ कि.मी. दक्षिणबाट भौगोलिक क्षेत्र सुरु हुने गौरादह नगरपालिका प्रशस्त सम्भावना बोकेको नगरपालिका हो । कमल गाउँपालिका र गौरीगञ्ज गाउँपालिकाको बिचमा अवस्थित यो नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १४९.८६ वर्ग कि.मी. रहेको छ । गौरादह नगरपालिकाको पूर्व र उत्तरमा कमल गाउँपालिका, पश्चिममा मोरङ जिल्लाको रतुवामाई नगरपालिका र दक्षिणमा गौरीगञ्ज गाउँपालिका रहेका छन् । भौगोलिक अवस्थितिका आधारमा २६°३०′००″ उत्तरी अक्षांशदेखि २६°३७′४१″ उत्तरी अक्षांशसम्म र ८७°४०′००″ पूर्वि देशान्तरदेखि ८७°४९′१६″ पूर्वि देशान्तरसम्म फैलिएको छ । यो नगरपालिका समुद्री सतहदेखि ९१ मी. देखि १०८ मी. सम्मको उचाइमा रहेको छ । तत्कालीन स्थानीय विकास मन्त्रालयले २०७२ असोज १ गते २६ वटा नयाँ नगरपालिका थप गर्दा झापा जिल्लामा महारानीझोडा, जुरोपानी, कोहबरा र साविकको गौरादह गरी ४ वटा गाउँ विकास समितिहरुलाई समेटेर गौरादह नगरपालिका घोषणा गरिएकोमा नेपाल सरकारको राजपत्रमा मिति २०७३ फागुन २७ गतेको निर्णयानुसार साविक बैगुन्धुरा गा.वि.स. लाई समेत समेटी हालको नगरपालिका घोषणा भएको हो । यस गौरादह नगरपालिकाले जनतालाई सार्वजनिक सेवामा पहुँचको विकास र विस्तार, सिंहदरबार आफ्नै घर आँगनमा आएको अनुभूति दिलाउन, चुस्त, दुरुस्त, पारदर्शी, जवाफदेही, उत्तरदायी र सुशासनको प्रत्याभूति दिने आफ्नो नीति अनुरुप मुख्य कार्यालय र ९ वटा वडा कार्यालय स्थापना गरी सेवा प्रवाह गरिरहेको छ ।

१.२ जनसाङ्ख्यिक संरचनाः

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार गौरादह नगरपालिकाको घर परिवार सङ्ख्या १४८४६, पुरुष २८६९५, महिला ३१७५६ र कुल जनसङ्ख्या ६०४५१ रहेको छ । पुरुष ४७.५ प्रतिशत र महिला ५२.५ प्रतिशत रहेको छ ।

वडागत जनसंख्याः

वडा	जनसङ्ख्या		
	पुरुष	महिला	जम्मा
१	४६२२	५१५८	९७८०
२	२३६१	२५७२	४९३३
३	२२७५	२४३८	४७१३
४	३५०८	३९५३	७४६१
५	३८४६	४२९२	८१३८
६	३१६६	३५११	६६७७
७	३२५०	३६२५	६८७५

वडा	जनसङ्ख्या		
	पुरुष	महिला	जम्मा
८	२६६९	२९३०	५५९९
९	२९९८	३२७७	६२७५
जम्मा	**२८६९५**	**३१७५६**	**६०४५१**

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको जनसङ्ख्याः

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार गौरादह नगरपालिकामा पुरुष ८०५, महिला ६६७ गरी जम्मा १४७२ जना अपाङ्गता भएका जनसङ्ख्या रहेको छ । पुरुष २.८ प्रतिशत, महिला २.१ प्रतिशत र जम्मा २.५ प्रतिशत अपाङ्गता भएका जनसङ्ख्या रहेको छ ।

अपाङ्गताको प्रकार	पुरुष	महिला	जम्मा
शारीरिक अपाङ्गता	३११	२३०	५४१
न्यून दृष्टियुक्त	१०२	९६	१९८
दृष्टिविहिन	४७	३०	७७
बहिरोपन	३८	३८	७६
मनोसामाजिक अपाङ्गता	४४	४९	९३
न्यून श्रवणशक्ति	७८	७१	१४९
बहिरोपन एवम् दृष्टिविहीन	१२	१५	२७
मानसिक वा मनोसामाजिक समस्या	७४	५७	१३१
बौद्धिक अपाङ्गता	१७	१७	३४
अनुवंशीय रक्तश्राप (हेमोफेलिया)	५	३	८
अटिजम्	६	७	१३
बहुअपाङ्गता	७१	५४	१२५
जम्मा	८०५	६६७	१४७२

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

उमेर समूहका आधारमा जनसङ्ख्या:

उमेर समूह	पुरुष	महिला	जम्मा
००-०४ वर्ष	२२७५	२१२८	४४०३
०५-०९ वर्ष	२८०५	२५८१	५३८६
१०-१४ वर्ष	२९१०	२७२१	५६३१
१५-१९ वर्ष	२७४६	२८२७	५५७३
२०-२४ वर्ष	२१७५	२६५५	४८३०
२५-२९ वर्ष	१७२९	२५३५	४२६४
३०-३४ वर्ष	१६३७	२४८६	४१२३
३५-३९ वर्ष	१८३५	२४८६	४३२१
४०-४४ वर्ष	१९३१	२२९६	४२२७
४५-४९ वर्ष	१७२०	१७६७	३४८७
५०-५४ वर्ष	१८३०	१८१८	३६४८
५५-५९ वर्ष	१२९१	१२९७	२५८८
६०-६४ वर्ष	१०९३	११९८	२२९१
६५-६९ वर्ष	९६५	१०६४	२०२९
७०-७४ वर्ष	७२६	८२१	१५४७
७५-७९ वर्ष	५२५	५४५	१०७०
८०-८४ वर्ष	३०५	२९१	५९६
८५-८९ वर्ष	१३२	१५२	२८४
९०-९४ वर्ष	४८	६१	१०९
९५ माथि	१७	२७	४४
जम्मा	**२८६९५**	**३१७५६**	**६०४५१**

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

१.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था:

झापा जिल्लाको गौरादह नगरपालिका सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले विविधता र समृद्ध परम्पराले भरिएको क्षेत्र हो । यहाँ ब्राह्मण, क्षेत्री, राजवंशी, ताजपुरिया, लिम्बू, राई, सन्थाल, नेवार, थारु, झाँगड,

तामाङ, भुजेल लगायत विभिन्न जातजाति र समुदायका मानिसहरू मिलेर बसोबास गर्छन् । यस विविधताका कारण यहाँ विभिन्न भाषा, धर्म र संस्कृतिको सह-अस्तित्व पाइन्छ । नेपाली भाषा मुख्य रूपमा बोलिने भए तापनि मैथिली, राजवंशी, थारु, लिम्बू, तामाङ, नेवारी आदि भाषाहरू पनि प्रयोग गरिन्छ । यहाँका मानिसहरू हिन्दू, बौद्ध, किराँत, इसाई र इस्लाम धर्ममा आस्था राख्दछन् र दशैं, तिहार, छठ, ल्होसार, म्ह पूजा, होली, उधौली-उभौली, चण्डीपूर्णिमा, इद, क्रिसमस आदि पर्वहरू सामूहिक रूपमा मनाउने परम्परा रहेको छ । विविध भाषा, धर्म र परम्पराहरूले यहाँको सामाजिक बनावटलाई समृद्ध बनाउनुको साथै समुदायबिच सामाजिक सद्भाव र सहकार्यको वातावरण कायम गरेको छ । शैक्षिक संस्था, सामाजिक सङ्घ-संस्थाहरू र सांस्कृतिक कार्यक्रमहरूको विकाससँगै यहाँको सामाजिक चेतना पनि क्रमशः बढ्दै गएको छ । बहुजातीय संरचना र ऐतिहासिक पहिचान गौरादह नगरपालिकाको मुख्य विशेषता हो । **गौरादह पोखरी** यहाँको ऐतिहासिक सम्पदाको रुपमा रहेको छ । यस नगरपालिकामा अनेक प्रकारका ऐतिहासिक, सांस्कृतिक तथा प्राकृतिक सम्पदाहरु छन् । सांस्कृतिक विचलनको जोखिम र सामाजिक, आर्थिक असमानता जस्ता चुनौतीहरू पनि देखिन्छन् । तसर्थ, समावेशी विकास नीति, सांस्कृतिक संरक्षण कार्यक्रम र लैङ्गिक समानतामा केन्द्रित पहलहरू आवश्यक देखिन्छन् ।

१.४ आर्थिक अवस्थाः

गौरादह नगरपालिका सहरोन्मुख क्षेत्र भए पनि यसको अर्थतन्त्र मुख्यतः कृषिमा आधारित रहेको छ । यो नगरपालिका झापा जिल्लाको उर्वर तराई भू-भागमा अवस्थित भएकाले यहाँका अधिकांश मानिसहरूको प्रमुख पेशा कृषि हो । धान, मकै, गहुँ, तोरी, फापर, फलफूल, तरकारी तथा विभिन्न नगदे बालीहरू यहाँ व्यापक रूपमा उत्पादन गरिन्छ । पछिल्ला वर्षहरूमा व्यावसायिक तरकारी खेती, पशुपालन, कुखुरा पालन, मत्स्य पालन र दुग्ध व्यवसाय पनि विस्तार हुँदै गएको छ, जसले स्थानीय अर्थतन्त्रलाई बलियो बनाउन सहयोग पुऱ्याएको छ । नगरपालिकाभित्र साना तथा मध्यम व्यवसायहरू पनि सञ्चालनमा रहेका छन् । किराना पसल, होटल-रेस्टुरेन्ट, कृषि सामग्री पसल, निर्माण सामग्री व्यापार, साना तथा मझौला उद्योग र सेवा क्षेत्रले स्थानीय स्तरमा रोजगारी सिर्जना गरेका छन् । साप्ताहिक हाटबजार र स्थानीय बजारहरू आर्थिक गतिविधिका महत्त्वपूर्ण केन्द्रका रूपमा रहेका छन्, जहाँ किसानहरूले आफ्ना कृषि उत्पादनहरू बिक्री गर्ने अवसर पाउँछन् । यसका साथै वैदेशिक रोजगारी पनि यहाँको अर्थतन्त्रको महत्त्वपूर्ण आधार बनेको छ । धेरै युवाहरू रोजगारीको खोजीमा विश्वका विभिन्न देशहरूमा जाने गरेका छन् । उनीहरूले पठाउने विप्रेषण (रेमिट्यान्स) ले परिवारको जीवनस्तर सुधार्नुका साथै नगरको आर्थिक गतिविधिमा पनि सकारात्मक प्रभाव पारेको छ । यस नगरपालिकाको आर्थिक अवस्था अवसर र चुनौती दुवै पक्षबाट प्रभावित छ । कृषिलाई आधुनिकीकरण गरी स्थानीय सरकारले सीपमूलक तथा प्राविधिक शिक्षा प्रवर्द्धन, साना तथा मझौला उद्यम विकास, महिला तथा युवामुखी उद्यमशीलता कार्यक्रम सञ्चालन र उत्पादनमुखी क्षेत्र विस्तारमा विशेष ध्यान दिन आवश्यक देखिन्छ । कृषि क्षेत्रलाई थप व्यवस्थित गरी स्थानीय स्रोत-साधनको अधिकतम उपयोग गर्न सके गौरादह नगरपालिकाको अर्थतन्त्रलाई थप सबल, समावेशी र प्रतिस्पर्धात्मक बनाउन सकिन्छ ।

१.५ शैक्षिक अवस्थाः

गौरादह नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्था संरचनागत विस्तार र गुणस्तर सुधारको चरणमा रहेको छ । नगरपालिकामा सामुदायिक विद्यालय- ३२, संस्थागत विद्यालय- २१, त्रिभुवन विश्वविद्यालयको आङ्गिक

कृषि क्याम्पस- १, सम्बन्धन प्राप्त सामुदायिक क्याम्पस- १ तथा निजी क्याम्पस- १ र कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालयको सम्बन्धन प्राप्त निजी क्याम्पस- १, धार्मिक विद्यालय- ५ (गुरुकुल-२ र मदरसा-३) र सामुदायिक सिकाइ केन्द्र- २ वटा सञ्चालनमा रहेका छन् । उल्लिखित शैक्षिक संस्थाहरुले आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मका साथै उच्च शिक्षाको शैक्षिक पहुँच सुनिश्चित गर्न महत्त्वपूर्ण योगदान दिएका छन् । विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा विद्यालय भवन, कक्षा कोठा, खेलमैदान तथा प्रयोगशाला जस्ता भौतिक पूर्वाधार सबै विद्यालयमा पर्याप्त छैनन् । नगरपालिकाले आफ्नो शिक्षा नीतिमा **शत प्रतिशत भर्ना दर** पुऱ्याउने र विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूलाई शिक्षाको मूलप्रवाहमा ल्याउने लक्ष्य राखेको छ ।

विज्ञान, गणित र अङ्ग्रेजी जस्ता विषयमा विषयगत शिक्षक दरवन्दीको कमी प्रमुख चुनौतीका रूपमा देखिएको छ । शिक्षकहरूको नेतृत्व क्षमता विकास तालिम र अनुसन्धान प्रवर्द्धनका कार्यक्रम सकारात्मक पहल भए तापनि तिनको प्रभावकारिताको लागि विद्यालयस्तरमा निरन्तर अनुगमन आवश्यक छ ।

विद्यार्थी भर्ना दर सन्तोषजनक भए तापनि केही बालबालिका विद्यालय बाहिर रहने समस्या कायम छ । गरिबी, पारिवारिक अवस्था, बसाइँसराइ र सिकाइप्रतिको अभिरुचि जस्ता कारणले विद्यालय छोड्ने दर प्रभावित भएको छ । **'भर्नादर शतप्रतिशत'** र **'विद्यालय छोड्ने दर शून्य'** लक्ष्य हासिल गर्न सामाजिक परिचालन, छात्रवृत्ति, दिवा खाजा तथा पोसाक कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक देखिन्छ । सिकाइ उपलब्धि सुधारका लागि शिक्षकको क्षमता विकास, नियमित मूल्याङ्कन प्रणाली र प्रविधिबिच एकीकरण गर्न अपरिहार्य छ ।

लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका सन्दर्भमा कुल साक्षरता दर उच्च भए पनि पुरुष र महिलाबीचको साक्षरता दरको अन्तरले समान अवसर सुनिश्चित गर्न निरन्तर प्रयासको आवश्यकता रहेको छ । अपाङ्गता भएका विद्यार्थी, दलित तथा सीमान्तकृत समूहलाई छात्रवृत्ति, विशेष शिक्षण सामग्री र समावेशी पूर्वाधार उपलब्ध गराउने नीति सकारात्मक छ । शारीरिक, दृष्टि, श्रवण वा अटिजम जस्ता विभिन्न प्रकृतिका अपाङ्गताअनुसार सहयोगको व्यवस्था गर्ने योजना समावेशी शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि महत्त्वपूर्ण आधार हो ।

वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री पूर्वाधार निर्माण, सुरक्षित खानेपानी, समावेशी शौचालय र हरित विद्यालयको अवधारणा लागु गर्ने प्रयासले सिकाइ वातावरण सुधारमा सकारात्मक सङ्केत गर्दछ तर सबै विद्यालयमा आधुनिक प्रयोगशाला, कम्प्युटर ल्याब र पुस्तकालय जस्ता सुविधा वितरणमा थप प्रयास आवश्यक छ ।

शिक्षा क्षेत्रमा बजेटको उचित प्रबन्ध, स्मार्ट प्रविधिको प्रयोग, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको विस्तार र निजी क्षेत्रसँग साझेदारी लगायतका कार्यक्रमले दीर्घकालीन शैक्षिक विकासमा योगदान पुऱ्याउँछ । यदि यी कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिए भने सिकाइ उपलब्धि सुधार, रोजगारीसँग शिक्षा जोड्ने अवसर र समावेशी गुणस्तरीय शिक्षा प्रणाली विकास हुने सम्भावना उच्च देखिन्छ ।

<u>तहगत विद्यालय विवरणः</u>

क्र.सं.	तह	सामुदायिक	संस्थागत	धार्मिक	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र	जम्मा
१.	आधारभूत तह (१-५)	१९	५	५	२	२४
२.	आधारभूत तह (१-८)	३	६			९
३.	माध्यमिक तह (१-१०)	४	८			१२
४.	माध्यमिक तह (१-१२)	६	२			८
	जम्मा	३२	२१	५	२	६०

२. सबल पक्षहरु

गौरादह नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा उल्लेखनीय सकारात्मक तथा असल अभ्यासहरू कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले प्रदान गरेको अधिकारको प्रभावकारी उपयोग गर्दै आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षालाई निःशुल्क र अनिवार्य बनाउने दिशामा विद्यार्थी भर्ना अभियान, विशेष छात्रवृत्ति कार्यक्रम, दिवा खाजा, अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम तथा विद्यालय पोसाक वितरण जस्ता लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन् । नगरपालिकाको समग्र शिक्षा प्रणालीलाई व्यवस्थित गरी अपेक्षित गुणस्तर कायम गर्न नगर शिक्षा ऐन तथा विभिन्न कार्यविधिहरु तयार गरी कार्यान्वयनमा रहेका छन् । नगरपालिकाले गरिब, विपन्न तथा सीमान्तकृत परिवारका बालबालिकालाई विद्यालयमा टिकाइ राख्न छात्रवृत्तिको माध्यमबाट महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ ।

विद्यालय वातावरण सुधारका लागि बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा वातावरणमैत्री पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिइएको छ । **'एक विद्यालय एक बगैंचा'** को अवधारणा अनुरुप नगरका सबै विद्यालयलाई हरित विद्यालयको रुपमा विकास गर्ने उद्देश्यका साथ कार्यक्रमहरु अगाडि बढाइएका छन् । सिकाइलाई व्यवहारिक, वातावरणसँग जोडिएको र जीवनोपयोगी बनाउने प्रयास गरिएको छ । शुद्ध खानेपानी, समावेशी शौचालय र हरित विद्यालय परिसर निर्माणले विद्यालयलाई सिकाइ अनुकूल बनाउने दिशामा सकारात्मक परिणाम देखाउन थालेको छ ।

शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि प्रविधिमैत्री सिकाइमा विशेष ध्यान दिइएको छ । स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला विस्तार, इन्टरनेट जडान तथा डिजिटल शिक्षण सिकाइ सामग्रीको प्रयोगले आधुनिक शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा प्रवर्द्धन गरेको छ । समावेशी शिक्षाको क्षेत्रमा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित तथा अन्य सीमान्तकृत समूहलाई विशेष प्राथमिकता दिइएको छ । अपाङ्गताको प्रकृति अनुसार सहायक सामग्री, छात्रवृत्ति तथा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ । शिक्षकहरूको नेतृत्व क्षमता विकास तालिमले विद्यालय व्यवस्थापन र शैक्षिक नेतृत्वमा लैङ्गिक सन्तुलन कायम गर्न सहयोग पुऱ्याएको छ ।

यसका अतिरिक्त, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको सक्रियता बढाई वयस्क साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनोपयोगी सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । विद्यालयस्तरमा नियमित शैक्षिक अनुगमन, उपलब्धि परीक्षण, अभिभावक-शिक्षक अन्तरक्रिया, अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम, अतिरिक्त क्रियाकलाप, विज्ञान प्रदर्शनी तथा प्रतिभा पहिचान कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी सिकाइ उपलब्धि सुधारमा ध्यान दिइएको छ । प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विस्तार गरी युवाहरूलाई स्वरोजगार र उद्यमशीलतातर्फ उन्मुख गराउने पहल पनि अघि बढाइएको छ ।

समग्रमा गौरादह नगरपालिकाले शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, समावेशीकरण र दिगोपनालाई एकसाथ सम्बोधन गर्ने प्रयास गरेको छ । यदि यी कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन, निरन्तर अनुगमन र स्रोत व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न सकियो भने स्थानीय स्तरमै गुणस्तरीय र समावेशी शिक्षा प्रणाली विकासको नमुना स्थापित हुनसक्ने सम्भावना प्रबल रहेको छ ।

३. शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरू

गौरादह नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रका विद्यमान समस्याहरूलाई देहाय बमोजिम विश्लेषण गरिएको छः

क) समतामूलक पहुँच र सहभागिता

विद्यालय भर्ना दर सन्तोषजनक भए तापनि गरिबी, पारिवारिक अवस्था, बसाइँसराइ र चेतनाको अभावका कारण केही बालबालिकाहरू बीचैमा विद्यालय छोड्ने समस्या यथावत छ । अपाङ्गता भएका, दलित, सीमान्तकृत तथा कठिन परिवेशमा रहेका बालबालिकालाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराउनु अझै चुनौतीपूर्ण छ । अभिभावक शिक्षाको कमीले घर-विद्यालय समन्वय कमजोर भएको देखिन्छ । समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित वर्गमा सहयोग, सामाजिक परिचालन र अभिभावक सशक्तीकरण कार्यक्रमलाई सुदृढ बनाउनु आवश्यक छ ।

ख) गुणस्तर र सान्दर्भिकता

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा परम्परागत घोकन्ते पद्धतिको प्रभाव अझै देखिन्छ । विद्यार्थी केन्द्रित, खोजमूलक र प्रयोगात्मक शिक्षण अभ्यास सीमित छन् । विज्ञान तथा प्रविधि विषयमा प्रयोगात्मक अभ्यास र अनुसन्धान संस्कृति विकास हुन नसक्दा सिकाइ सैद्धान्तिक रूपमा सीमित छ ।

ग) शिक्षक व्यवस्थापन

विद्यार्थी सङ्ख्याको अनुपातमा विषयगत शिक्षक दरबन्दी पर्याप्त नभएको अवस्था छ । विशेषगरी विज्ञान, गणित र अङ्ग्रेजी विषयमा दक्ष शिक्षक कमीले सिकाइ उपलब्धिमा प्रत्यक्ष असर पारेको छ । शिक्षकहरूको निरन्तर पेशागत विकास, प्रविधिमैत्री तालिम र समावेशी शिक्षण रणनीति सम्बन्धी कार्यक्रम अपर्याप्त छन् ।

घ) भौतिक पूर्वाधार

धेरै विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी, छात्र-छात्रा तथा अपाङ्गमैत्री शौचालय, सुरक्षित भवन, पुस्तकालय र फर्निचर जस्ता आधारभूत सुविधा अझै अपर्याप्त छन् । आधुनिक शिक्षणका लागि आवश्यक कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला, स्मार्ट बोर्ड र उच्च गतिको इन्टरनेट सुविधा अपर्याप्त छन् । यसले डिजिटल शिक्षण-सिकाइ प्रक्रियामा समस्या सिर्जना गरेको छ ।

ङ) पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली

सिकाइ उपलब्धिको गुणस्तर सुधार गर्न वैज्ञानिक तथ्यमा आधारित मूल्याङ्कन प्रणाली कमजोर रहेको छ । विद्यालयहरुले तोकिएको पाठ्यक्रममा आधारित भई शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप र विद्यार्थी मूल्याङ्कन लाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने अवस्था छ । विद्यालयहरूको शैक्षिक तथा प्रशासनिक गतिविधिको नियमित अनुगमन र पृष्ठपोषण पर्याप्त मात्रामा गर्न सकिएको छैन । विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा लिखित परीक्षा प्रणालीमा मात्र जोड दिँदा सिर्जनात्मकता र आलोचनात्मक सोच विकासमा अपेक्षित प्रगति हुन सकेको छैन ।

च) समता र समावेशीकरण

अपाङ्गता भएका, दलित तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न अझै संरचनागत सुधार आवश्यक छ । लैङ्गिक साक्षरतामा रहेको अन्तर, सामाजिक विभेद र आर्थिक असमानताले शिक्षामा समान अवसर प्राप्तिमा अवरोध सिर्जना गरेका छन् । विशेष अवस्थाका विद्यार्थीहरुका लागि समावेशी पूर्वाधार, सहायक सामग्री र विशेष शिक्षकको अभावले समावेशी शिक्षाको प्रभावकारी प्रबन्ध गर्न सकिएको छैन ।

छ) विद्यालय सुशासन र व्यवस्थापन

कतिपय विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक र शिक्षकबिच समन्वयको अभावमा योजना कार्यान्वयनको प्रभावकारितामा कमी देखिन्छ । पारदर्शी बजेट व्यवस्थापन, सहभागितामूलक योजना निर्माण र जवाफदेहिता प्रणाली पूर्ण रूपमा संस्थागत हुन सकेको छैन । नियमित रुपमा विद्यालय सुपरीवेक्षण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन हुन नसक्दा विद्यालय सुधार योजना प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन नसकेको अवस्था छ । माध्यमिक र प्राविधिक शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाउन आवश्यक पर्ने **लगानी र बजेटको व्यवस्थापन** चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

समग्रमा हेर्दा गौरादह नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच विस्तार र नीतिगत प्रतिबद्धता सकारात्मक भए तापनि गुणस्तर, समावेशीकरण, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार सुदृढीकरण र सुशासनका क्षेत्रमा थप सुधार अपरिहार्य देखिन्छ । प्रभावकारी योजना, स्रोतको उचित उपयोग र समुदायमा आधारित उत्तरदायित्व प्रणाली विकास गर्न सके यी समस्यालाई अवसरमा रूपान्तरण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।

४. अवसरहरू

नेपालको संविधान र कानुनी व्यवस्था अनुसार विद्यालय शिक्षा स्थानीय तहको अधिकारभित्र परेपछि स्थानीय सरकारले आफ्नै योजना अनुसार गुणस्तरीय शिक्षा प्रवर्द्धन गर्न सक्ने अवसर प्राप्त भएको छ । यसले गर्दा शिक्षा क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्ने क्षमता र तीन तहको सरकार तथा अन्य सङ्घ-संस्थासँगको सहकार्य र स्रोत जुटाउने वातावरण पनि उपलब्ध छ । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र विस्तार भएसँगै डिजिटल शिक्षण-सिकाइ, अनलाइन सामग्री र शिक्षक-विद्यार्थी समन्वयमा सहजता आएको छ । स्थानीय पाठ्यक्रम विकासका क्रममा वातावरण संरक्षण, हरित विद्यालय निर्माण, जलवायु परिवर्तन र जीवनोपयोगी विषयवस्तु समावेश गर्न सकिने भएकाले शिक्षा केवल सैद्धान्तिक नभई व्यवहारिक र वर्तमान चुनौतीसँग सुसङ्गत हुने सम्भावना बढेको छ । त्यस्तै, स्थानीय स्तरमा विद्यमान रैथाने ज्ञान, सिप र प्रविधि (Appropriate Technology) लाई पाठ्यक्रम र सिकाइ अभ्यासमा आन्तरिकीकरण गर्न सकिनु विद्यार्थीको सांस्कृतिक र सामाजिक सन्दर्भसँग शिक्षा जोड्ने अवसर दिन्छ । साथै, वैकल्पिक सिकाइको सहजीकरण

मार्फत प्रत्येक विद्यार्थीले सिक्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्न सकिने भएकाले पहुँच, समावेशीकरण र गुणस्तर एकसाथ बढाउने वातावरण तयार भएको छ । यसप्रकार कानुनी अधिकार, स्रोत व्यवस्थापन, प्रविधि र स्थानीय ज्ञानको उपयोगले गौरादह नगरपालिकाको शिक्षा प्रणालीलाई दिगो, समावेशी र जीवनोपयोगी बनाउन महत्त्वपूर्ण अवसर प्रदान गरेको छ ।

५. चुनौतीहरू

गौरादह नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच, गुणस्तर र समावेशीकरण सुनिश्चित गर्न थुप्रै चुनौतीहरुको सामना गर्दै आएको छ । लैङ्गिक, भाषिक, भौगोलिक, आर्थिक, शारीरिक अपाङ्गता, जात/जाति र अन्य सामाजिक विविधताका कारण सबै बालबालिकालाई समान रूपमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न चुनौतीपूर्ण छ । जनसाङ्खीय प्रवृत्ति, जन्म दर, बसाईंसराइ र स्थानीय बनौटका कारण व्यवहारिक रुपमा विद्यालय नक्साङ्कन तथा विषयगत र कक्षागत शिक्षक दरबन्दीको न्यायोचित वितरण आवश्यक छ । जसले विद्यार्थी र शिक्षक दुवैको सहज पहुँचका लागि चुनौती सिर्जना गरेको छ । विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान सिमित रहेको र थप आर्थिक व्यवस्थापन गर्न कठिनाई हुँदा निःशुल्क र अनिवार्य शिक्षा कार्यान्वयनमा पूर्णता दिन चुनौती देखिन्छ । पर्याप्त दक्ष जनशक्तिको अभावले पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र मूल्याङ्कन प्रणाली सुधार तथा सूचना प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगमा बाधा पुगेको छ । साथै, विपत्का अवस्थाहरू जस्तै बाढी, डुबान जस्ता अन्य आपतकालीन परिस्थितिमा वैकल्पिक माध्यमबाट सिकाइ अवसर उपलब्ध गराउने रणनीति आवश्यक छ । जनसाङ्खीय विविधताका कारण आजीवन सिकाइ कार्यक्रममा समान अवसर र विविधता सुनिश्चित गर्नुपर्छ । सबै विद्यालयमा तोकिए अनुसारको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरी हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्न आर्थिक स्रोत सङ्कलन आवश्यक छ, साथै जलवायु परिवर्तन र त्यसको असर कम गर्ने उपायहरू अपनाउनु दिगो शिक्षा प्रणालीका लागि अनिवार्य छ ।

यी सबै चुनौती र अवसरलाई व्यवस्थित रूपमा सम्बोधन गर्न सकेमा गौरादह नगरपालिकामा समावेशी, दिगो र गुणस्तरीय शिक्षा प्रणाली विकास गर्न सकिने सम्भावना उच्च रहेको छ ।

परिच्छेद-२
दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

२.१ दूरदृष्टिः

“संस्कार सहितको सक्षम जनशक्ति गौरादह नगरको अपेक्षाः गुणस्तरीय, समतामूलक र प्रविधिमैत्री विद्यालय शिक्षा”

२.२ लक्ष्यः

विद्यालय शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्दै प्रविधिमैत्री गुणस्तरीय शिक्षाको माध्यमबाट सुसंस्कृत र सक्षम जनशक्तिको आधारशिला तयार गर्ने

२.३ उद्देश्य

क) सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,

ख) सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित गर्नु,

ग) औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागि अनौपचारिक, खुला र वैकल्पिक शिक्षाको माध्यमबाट निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित गर्नु,

घ) विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु,

२.४ रणनीतिहरु

उद्देश्य १ सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,

रणनीतिहरूः

- आधारभूत शिक्षालाई सबै बालबालिकाका लागि **अनिवार्य र निःशुल्क** बनाउँदै पहुँचयोग्य र समतामूलक बनाउने,
- विद्यालय जानबाट वञ्चित बालबालिकाहरूको पहिचान गर्न तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने र शैक्षिक सत्रको सुरुमा **'विद्यार्थी भर्ना घरदैलो अभियान'** सञ्चालन गर्ने,
- गरिब, विपन्न, दलित र सीमान्तकृत समूहका बालबालिकालाई विद्यालयमा आकर्षित गर्न र टिकाइ राख्न **दिवा खाजा, छात्रवृत्ति**, शैक्षिक सामग्री **र पोसाक** वितरण गर्ने,
- अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि उनीहरूको अवस्था अनुसार (शारीरिक, सुनाइ, दृष्टि, अटिजम आदि) **ब्रेल, साङ्केतिक चित्र र ह्विलचेयर** जस्ता सामग्री र विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने,
- अपाङ्गता भएका, सीमान्तकृत वा विशेष आवश्यकताका बालबालिकाका लागि **समावेशी सिकाइ वातावरण** उपलब्ध गराउने,
- बालबालिकाको शिक्षामा अभिभावकलाई जिम्मेवार बनाउन **अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम**लाई अभियानकै रूपमा सञ्चालन गर्ने,
- विद्यालय पूर्वाधार र सिकाइ वातावरणमा जलवायु-उत्थानशीलता र वातावरणमैत्री पूर्वाधार सुनिश्चित गर्ने ।
- आवश्यकताका आधारमा सामुदायिक विद्यालयहरुमा सवारी साधनको प्रबन्ध गर्ने ।

उद्देश्य २ सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित गर्नु,

रणनीतिहरूः

- शिक्षकहरूलाई नवीनतम् शिक्षण पद्धति र प्रविधिमा अभ्यस्त गराउन नियमित र नतिजामुखी तालिम प्रदान गर्ने र उनीहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोड्ने,
- शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन **स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला र इन्टरनेट** सुविधाको विस्तार गर्ने,
- शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्न **नतिजामा आधारित अनुगमन तथा वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणाली**को विकास गर्ने,
- पाठ्यक्रमलाई स्थानीय आवश्यकता, संस्कृति र जीवनोपयोगी सीपसँग मेल खाने गरी अनुकूल बनाउने,
- विषयगत र कक्षागत शिक्षक दरवन्दीको व्यवस्थापन गर्ने,
- **शिक्षण सिकाइमा** खोजमूलक, प्रयोगात्मक, विद्यार्थी केन्द्रित र क्रियाकलापमा आधारित सिकाइ प्रवर्द्धन गर्ने,

- शिक्षकलाई नवीनतम शिक्षण विधि, ICT प्रयोग, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षण तालिम प्रदान गर्ने,
- नियमित मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्रणालीको माध्यमबाट सिकाइ उपलब्धि र गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने,
- विद्यालयमा पर्याप्त पाठ्यपुस्तक, डिजिटल सामग्री, स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब र प्रयोगशालाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।

उद्देश्य ३ औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागि अनौपचारिक, खुला र वैकल्पिक शिक्षाको माध्यमबाट निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित गर्नु,

रणनीतिहरुः

- अनलाइन प्लेटफर्म, भिडियो क्लास, मोबाइल एप्लिकेशन र रेडियो/टेलिभिजनका माध्यमबाट वैकल्पिक सिकाइको पहुँच विस्तार गर्ने,
- प्रत्येक वडामा इन्टरनेट सुविधा सहित कम्तीमा एक सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना गर्ने,
- एक वडा एक पुस्तकालय/वाचनालय तथा विद्युतीय पुस्तकालय (E-Library) को अवधारणा अनुसार प्रत्येक सामुदायिक सिकाइ केन्द्रसँग आबद्ध रहने गरी पुस्तकालयहरू स्थापना गर्ने,
- नगरस्तरमा एक मुख्य पुस्तकालय स्थापना गरी वडाका पुस्तकालयहरूलाई एउटै सञ्जालमा जोड्ने,
- परम्परागत र मौलिक ज्ञान, दर्शन र प्राकृतिक विज्ञानलाई सङ्ग्रह र सूचीकरण गरी संरक्षण गर्ने,
- प्रत्येक टोलमा नागरिकहरूको सिकाइको चाहना पूरा गर्न र 'जीवन पर्यन्त सिकाइ' लाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्न स्थानीय बौद्धिक समाज गठन गर्ने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको समन्वय र सहयोगमा आवश्यकतानुसार प्रौढ कक्षाहरू सञ्चालन गर्ने र उनीहरूको सिकाइ उपलब्धिलाई मापन गर्ने सूचकहरू विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने,

उद्देश्य ४ विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु,

रणनीतिहरूः

- शिक्षकहरूको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई विद्यार्थीको **सिकाइ उपलब्धि र परीक्षा परिणामसँग आबद्ध** गरी नगरका उत्कृष्ट विद्यालय, शिक्षक, कर्मचारी तथा विद्यार्थीहरुलाई नतिजा र कार्यसम्पादनका आधारमा सम्मान एवम् पुरस्कृत गर्ने ।
- शैक्षिक पेसामा संलग्न जनशक्तिमा जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न **परिणाममा आधारित जवाफदेहिता प्रणाली**को विकास गर्ने,
- प्रधानाध्यापक छनोट प्रणालीलाई **योग्यता र क्षमताका आधारमा** हुने व्यवस्था गर्ने,
- विद्यालय व्यवस्थापन समितिको भूमिका र जिम्मेवारीलाई समयसापेक्ष परिमार्जन गरी विद्यालयलाई स्वचालित र सफल संस्थाका रूपमा विकास गर्ने,
- विद्यालयप्रति समुदायको अपनत्व बढाउन विद्यालय-समुदाय सहकार्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- विद्यालय र विद्यार्थीको विस्तृत विवरणका लागि **एकीकृत तथ्याङ्क प्रणाली**को विकास र सुदृढीकरण गर्ने,

- सम्पूर्ण सूचनालाई सुरक्षित राख्न र निश्चित समयमा प्राप्त गर्न Cloud Data Management र स्वचालित संयन्त्रको विकास गर्ने,
- निजी (संस्थागत), गुठी र सहकारी विद्यालयहरूको स्थापना, अनुमति, सञ्चालन र आर्थिक पारदर्शिताको **नियमित अनुगमन र नियमन** गर्ने,
- शैक्षिक जनशक्ति र नेतृत्व तहका लागि स्पष्ट **आचारसंहिता** निर्माण गरी लागू गर्ने,
- नगरपालिका भरी रहेका शिक्षक दरबन्दीको अध्ययन गरी **दरबन्दी मिलान र पुनर्वितरण** गर्ने,
- प्रधानाध्यापक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक र कर्मचारीहरूका लागि नियमित **तालिम र नेतृत्व क्षमता विकास** कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

२.५ अपेक्षित उपलब्धिः

क) सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

ख) सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

ग) औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागि अनौपचारिक, खुला र वैकल्पिक शिक्षाको माध्यमबाट निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

घ) विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

२.६ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारणः

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
१. प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा					
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कुल भर्ना दर* (%)	९८.३६	९९.३	१००	१००
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	९०	९४	९८	१००
२. आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-८)					
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुद प्रवेश दर (%)	९७.४	९८	९९	१००
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कुल प्रवेश दर (%)	११७	११२	१०८	१०२
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर* (%)	९५.१	९६.२	९८	९९
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कुल भर्ना दर* (%)	१०८	१०५	१०३	१०१
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुद प्रवेश दर* (%)	९३.५	९५	९७	९८
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूल प्रवेश दर* (%)	१०८	१०५	१०३	१०१
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर* (%)	९८	९८.५	९९	९९.५
२.८	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा ५) पूरा गर्ने दर* (%)	९६	९७	९८	१००

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-५) मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका* (%)	१४.५	१२	१०	७
२.१	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचाङ्क*	४९:५१			
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर* (%)	९४	९५	९६	९८
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कुल भर्ना दर (%)	११२	१०७	१०४	१००
२.१३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)	९३	९४	९५	९७
२.१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)	९३	९५	९६	९८
२.१५	आधारभूत तह (कक्षा १-८) कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*	४:५			
२.१९	विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिका* (%)	२	१.५	१	०
२.२०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कुल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या*(%)	४५.२७	४६	४६.५	४७
३. माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)					
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर* (%)	५२.८५	६३	७०	८७
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कुल भर्ना दर* (%)	६२.८५	६३	६४	६५

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
३.३	माध्यमिक तहमा कुल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक* (कक्षा ९-१२)	५१:९४			
३.४	आधारभूत तहवाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर* (%)	९७	९७.५	९८	१००
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)	७७	७८	७९.५	८१
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)	६२	६३	६४	६५
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या* (%)	२०.८९	२१	२२	२५
४.जीवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा					
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि) (%)	९४	९५	९६	९७
४.२	साक्षरता दर (६ वर्ष भन्दा माथि) (%)	९७	९७.५	९८	९९
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)	९९	९९.५	९९.५	१००
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्ष भन्दा माथि)	१२:१२			
५.सुशासन तथा व्यवस्थापन					
५.१	आधारभूत तह (कक्षा१-५) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	१:१४	१:१५	१:१६	१:२०

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
५.२	आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	१:३५	१:३५	१:३५	१:३५
५.३	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	१:२०	१:२५	१:२६	१:२७
५.४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	१:२४	१:२५	१:२६	१:२७
५.५	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात	१:३६	१:३६	१:३७	१:३८

परिच्छेद-३
विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३.१.१ परिचयः

नेपालको संविधानको धारा ३९ (३) मा प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ भनी उल्लेख गरिनु र शिक्षा ऐन, २०२८ को नवौं संशोधनले बालविकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाकै अङ्गको रूपमा मान्यता दिनुले यसको आवश्यकता र महत्त्व थप पुष्टि भएको छ । बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक एवम् नैतिक सिर्जनात्मक पक्षको विकासमा सघाउँदै उनीहरूलाई आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित यो कार्यक्रम विद्यालय शिक्षाको पहिलो पाइला भएकोले पनि यसलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु आवश्यक भएको छ । यसै कुरालाई मध्यनजर गरेर यस नगरपालिकाले निर्माण गरेको शिक्षा योजनामा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ ।

३.१.२ वर्तमान अवस्थाः

गौरादह नगरपालिकामा हाल जम्मा ७६ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन् । जसमा सामुदायिक विद्यालयतर्फ ५५ र संस्थागत विद्यालयतर्फ २१ केन्द्र रहेका छन् । यी केन्द्रहरूमा कुल २१६६ जना बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन्, जसमध्ये ११६३ जना छात्र र १००३ जना छात्रा रहेका छन् । यस उमेर समूहको अनुमानित कुल जनसङ्ख्या २२०२ रहेको आधारमा सहजै देखिने भर्नादर ९८.३६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ, जसले पहुँच विस्तार भएको सङ्केत गरे पनि शतप्रतिशत लक्ष्य अझै हासिल हुन बाँकी रहेको देखाउँछ ।

बालविकास कार्यक्रम पूरा गरी कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने बालबालिकाको सङ्ख्या १९४९ रहेको छ । यसमध्ये एक वर्षको बालविकास अनुभवसहित कक्षा १ मा जाने बालबालिकाको ९० प्रतिशत रहेको छ । प्रारम्भिक बालबिकासको अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गरेका बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि र कक्षागत अनुकूलन क्षमता तुलनात्मक रूपमा राम्रो देखिएको छ, जसले बालविकास कार्यक्रमको प्रभावकारिता पुष्टि गर्दछ ।

समावेशी पहुँचको दृष्टिले दलित बालबालिकाको सङ्ख्या २५८ (१३.२३ प्रतिशत), आदिवासी जनजाति बालबालिकाको सङ्ख्या ८६९ (४४.५९ प्रतिशत) र अपाङ्गता भएका बालबालिकाको सङ्ख्या ११ (०.५६ प्रतिशत) रहेको छ । यी तथ्याङ्कले समावेशी सहभागिता बढ्दो क्रममा रहेको देखाए तापनि जनसङ्ख्या अनुपात अनुसार अझ सुधारको आवश्यकता रहेको देखिन्छ । विशेष गरी अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि सहायक सामग्री, पहुँचयोग्य भौतिक संरचना तथा प्रशिक्षित जनशक्ति व्यवस्था सुदृढ गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

बालविकासका न्यूनतम सक्षमता मापदण्ड पूरा गरेका विद्यालयको सङ्ख्या २६ रहेको छ, जुन कुल वालविकास केन्द्रको ३५ प्रतिशत हो । न्यूनतम सक्षमता अन्तर्गत सुरक्षित कक्षाकोठा, खेलमैत्री सिकाइ सामग्री, प्रशिक्षित सहजकर्ता, बालमैत्री शौचालय र सुरक्षित खानेपानी जस्ता सूचकहरू समावेश गरिएका छन् । हाल यी मापदण्ड पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन भएका केन्द्रहरूको अनुपात सीमित रहेको देखिएकाले गुणस्तर सुधारका लागि थप लगानी र अनुगमन आवश्यक रहेको छ ।

समग्रमा हेर्दा गौरादह नगरपालिकामा प्रारम्भिक बालविकासको पहुँच विस्तार सन्तोषजनक देखिए तापनि गुणस्तर, समावेशिता र न्यूनतम सक्षमता सुनिश्चिततामा अझ रणनीतिक हस्तक्षेप आवश्यक रहेको निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ ।

तालिका १

प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा बालविकास		जम्मा बालबालिका			दलित बालबालिका			अपाङ्गता भएका बालबालिका		
प्रकार	सङ्ख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	५५	५०५	४५३	९५८	७१	६७	१३८	५	२	७
संस्थागत	२१	६५८	५५०	१२०८	६९	५१	१२०	३	१	४
जम्मा	७६	११६३	१००३	२१६६	१४०	११८	२५८	८	३	११

गौरादह नगरपालिकाले प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षालाई बालबालिकाको नैसर्गिक अधिकारको रूपमा लिएको छ । यसले ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र सर्वाङ्गीण विकास सुनिश्चित गर्ने आधार तयार गर्दछ । नगरपालिकाले प्रारम्भिक बाल विकासलाई विद्यालय शिक्षासँग पूर्ण रूपमा एकीकृत गरी प्रत्येक विद्यालयमा अनिवार्य गर्ने नीति लागु गरेको छ, जसले बालबालिकाको सिकाइको निरन्तरता र गुणस्तर सुनिश्चित गर्दछ । हाल गौरादह नगरपालिकामा बाल विकास केन्द्रहरूमा भौतिक र शैक्षिक पूर्वाधारको कमी देखिएको छ । धेरै केन्द्रहरूमा बालमैत्री वातावरण, खेल सामग्री, श्रव्य-दृश्य सिकाइ सामग्री र पर्याप्त शिक्षण उपकरणको अभाव रहेको छ । यद्यपि, नगरपालिकाले यी केन्द्रहरूको स्तरोन्नति गर्ने योजना बनाएको छ र निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने सम्भावनाहरूलाई आफ्नो सबल पक्षको रूपमा लिएको छ ।

३.१.३ उद्देश्यः

क) बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास सुनिश्चित गर्न प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षाको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु,

ख) सबै बालबालिकालाई समावेशी, पहुँचयोग्य र गुणस्तरीय प्रारम्भिक शिक्षा उपलब्ध गराउनु,

ग) बाल विकास केन्द्रहरूलाई बालमैत्री, सुरक्षित र वातावरणमैत्री बनाउनु ।

३.१.४ रणनीतिहरूः

- सबै बालबालिकाको पहुँचका लागि सङ्घीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्डअनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा सञ्चालन गर्ने,
- बाल विकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अङ्ग बनाउने,
- निजी क्षेत्रलाई समेत **केन्द्र स्थापना र सञ्चालनमा प्रोत्साहित** गर्दै न्यूनतम मापदण्डमा नियमित निगरानी र मूल्याङ्कन गर्ने,
- अति विपन्न, दलित, सीमान्तकृत र अपाङ्ग बालबालिकालाई पहुँच सुनिश्चित गर्दै भर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने,
- बालबिकास केन्द्रको नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र आवश्यकता अनुसार नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने,
- लोपोन्मुख तथा सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाका लागि विभिन्न नमुनाहरू विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- लागत सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने,
- कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजि क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने,
- ऐन र कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिमको मापदण्ड पूरा गर्ने,
- कार्यरत जनशक्तिको वृत्ति विकास तथा क्षमता विकास गर्ने,
- स्थानीय तहको आवश्यकतामा आधारित हुने गरी प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाका लागि सुपरीवेक्षण र सहजीकरणका लागि व्यवस्था मिलाउने ।

३.१.५ उपलब्धि, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण

क) अपेक्षित उपलब्धिः

गौरादह नगरपालिकामा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुनेछ । यस अन्तर्गत लक्षित उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई कम्तीमा एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सहज, समावेशी र समान पहुँच उपलब्ध हुनेछ । साथै, सबै बालबालिकाले प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको पूर्ण अनुभव हासिल गरी आवश्यक सक्षमता विकासपछि कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने अवसर प्राप्त गर्नेछन्, जसले उनीहरूको सिकाइको आधार सुदृढ भई दीर्घकालीन शैक्षिक सफलतामा सकारात्मक प्रभाव पार्नेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	प्रारम्भिक बालविकासका सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिकको व्यवस्था गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५५	५५	५५	५५	५५	५५	२७५	५५०
२.	प्रति विद्यार्थी एकाइ लागतका आधारमा अनुदान दिने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	जना	९१५	९२०	९२५	९३०	९३५	९५०	९६०	१९२०
३.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम मापदण्ड प्रबोधीकरण गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	जना	७६	१५	१५	१५	१५	१६	७६	१५२
४.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	२			१			१	२

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
५.	परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घसंस्था, निजी क्षेत्रसँगको सहकार्य गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
६.	अनाथ असहाय र अपाङ्गता पहिचान गरी थप सेवा उपलब्ध गराउने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	निरन्तर	५	१	१	१	१	१	५	१०
७.	बाल विकास केन्द्रमा छुट्टै सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	वटा	३२	३	३	३	३	४	१६	३२
८.	बालबालिकाको अभिलेखीकरण गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
९.	बालविकस केन्द्रका सहजकर्ताका लागि क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
१०.	कृषि, स्वस्थ्य र महिला तथा बालबालिका शाखासँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
११.	सुपरिवेक्षणको लागि अधिकार सम्पन्न संयन्त्रको विकास गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
१२.	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१३.	पाठ्यक्रम प्रबोधीकरण गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
१४.	पूर्वाधार, सिकाइ क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाइ तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्डमा सुधार गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
१५.	शिक्षकको योग्यता क्षमता र पेसागत विकास गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	जना	७६	१५	१५	१५	१५	१६	७६	१५२
१६.	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
१७.	अभिभावक तथा समुदायका सदस्य मार्फत स्थानीय ज्ञान तथा सिपहरू बालबालिकालाई सिकाउने व्यवस्था गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
१८.	बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, मानसिक तथा भावनात्मक सुरक्षा तथा आवश्यकता अनुसार मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराउने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	जना	७६	१५	१५	१५	१५	१६	७६	१५२
१९.	शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली कार्यान्वयन गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
२०.	सहयोगी (आया) को व्यवस्था गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	जना	३२	६	६	६	६	८	३२	६४
२१.	प्रारम्भिक वालविकास सहजकर्ताहरूको सेवा तथा सुविधामा वृद्धि गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	प्रतिशत	२०	१०				१०	२०	४०
२२.	नमुना प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्तालाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
२३.	प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्ताको थप कोटाको व्यवस्थापन गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	जना	५		२			३	५	१०
२४.	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको तथ्याङ्क सङ्कलन गरी केन्द्रहरूको आवश्यकताको पहिचान गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
२५.	राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड अनुसार प्रत्येक केन्द्रमा पोषण, खेल मैदान, सयन कक्ष, श्रव्य-दृश्य सामग्री र बालमैत्री वातावरण निर्माण गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	वटा	३२	६	६	६	६	८	३२	६४
२६.	पहुँच बाहिर रहेका बालबालिकाका लागि वैकल्पिक केन्द्र स्थापना र अनौपचारिक शिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
२७.	बालविकासका सहजकर्ता र आयाको तालिम सञ्चालन गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
२८.	बालविकास कक्षाका लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	३२	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
२९.	प्रारम्भिक बालविकास कक्षाको स्तरोन्नति, विकास, व्यवस्थापन र सामग्रीको लागि विद्यालयलाई अनुदान दिने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	वटा	३२	६	६	६	६	८	३२	६४

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

नेपालको संविधानले आधारभूत शिक्षालाई मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गरेको छ । संविधानको धारा ३१ अनुसार प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क प्राप्त गर्ने अधिकार छ । यसले राज्यलाई सबै बालबालिकाका लागि समान, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षा उपलब्ध गराउने दायित्व प्रदान गरेको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले आधारभूत शिक्षालाई १-८ कक्षासम्म परिभाषित गर्दै समावेशी, जीवनोपयोगी तथा सीपमुखी शिक्षामा जोड दिएको छ । नीति अनुसार सबै बालबालिकाको पहुँच, सहभागिता, निरन्तरता र सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्नु राज्यको प्राथमिकता हो । त्यसैगरी अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐनले आधारभूत शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क हुने स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ । यस ऐनले अभिभावकले बालबालिकालाई विद्यालय पठाउने जिम्मेवारी तोकेको छ भने राज्यलाई आवश्यक पूर्वाधार, शिक्षक र स्रोत-साधन उपलब्ध गराउने कानुनी दायित्व दिएको छ । यसरी संविधान, नीति र ऐनले आधारभूत शिक्षालाई अधिकारका रूपमा स्थापित गर्दै कार्यान्वयनका लागि स्पष्ट मार्गनिर्देशन गरेका छन् ।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

गौरादह नगरपालिकाका सामुदायिक विद्यालयहरूमा आधारभूत शिक्षा प्रवाहको विश्लेषण गर्दा हाल विद्यार्थी सङ्ख्या ४७००, शिक्षक दरबन्दी २४१ र शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात १:२० रहेको देखिन्छ । विद्यार्थीमध्ये दलित ६९७, जनजाति २१२३ र अपाङ्गता भएका बालबालिका १५ रहेका छन् । केही विद्यालयमा पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, पिउने पानीको व्यवस्था, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, खेलमैदान भए तापनि यी पूर्वाधारहरु सबै आधारभूत विद्यालयमा पर्याप्त मात्रामा छैनन् ।

संस्थागत विद्यालय तर्फ जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या ३९५२, जसमा दलित २००, जनजाति ९७५ र अपाङ्गता भएका बालबालिका १२ लाई लक्षित गरी भर्ना र सिकाइ अवसर प्रदान गर्ने चुनौतीहरू विद्यमान छन् । विद्यालय पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, शुद्ध पिउने पानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि केही संस्थागत विद्यालयमा पर्याप्त छैन। यस्ता कमजोरीहरूको सुधार, शिक्षक उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु र समग्र सिकाइ वातावरण सुदृढ पार्नु आवश्यक छ।

तालिका २

आधारभूत शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा विद्यालय सङ्ख्या		जम्मा विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अपाङ्गता भएका विद्यार्थी		
प्रकार	सङ्ख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	२२	२३२७	२३७३	४७००	३२०	३७७	६९७	१०	५	१५
संस्थागत	११	२१४९	१८०३	३९५२	१०६	९४	२००	८	४	१२
जम्मा	३३	४४७६	४१७६	८६५२	४२६	४७१	८९७	१८	९	२७

स्रोत Iemis 2082

गौरादह नगरपालिकाले आधारभूत शिक्षालाई समतामूलक, पहुँचयोग्य र गुणस्तरीय बनाउने नीति अवलम्बन गरेको छ । गौरादह नगरपालिकामा केही बालबालिका अझै विद्यालय बाहिर रहेका छन् । विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी, शौचालय,

पुस्तकालय, खेलमैदान तथा सूचना प्रविधि (इन्टरनेट, कम्प्युटर ल्याब) जस्ता पूर्वाधारको कमी छ । विषयगत शिक्षकको कमी, परम्परागत शिक्षण पद्धति तथा सीमित सिकाइ सामग्रीका कारण शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा चुनौती रहेको छ ।

३.२.३ उद्देश्य

क) आधारभूत शिक्षालाई सबै बालबालिकाका लागि **पहुँचयोग्य, समतामूलक, निःशुल्क र अनिवार्य** बनाउनु,
ख) सिकाइ उपलब्धि र शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार गर्नु,
ग) आधारभूत विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु ।

३.२.४ रणनीतिहरू:

- कुनै पनि बालबालिका शिक्षाबाट वञ्चित नहोस् भन्ने उद्देश्यले विशेष भर्ना तथा पुनःभर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने,
- विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेरका बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण सङ्कलन गरी शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने व्यवस्था मिलाउने,
- अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था तथा कार्यविधि तर्जुमा गर्ने,
- अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाका लागि आवश्यक आर्थिक तथा अन्य स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने,
- विद्यालय नक्साङ्कन गर्ने तथा विद्यालयहरूको पुनर्वितरण र समायोजन गरी शैक्षिक पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गरी विषयगत तथा कक्षागत शिक्षकको पर्याप्तता सुनिश्चित गर्ने,
- सामुदायिक विद्यालयहरूको गुणस्तर सुधार गरी तिनलाई प्रतिस्पर्धी, प्रभावकारी र विश्वसनीय बनाउने,
- शिक्षण-सिकाइ विधिमा आवश्यक परिमार्जन गरी विद्यार्थी केन्द्रित, क्रियाकलापमा आधारित तथा व्यवहारमुखी पद्धति अवलम्बन गर्ने,
- आधारभूत तह कक्षा १-३ सम्म कक्षा शिक्षण प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने,
- न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने,
- मूल्याङ्कनलाई शिक्षण-सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोगमा ल्याउने,
- कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन प्रणाली सुदृढ गर्न क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- विद्यार्थीलाई आवश्यक शैक्षिक सहयोग उपलब्ध गराई सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउने,
- अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी सिकाइ सामग्री, विधि तथा क्रियाकलापमा सुधार गर्ने,
- दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित व्यवहारिक सिपहरूलाई सिकाइ क्रियाकलापमा समावेश गर्ने,
- शिक्षकलाई प्रधानाध्यापक र प्रधानाध्यापकलाई स्थानीय तहप्रति जवाफदेही बनाउने,
- आवश्यक शिक्षक तालिम, तयारी तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- शिक्षकको पेशागत विकास तथा सहायता प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने,
- शिक्षामा कार्यरत सबै जनशक्तिको क्षमता विकास र उत्प्रेरणा व्यवस्थापन गर्ने,
- विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको शासकीय र व्यवस्थापकीय पद्धतिमा सुधार गरी नतिजाप्रति जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने,
- विद्यालयको कार्यसम्पादन तथा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको नियमित परीक्षण गरी पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने,
- विद्यालयहरूमा खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइको उचित प्रबन्ध सहित न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्ने,
- विद्यालयलाई बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित सिकाइ वातावरणयुक्त बनाउने,
- सबै विद्यालयहरूमा न्यूनतम सक्षमता पूरा गराउने,

- विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवा खाजाको प्रबन्धलाई व्यवस्थित गर्ने,
- विद्यालयमा आधारित शैक्षिक तथा मनोसामाजिक परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने,
- विद्यालय शिक्षालाई विविधता अनुकूल, समावेशी र समतामूलक बनाउन स्थानीय परिवेशअनुकूल सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने तथा भाषिक र सामाजिक-सांस्कृतिक विविधताको सम्मान गर्ने,
- विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारी जस्ता परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरी शिक्षालाई आधुनिक, सहज र प्रभावकारी बनाउने ।
- सिकाइ उपलब्धि न्यून भएका बालबालिकाहरुको पहिचान गरी उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ गर्ने

३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

क) अपेक्षित उपलब्धिः

गौरादह नगरपालिकामा आधारभूत शिक्षा सबै बालबालिकाका लागि पहुँचयोग्य, समतामूलक, निःशुल्क र अनिवार्य भएको हुनेछ । यसका साथै सिकाइ उपलब्धिमा वृद्धि भई शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार भएको हुनेछ । आधारभूत विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित भएको सुनिश्चित गरिएको हुनेछ ।

नतिजाको दृष्टिले आधारभूत तहको खुद भर्नादर शतप्रतिशत हुनेछ । सबै विद्यालयले प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता (PMEC) पूरा गरेका हुनेछन् र आधारभूत तहको सिकाइ उपलब्धि उच्च स्तरमा पुगेको हुनेछ, जसले विद्यार्थीहरूको समग्र सिकाइ क्षमता र गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्नेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

क.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	आधारभूत तहका स्वीकृत दरवन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान उपलब्ध गराउने	आधारभूत शिक्षा	जना	२४१	२४१	२४१	२४१	२४१	२४१	२४१	२४१
२.	विद्यालय कर्मचारी व्यवस्थापन अनुदान उपलब्ध गराउने आधारभूत विद्यालय (कक्षा १-८)	आधारभूत शिक्षा	जना	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२
३.	सिकाइका लागि निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनःआवश्यक सामग्री, सुधारात्मक शिक्षण अनुदान,कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका विद्यार्थीको पोर्टफोलियो समेतका लागि	आधारभूत शिक्षा	जना	१०००	६१५	७००	८००	९००	१०००	१०००	१०००
४.	शिक्षण सिकाइ सामग्री, डिजिटल सिकाइ सामग्री तथा Book Corner व्वस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान उपलब्ध गराउने (कक्षा १-५)	आधारभूत शिक्षा	जना	१७००	१४५०	१५००	१६००	१६५०	१७००	१७००	१७००
५.	शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ सामग्री व्यवस्थापनका लागि	आधारभूत शिक्षा	जना	२२००	१९५०	२०००	२०५०	२१००	२२००	२२००	२२००

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान उपलब्ध गराउने (कक्षा ६-८)										
६.	(कक्षा १-५) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तकका लागि अनुदान उपलब्ध गराउने (स्थानीय विषय/मातृभाषाको समेत)	आधारभूत शिक्षा	जना	१७००	१४५०	१५००	१६००	१६५०	१७००	१७००	१७००
७.	(कक्षा ६-८) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तक अनुदान उपलब्ध गराउने (स्थानीय विषय/मातृभाषाको समेत)	आधारभूत शिक्षा	जना	२२००	१९५०	२०००	२०५०	२१००	२२००	२२००	२२००
८.	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान उपलब्ध गराउने (कक्षा १-५)	आधारभूत शिक्षा	वटा	१९	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०
९.	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान उपलब्ध गराउने (कक्षा १-८)	आधारभूत शिक्षा	वटा	२	२	२	२	२	२	२	२
१०.	आधारभूत विद्यालयहरूलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परीक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, विद्यालय तथ्याङ्कन व्यवस्थापन, बुलेटिन प्रकाशन, अभिभावक शिक्षा	आधारभूत शिक्षा	वटा	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	एवम् अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि अनुदान दिने										
११.	विद्यालयमा इन्टरनेट जडान तथा सञ्चालन खर्च व्यवस्था गर्ने	आधारभूत शिक्षा	वटा	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२
१२.	लक्षित बालबालिकाको तथ्याङ्क सङ्कलन र अद्यावधिक गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
१३.	लक्षित समूहका लागि विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
१४.	दिवा खाजा, पोसाक र शैक्षिक सामग्री मार्फत प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	वटा	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२	२२
१५.	समुदायको सहभागितामा घरदैलो भर्ना अभियान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
१६.	विद्यार्थीको नियमित उपस्थिति सुनिश्चित गर्न वडास्तरीय अनुगमन समिति गठन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१७.	सामुदायिक विद्यालयको गुणस्तर सुधारका लागि सूचक विकास र असल अभ्यास आदान प्रदान गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	२२	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१८.	शिक्षणमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाउने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
१९.	स्थानीय बाल सञ्जाल गठन गरी सक्रिय बनाउने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
२०.	अभिभावक शिक्षा तथा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	प६क	५	१	१	१	१	१	५	१०
२१.	विद्यालय नक्शाङ्कन, शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने कार्य अगाडि बढाउने	आधारभूत शिक्षा	पटक	२					१		२
२२.	कक्षागत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
२३.	विद्यार्थी भर्ना अभियान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
२४.	आधारभूत तहका बालबालिकाहरूका लागि सिकाइ सामग्री व्यवस्थापन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
२५.	विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास गर्ने	आधारभूत शिक्षा		आवश्यकताका आधारमा							
२६.	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्ने	आधारभूत शिक्षा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
२७.	आधारभूत तहका शिक्षकको क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	जना	२४१	४८	४८	४८	४८	४९	२४१	२४१
२८.	विद्यालय व्यवस्थापन तथा व्यवस्थित परीक्षा प्रणाली लागु गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
२९.	शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास र प्रयोग गर्ने	आधारभूत शिक्षा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
३०.	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
३१.	विद्यार्थीहरुको सर्वाङ्गीण विकासका लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	दिन	३०	६	६	६	६	६	३०	
३२.	कार्यसम्पादनको आधारमा उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
३३.	विद्यालय कर्मचारीको पारिश्रमिक व्यवस्थापन	आधारभूत शिक्षा	महिना	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
३४.	विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा नपुग शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने	आधारभूत शिक्षा		विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा							
३५.	दलित, छात्रा, सिमान्तकृत तथा अपाङ्ग विद्यार्थीको लागि छात्रवृत्तिको व्यवस्थापन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
३६.	आधारभूत शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा सञ्चालन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	३	३	३	३	३	३	३	३
३७.	सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका (कक्षा १-३) लागि कार्यसञ्चयिका / पोर्टफोलियो निर्माण र वितरण गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
३८.	विद्यालय उत्सव आयोजना तथा समुदाय - विद्यालय सहकार्य कार्यक्रम (विद्यार्थी भर्ना अभियानको लागि) सञ्चालन गर्ने	आधारभूत शिक्षा	पटक	५	१	१	१		१		१०

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

नेपालको संविधानले माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक स्थापित गरेको छ भने अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५ ले पनि प्रत्येक नागरिकलाई माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व राज्यको हुने उल्लेख गरेको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले गुणस्तरिय माध्यमिक शिक्षामा सबैको निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्दै यसबाट सिर्जनशिलता रचनात्मकता, अध्ययनशिलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुण सहितको प्रतिस्पर्धी सिपयुक्त एवम् उत्पादनशील जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ ।

श्रमप्रति सकारात्मक भावना भएका सिपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने माध्यमिक तहको शिक्षालाई साधारण, व्यवसायिक र संस्कृत गरी तीन धारमा बाँडिएको छ । विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयन सँगै कक्षा (९-१२) मा प्राविधिक तथा व्यवसायिक धारको सुरुवात गरिएको छ । यो तहको शिक्षा श्रमबजारमा प्रवेश गर्न सक्ने सिपयुक्त नागरिक विकास तथा उच्च शिक्षाको लागि तयारीको आधार पनि हो । नेपालको शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६ अनुसारको पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन वि.सं. २०७७ वाट प्रारम्भ भएको छ ।

विज्ञान प्रविधि तथा नवप्रवर्तन नीति, २०७६ ले विद्यालय तहदेखि नै परम्परागत मौलिक ज्ञान, प्रविधि तथा सिपका वारेमा अध्ययन अध्यापन गरी वैज्ञानिक चिन्तन तथा सिर्जनशीलता अभिवृद्धि गर्ने रणनीति लिएको छ ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

गौरादह नगरपालिकाका सामुदायिक विद्यालयहरूमा माध्यमिक शिक्षा प्रवाहको विश्लेषण गर्दा हाल विद्यार्थी सङ्ख्या २०५५, शिक्षक दरबन्दी ६६ (माध्यमिक ९-१० मा ३७, माध्यमिक ११-१२ मा १२, प्राविधिक धार ९-१२ तर्फ प्रशिक्षक र सहायक प्रशिक्षक गरी ८ र शिक्षण सहयोग अनुदान कक्षा ९-१० मा ९ जना) र शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात १:३१ रहेको देखिन्छ । विद्यार्थी मध्ये दलित १९६, जनजाति ७५५ र अपाङ्गता भएका बालबालिका ३ रहेका छन् । केही विद्यालयमा पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको अवस्था पर्याप्त छैन। यी चुनौतीहरूले गुणस्तरीय शिक्षा र समावेशी वातावरणको सुनिश्चिततामा प्रभाव पारेकोछ।

संस्थागत विद्यालयहरूमा अध्ययन गर्दा, विद्यार्थी सङ्ख्या ७५६, शिक्षक दरबन्दी ४० र शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:१९ रहेको छ। दलित ३३, र अपाङ्गता भएका बालबालिका ६ जना रहेका छन् । विद्यालय पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, शुद्ध पिउने पानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको थप सुधार आवश्यक छ ।

तालिका ३

माध्यमिक शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा विद्यालय सङ्ख्या		जम्मा विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अपाङ्गता भएका विद्यार्थी		
प्रकार	सङ्ख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	१०	९७२	१०८३	२०५५	८९	१०७	१९६	१	२	३
संस्थागत	१०	४१३	३४३	७५६	१८	१५	३३	२	४	६
जम्मा	२०	१३८५	१४२६	२८११	१०७	१२२	२२९	३	६	९

स्रोत IEMIS 2082

नेपालको सङ्घीय संरचना तथा शैक्षिक नीति अनुसार कक्षा ९-१२ लाई माध्यमिक शिक्षा मानिएको छ । गौरादह नगरपालिकाले माध्यमिक शिक्षालाई सक्षम, कर्मठ, नैतिकवान र पौरखी मानव स्रोत उत्पादन गर्ने आधारका रूपमा परिभाषित गरेको छ । नगरपालिकाको साक्षरता दर उच्च भए पनि माध्यमिक तहमा पहुँच र गुणस्तर सुधारको आवश्यकता रहेको छ । विषयगत शिक्षकको अभाव, विज्ञान तथा कम्प्युटर प्रयोगशालाको कमी रहेको छ भने केही विद्यालय अझै माध्यमिक तहको कक्षा ११ र १२ मात्र सञ्चालन भइरहेका र पूर्ण माध्यमिक संरचनामा रूपान्तरण गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ ।

३.३.३ उद्देश्य

क) माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,
ख) माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्नु,
ग) विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु,

३.३.४ रणनीतिहरू:

- विद्यालयहरूको नक्साङ्कन तथा संरचनागत सुधार गरी पूर्ण माध्यमिक संरचनामा रूपान्तरण गर्ने,
- सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूको पुनर्वितरण, समायोजन तथा आवश्यकता अनुसार स्थापना गर्ने,
- माध्यमिक शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने,
- माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर र टिकाउदर बढाउने,
- विपन्न तथा लक्षित समूहका लागि छात्रवृत्ति र विशेष अनुदानको व्यवस्था गर्ने,
- विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- वैकल्पिक शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- सबै विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्ने,
- माध्यमिक तहमा दक्ष विषय शिक्षकको व्यवस्था गर्ने,
- शिक्षकको पेसागत विकास तथा सहयोगको व्यवस्था गर्ने,
- शिक्षकहरूका लागि अभिप्रेरणात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

- शिक्षण-सिकाइ पद्धतिमा सुधार गर्ने,
- हरेक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार गर्ने,
- स्मार्ट बोर्ड, इन्टरनेट तथा श्रव्य-दृश्य सामग्रीको प्रयोग विस्तार गर्ने,
- विद्यालयहरूलाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारीप्रति उत्थानशील बनाउने,
- कक्षा ११/१२ मा विज्ञान विषय अध्ययनका लागि आवश्यक पूर्वाधारसहितको व्यवस्था गर्ने,
- सङ्गीत, योग र आयुर्वेद जस्ता विशिष्ट विधाका विद्यालय स्थापनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने,
- यौन शिक्षा, आत्मरक्षा तथा मनोसामाजिक परामर्श कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- सदाचार, अनुशासन र समाजसेवा समेटिएको नैतिक शिक्षा कार्यक्रम लागू गर्ने,
- सफल व्यक्तिहरूसँग अन्तरक्रिया तथा प्रेरणादायी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- सक्षम र उत्प्रेरित प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गर्ने,
- विद्यार्थीहरुलाई सिकाइप्रति जवाफदेही बनाउने,

३.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धिः

माध्यमिक शिक्षामा सबै बालबालिकाका लागि पहुँच सुनिश्चित हुने र शिक्षाको सान्दर्भिकता तथा गुणस्तरमा उल्लेखनीय सुधार आउने अपेक्षा गरिएको छ । यस अन्तर्गत सबै बालबालिकाले निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर पाउनेछन् र खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा वृद्धि हुनेछ । सबै माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पूरा गर्नेछन्, जसले गुणस्तरीय शिक्षाको प्रवाह सुनिश्चित गर्नेछ र विद्यार्थीहरूको दक्षता, शारीरिक तथा मानसिक विकासमा योगदान पुऱ्याउनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारणः

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	माध्यमिक तहका स्वीकृत दरबन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान उपलब्ध गराउने (विशेष शिक्षा परिषद् अन्तर्गतका शिक्षक/कर्मचारी,प्राविधिक धारका प्रशिक्षकसमेत)	माध्यमिक शिक्षा	जना	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५७	५७
२.	विद्यालय कर्मचारी व्यवस्थापन अनुदान माध्यमिक विद्यालय (कक्षा १-१२) (१ जना सहयोगी र १ जना लेखा कर्मचारी) व्यवस्था गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	जना	४२	४२	४२	४२	४२	४२	४२	४२
३.	शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ सामग्री व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान उपलब्ध गराउने (कक्षा ९-१०)	माध्यमिक शिक्षा	जना	१५००	१३५०	१३९०	१४३०	१४५०	१५००	१५००	१५००
४.	प्राविधिक धार (कक्षा ९-१२) सञ्चालित विद्यालयलाई प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान प्रदान गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	जना	१९२	१९२	१९२	१९२	१९२	१९२	१९२	१९२
५.	शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ सामग्री व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान उपलब्ध गराउने (कक्षा ११-१२)	माध्यमिक शिक्षा	जना	१०००	७५०	८००	८५०	९००	१०००	१०००	१०००
६.	(कक्षा ९-१०) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि निःशुल्क पाठ्यपुस्तक अनुदान दिने	माध्यमिक शिक्षा	जना	१५००	१३५०	१३९०	१४३०	१४५०	१५००	१५००	१५००

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
७.	(कक्षा ११-१२) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तक अनुदानको व्यवस्था गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	जना	१०००	७५०	८००	८५०	९००	१०००	१०००	१०००
८.	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान उपलब्ध गराउने कक्षा १-१०	माध्यमिक शिक्षा	वटा	४	४	४	४	४	४	४	४
९.	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान उपलब्ध गराउने कक्षा १-१२	माध्यमिक शिक्षा	वटा	६	६	६	६	६	६	६	६
१०.	माध्यमिक तह सञ्चालित विद्यालयहरूलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परीक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, विद्यालय तथ्याङ्क व्यवस्थापन, बुलेटिन प्रकाशन, अभिभावक शिक्षा एवम् अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि अनुदान दिने	माध्यमिक शिक्षा	वटा	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
११.	प्राविधिक विषय अध्यापन हुने विद्यालयलाई ल्याव सामग्री सहयोग अनुदान उपलब्ध गराउने	माध्यमिक शिक्षा	वटा	१	१	१	१	१	१	१	१
१२.	प्राविधिक धारतर्फ कक्षा ११ सञ्चालन गर्ने विद्यालयलाई ल्याव व्यवस्थापन अनुदान उपलब्ध गराउने	माध्यमिक शिक्षा	वटा	१	१	१	१	१	१	१	१

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१३.	नमुना विद्यालयको शैक्षिक तथा व्यवस्थापकीय योजना कार्यान्वनका लागि अनुदान उपलब्ध गराउने (कक्षा ११-१२ मा विज्ञान विषय सञ्चालनका लागि समेत)	माध्यमिक शिक्षा	वटा	१	१	१	१	१	१	१	१
१४.	विपन्न र लक्षित समूहका लागि निःशुल्क शिक्षा र विशेष छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	१	१
१५.	आवश्यकता अनुसार व्यावसायिक, सङ्गीत, आयुर्वेद,योग विद्यालय स्थापनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५				१			
१६.	स्मार्ट बोर्ड, इन्टरनेट र श्रव्य-दृश्य सामग्री प्रयोग विस्तार गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	वटा	१०	२	२	२	२	२	१०	१०
१७.	विद्यालयमा अध्यनरत छात्राहरुलाई सेनेटरीप्याड उपलब्ध गराउने साथै छात्र/छात्रालाई यौन शिक्षा, आत्मरक्षा र मनोसामाजिक परामर्श कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	वटा	१०		५			५	१०	
१८.	सदाचार, अनुशासन, करुणा र समाजसेवा समेटिएको नैतिक शिक्षा कार्यक्रम लागु गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	
१९.	सफल व्यक्तिहरूसँग अन्तरक्रिया र प्रेरणादायी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
२०.	विद्यालयहरूमा विज्ञान विषय विस्तारका लागि अध्ययन र लगानी गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	वटा	१		१					
२१.	विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण र समावेशी पूर्वाधार सुनिश्चित गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
२२.	शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन, पेसागत विकास र अभिप्रेरणा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
२३.	सिकाइ उपलब्धि मापन र आवधिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
२४.	विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, सङ्कट र महामारीजस्ता अवस्थाप्रति उत्थानशील बनाउने	माध्यमिक शिक्षा	वटा	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०
२५.	विद्यार्थीलाई पोषण, स्वास्थ्य र मनोसामाजिक सहयोग उपलब्ध गराउने	माध्यमिक शिक्षा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
२६.	शैक्षिक उपलब्धि न्यून भएका सामुदायिक विद्यालयका लागि अभिभावक सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
२७.	विज्ञान प्रदर्शनी कार्यक्रम	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
२८.	नगरस्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्ने (वादविवाद, हाजिरी जवाफ, वक्तृत्वकला, निबन्ध र कविता लेखन, सङ्गीत तथा नृत्य)	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
२९.	एस.इ.इ. दिएका विद्यार्थीहरूका लागि व्यवसायिक तथा प्राविधिक सिप सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	जना	१००		२५	२५	२५	२५	१००	२००
३०.	विद्यार्थीहरूका लागि Robotics boot camp तथा प्रदर्शनी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	५	१	१	१	१	१	५	
३१.	सबै विद्यालयमा समय तालिका अनुसार घुम्ती स्वाथ्यसेवा कार्यक्रम सञ्चलन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक								
३२.	सबै सामुदायिक विद्यालयहरुमा सरसफाइ कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	वटा	३२			५	५	५	१५	३२
३३.	नगरमा सुविधा सम्पन्न आवासीय विद्यालय विकास गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	वटा	१				१			
३४.	सबै सामुदायिक विद्यालयमा समय तालिका अनुसार घुम्ती सेवा दिने गरी खेलकुद,योग र सङ्गित शिक्षकको व्यवस्थापन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	जना	५	५	५	५	५	५	५	५

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
३५.	सामुदायिक विद्यालयमा विद्यालय नर्स र सुरक्षा गार्ड व्यवस्थापन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	जना	६	६	६	६	६	६	६	६

३.४ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ

३.४.१ परिचय

सिकाइ निरन्तर प्रक्रिया हो । औपचारिक पद्धति भन्दा बाहिर फरक समयमा विभिन्न उमेर समूहमा दिइने शिक्षा नै अनौपचारिक शिक्षा हो । अनौपचारिक शिक्षा त्यस्तो केन्द्र हो जहाँ सहभागीहरू आफ्ना जीवनमा आइपर्ने समस्याहरूको बारेमा छलफल र समाधानका उपायहरू खोजी गरी निर्णय कार्यान्वयन गर्दछन्। आफ्नो जीवनको इतिहास आफै लेख्छन । तसर्थ सिकाइ जीवन पद्धतिसँग जोडिएको हुन्छ। अनौपचारिक एवम् आजीवन शिक्षाले समाजमा विद्यमान विभिन्न किसिमका समूहका लागि आफ्ना लक्ष्य बनाई सेवा प्रदान गर्दछ । निरक्षरका लागि साक्षर, साक्षरका लागि साक्षरोत्तर सिकाइ, अवसरका लागि स्तरवृद्धि शिक्षासँग सीप र आम्दानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवम् आजीवन शिक्षाले काम गर्दछ ।

संविधानले सुनिश्चित गरेको शिक्षा पाउने हक, राष्ट्रिय शिक्षा नीतिका सिद्धान्त, दिगो विकासको लक्ष्यमा समेत नागरिकले शिक्षा पाउने हकको कार्यान्वयन गर्न औपचारिक शिक्षासँग अनौपचारिक शिक्षा प्रणालीले समेत योगदान गर्दछ । विभिन्न सिकाइ अवस्थाको आधारमा थप सिकाइ अवसरको निर्माण गरी आजीवन

सिकाइ संस्कृतिको विकास गर्न आवश्यक छ ।राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले नेपाललाई पूर्ण साक्षर मुलुक तुल्याइ अनौपचारिक, वैकल्पिक, परम्परागत र खुला शिक्षाको माध्यमबाट आजीवन सिकाइ संस्कृतिको विकास गर्न सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवन पर्यन्त शिक्षाका माध्यमबाट मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम नागरिक तयार गर्ने ।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

गौरादह नगरपालिकामा १५ देखि ६० वर्ष सम्मका र विद्यालयको पहुँच बाहिर रहेका व्यक्तिलाई लक्षित गरी सामुदायिक सिकाइकेन्द्र मार्फत कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिएको छ ।राष्ट्रिय जनगणना २०७८ बमोजिम नगरपालिकाको १५ देखि ६० वर्ष उमेरको जनसङ्ख्यामा कुल साक्षरता ८६ प्रतिशत भन्दा माथि पुगेको छ । नगरपालिकामा २ वटा सामुदायिक सिकाइकेन्द्रहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । विभिन्न कारणले औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चित भएका नागरिकहरूका लागि अनौपचारिक शिक्षा र वैकल्पिक सिकाइको अवसर सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखेको छ । सबै उमेर समूहलाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा जोड्दै जीवनपर्यन्त सिकाइलाई प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्य लिएको छ । औपचारिक शिक्षाबाट बाहिर रहेका नागरिकहरूलाई समेट्ने संस्थागत संरचनामा सुदृढ गर्न आवश्यक देखिएको छ । केही सामुदायिक सिकाइ केन्द्र र पुस्तकालय सञ्चालनमा रहे पनि सबै वडामा प्रभावकारी पहुँच विस्तार गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ । मदरसा, गुरुकूल र वेद विद्याश्रम जस्ता वैकल्पिक संस्थाहरूको समन्वय र स्रोत सुदृढीकरण आवश्यक रहेको प्रौढ साक्षरता, खुला तथा दूर शिक्षामा सहभागिता बढाउन थप सहजीकरण आवश्यक रहेको छ ।

३.४.३ उद्देश्य

क) अनौपचारिक शिक्षा एवम् आजीवन सिकाइको माध्मबाट जीवनोपयोगी, सीपमूलक र निरन्तर सिकाइका कार्यक्रम विस्तार गर्नु,

ख) सामुदायिक सिकाइकेन्द्रको सबलीकरण गरी अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु,

ग) औपचारिक, अनौपचारिक तथा अरीतिक माध्यमबाट प्राप्त ज्ञान, सिपको अभिलेखीकरण, परीक्षण तथा प्रमाणीकरण गर्नु,

३.४.४ रणनीतिहरूः

- घरधुरी सर्वेक्षण गरी साक्षर तथा निरक्षर जनसङ्ख्याको पहिचान र अभिलेखीकरण गर्ने,
- औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चित सबै उमेर समूहलाई लक्षित गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- प्रत्येक वडामा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना, समायोजन तथा सुदृढीकरण गर्ने,
- सामुदायिक सिकाइकेन्द्रलाई बहुउद्देश्यीय केन्द्रका रूपमा विकास गर्दै, विद्युतीय पुस्तकालय, सूचना केन्द्र तथा अन्य सेवा विस्तार गर्ने,
- **"एक वडा एक विद्युतीय पुस्तकालय"** अवधारणा कार्यान्वयन गरी नगरस्तरीय पुस्तकालय सञ्जाल निर्माण गर्ने,

- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरी डिजिटल सिकाइ पहुँच बढाउने,
- प्रौढ साक्षरता, साक्षरोत्तर तथा निरन्तर शिक्षा कार्यक्रम समुदायको सहकार्यमा सञ्चालन गर्ने,
- सङ्घीय, प्रदेश सरकार तथा अन्य सङ्घसंस्थासँग सहकार्य र साझेदारीमा कार्यक्रम विस्तार गर्ने,
- नवसाक्षरहरुलाई आयआर्जन र सीपमूलक कार्यक्रमसँग जोडेर आत्मनिर्भर बनाउने,
- नागरिकहरूको आवश्यकता अनुसार तहगत पाठ्यक्रम, सिकाइ मोड्युल र भाषिक विविधताअनुसार सामग्री विकास तथा प्रयोग गर्ने,
- खुला, वैकल्पिक, परम्परागत विद्यालय तथा मदरसा, गुरुकूलसँग समन्वय गरी सम्बन्ध सुदृढीकरण गर्ने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, अभिलेखीकरण र प्रवर्द्धन गर्ने,
- सरोकारवालाहरुको समन्वयमा साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षा सञ्चालन गर्ने,
- समुदायमा रहेका परम्परागत ज्ञान तथा सीपहरुको अभिलेखीकरण गरी परीक्षण तथा प्रमाणीकरण गर्ने,
- अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र अभिलेखीकरण प्रणाली सुदृढ गर्ने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत आयआर्जन तथा सीपमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धिः

सबै नागरिकहरूलाई साक्षर, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यः

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	परम्परागत तथा धार्मिक विद्यालयहरुलाई अनुदान दिने (कक्षा १-५)	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	वटा	५	५	५	५	५	५	५	५
२.	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन अनुदान उपलब्ध गराउने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	वटा	२	२	२	२	२	२	२	२
३.	पूराना सामुदायिक पुस्तकालयहरुलाई व्यवस्थापनका लागि अनुदान दिने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	वटा	१	१	१	१	१	१	१	१
४.	युवाका लागि कानूनी साक्षरता	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	जना	१५०	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने										
५.	युवाहरूलाई लागु पदार्थ र दुर्व्यसनबाट जोगाउन सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	जना	१७५०	३५०	३५०	३५०	३५०	३५०	१७५०	३५००
६.	अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन सञ्चालन गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	वटा	९	३		३	३			
७.	घरधुरी सर्वेक्षण गरी साक्षरता तथा अनौपचारिक शिक्षाको एकीकृत तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
८.	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	५	१	१	१	१	१	५	५

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	व्यवस्थापन अनुदान र क्षमता अभिवृद्धि विकास गर्ने										
९.	"एक वडा एक विद्युतीय पुस्तकालय" स्थापना गरी पुस्तकालय सञ्जाल विकास गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	९	१	२	२	२	२	९	९
१०.	आवश्यकता अनुसार जीवनोपयोगी र सीपमूलक पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
११.	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत सीप विकास र आयआर्जन	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने										

परिच्छेद ४
अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरु

४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन

४.१.१ परिचय

नेपालको विद्यमान संविधान, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, शिक्षा ऐन तथा नियमावलीले पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने प्रमुख माध्यमका रूपमा लिएको छ । यी कानुनी प्रावधान अनुसार पाठ्यक्रमले विद्यार्थीको सैद्धान्तिक ज्ञानसँगै व्यवहारिक, जीवनोपयोगी सीप विकास गर्न लक्षित छ भने मूल्याङ्कन प्रणालीले सिकाइ उपलब्धि, दक्षता र सिकाइ प्रक्रियामा प्रगतिको मापन गर्दै विद्यार्थीको पूर्ण मूल्याङ्कन गर्न सुनिश्चित गर्दछ । यसले शिक्षक र विद्यालयलाई पनि जिम्मेवार बनाउँदै शिक्षा प्रणालीमा पारदर्शिता, समावेशिता र गुणस्तरीय सुधारको वातावरण सिर्जना गर्ने कार्य गर्दछ ।

नेपालमा वि.सं. २०२८ को राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजनामा सर्वप्रथम विद्यालय तहमा आवश्यक जगहरूसहित पाठ्यक्रमलाई दस्तावेजीकरण गरिएको थियो भने पाठ्यक्रम विकासका लागि संस्थागत प्रबन्धका रूपमा शिक्षा मन्त्रालय अन्तर्गत पाठ्यक्रम विकास केन्द्र स्थापना भएको थियो । पाठ्यकम विकास केन्द्रको संरचनाको निरन्तरतासँगै विद्यालय तहको पाठ्यक्रम विकास, सुधार तथा अद्यावधिक गर्ने कार्य केन्द्रद्वारा भइरहेको सन्दर्भमा विद्यालय तहको शिक्षाको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा वि.सं. २०६३ मा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप तयार गरी सोहीअनुसार पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी सुरू गरियो । यसै क्रममा वि.सं.२०७६ सालमा नयाँ पाठ्यक्रम प्रारूप तयार भई कार्यान्वयन गर्ने क्रममा विद्यालय तहमा नयाँ पाठ्यक्रम विकास गरी वि.सं. २०७७ देखि कक्षा १ र ११ मा कार्यान्वयन सुरू गरिएको र वि.सं. २०८० सम्ममा विद्यालय तहका सबै कक्षाहरू अर्थात् कक्षा १ देखि १२ सम्म यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गरिएको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले आधारभूत तह (कक्षा १ देखि ८ सम्म) मा स्थानीय पाठ्यक्रमको व्यवस्था गरेको छ ।

४.१.२ वर्तमान अवस्था

गौरादह नगरपालिकामा हाल पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने माध्यमका रूपमा विकास गर्ने प्रयास भइरहेको छ । विद्यालयहरूमा स्थानीय आवश्यकता, भाषा, कला, संस्कृति र सिप समेटिएको स्थानीय पाठ्यक्रम हाल पूर्ण रूपमा कायान्वयनमा रहेको छ जसको माध्यमबाट विद्यार्थीमा जीवनोपयोगी सीप, नैतिक शिक्षा, अनुशासन र समाजसेवा जस्ता पक्षहरुमा सकारात्मक प्रभाव परेको छ।

मूल्याङ्कन र परीक्षा प्रणालीमा परम्परागत, केवल सैद्धान्तिक मूल्याङ्कनमा निर्भर अभ्यासलाई सुधार गर्दै वैज्ञानिक, व्यवस्थित र नतिजामुखी बनाउने प्रयास भइरहेको छ । आधारभूत र माध्यमिक तहका प्रत्येक कक्षा र विषयका लागि सिकाइ उपलब्धि मापन गर्ने सूचकहरू विकास गर्ने रणनीति लिइएको छ । शिक्षकको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र परीक्षाको परिणामसँग जोड्ने, अपाङ्गता भएका

बालबालिकाका लागि विशेष मूल्याङ्कन गर्ने, तथा प्रयोगात्मक अभ्यास र इन्टर्नसिपसमेत मूल्याङ्कनमा समावेश गर्ने व्यवस्था विकास भइरहेको छ ।

नगरपालिकाले मूल्याङ्कन र अनुगमनलाई चुस्त बनाउन स्थानीय संयन्त्र निर्माण गर्ने र भविष्यमा माध्यमिक तहसम्मको परीक्षा स्थानीय तहबाट सञ्चालन गर्न पूर्वाधार र जनशक्ति तयार गर्ने लक्ष्य राखेको छ । यसरी गौरादह नगरपालिकाले पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई स्थानीय परिवेश अनुकूल, समावेशी, गुणस्तरीय र नतिजामुखी बनाउन अग्रसर रहेको देखिन्छ ।

४.१.३ उद्देश्यः

क) विद्यालय तहको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,
ख) स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु,
ग) पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरे बमोजिम विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको मूल्याङ्कन गर्नु,

४.१.४ रणनीतिहरूः

- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ र तदनुसारका पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने,
- विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालाहरूलाई प्रबोधीकरण गर्ने,
- पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अत्यावश्यक संरचनागत तथा पेसागत सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- विपद्, महामारी तथा सङ्कटको अवस्थामा वैकल्पिक विधिबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- शिक्षकका लागि शिक्षक निर्देशिका तथा स्रोत सामग्री र विद्यार्थीका लागि सिकाइ सामग्री, स्वाध्यायन तथा सन्दर्भ सामग्रीहरू उपलब्ध हुने व्यवस्था गर्ने,
- शिक्षकको पेसागत सक्षमता विकास गर्ने,
- सहभागितामूलक, अन्तरक्रियात्मक, खोजमूलक एवम् समस्या समाधान केन्द्रित शिक्षण विधिको प्रयोगलाई संस्थागत गर्ने,
- विद्यालयमा आधारित सहयोग पद्धति विकास गर्ने,
- सहपाठी सिकाइ समूह गठन गरी कमजोर सिकाइ क्षमता भएका बालबालिकालाई सहयोग गर्ने,
- शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाउने,
- स्थानीय तथा मातृभाषाको पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्रीको विकास तथा प्रयोगलाई व्यवस्थित गर्ने,
- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको वृत्ति विकाससँग आबद्ध गरी पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने
- स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

४.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धिः

पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट दैनिक जीवनका लागि आवश्यक आधारभूत सक्षमता सहित सिर्जनशील, सकारात्मकसोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारणः

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	कक्षा १-३ मा पढाइ तथा गणित क्षेत्रका थप सिकाइ सामग्री छपाइ तथा वितरण गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	जना	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००
२.	कक्षा ८ को परीक्षा सञ्चालन तथा विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	जना	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००
३.	एकीकृत पाठ्यक्रम सम्बन्धी कस्टमाइज्ड	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	वटा	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	तालिम (अनलाइन समेत)										
४.	पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक प्रोबोधीकरण गर्ने (सबै तहका सबै विषय)	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	वटा	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२
५.	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक परिमार्जन र छपाइ गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	वटा	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००
६.	उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	जना	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३०

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	(कक्षा ५,८, १० र १२)										
७.	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण मूल्याङ्कन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	विषय	७	१	२	२	१	१	७	७
८.	विद्यालय तहका परीक्षा (सबै कक्षाका त्रैमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक) सञ्चालन गर्न वजेट व्यवस्थापन गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	विद्यालय	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२
९.	पाठ्क्रम अभिमुखीकरण गर्ने (बालविकास समेत)	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	जना	१७५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१०.	शिक्षक तालिम र पुनर्ताजगी तालिम सञ्चालन गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	जना	१७५	३५	३५	३५	३५	३५	३५	३५
११.	शिक्षक पेसागत सहयोग गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	जना	१४०	२८	२८	२८	२८	२८	२८	२८
१२.	कक्षाकोठामा आधारित विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	वटा	५३	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१३.	आवधिक मूल्याङ्कन गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	वटा	५३	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१४.	डिजिटल सामग्रीको प्रयोग गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	वटा	५३	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१५.	सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१६.	निःशुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	जना	७०००	७०००	७०००	७०००	७०००	७०००	७०००	७०००

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१७.	सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१८.	स्थानीय पठन सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	वटा	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
१९.	सिकाइ उपलब्धि मापन तथा विश्लेषण प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	वटा	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२
२०.	सिकाइ उपलब्धि मूल्याङ्कन अभिलेखिकरण गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	वटा	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
२१.	प्रविधिमा आधारित (डिजिटल) मूल्याङ्कन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	प्रणालीको प्रवर्द्धन गर्ने										
२२.	कक्षा अवलोकन तथा शैक्षिक पृष्ठपोषण प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	वटा	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२
२३.	विषयगत शिक्षक सञ्जाल तथा पेशागत सिकाइ समुदाय गठन गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	वटा	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२
२४.	परीक्षा नतिजा विश्लेषण गरी सुधारात्मक कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	वटा	५	२	२	२	२	२	२	२

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ परिचय

शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा शिक्षक व्यवस्थापन र विकासको भूमिका निर्णायक हुन्छ । गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शिक्षक योग्य, व्यावसायिक रूपमा दक्ष, प्रेरित, समर्पित र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुनु आवश्यक छ । शिक्षकको विषयगत ज्ञान, शिक्षण सिकाइमा दक्षता र नमुना व्यवहारले विद्यार्थीको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ । यसका लागि शिक्षकको पेसागत विकास सुनिश्चित गर्दै विद्यालयमा प्रभावकारी रुपमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्न आवश्यक छ । शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि, तालिम, कार्यशाला, अवलोकन भ्रमण, मेन्टरिङ तथा प्रविधिको प्रयोगमार्फत शिक्षक पेसालाई रोजाइको पेशा बनाउने प्रयास नगरपालिकाले गर्दै आएको छ । यसरी शिक्षक व्यवस्थापन र विकासले शिक्षाको गुणस्तर वृद्धि गर्न, शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने र कक्षाकोठामा विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण-सिकाइ प्रवाह सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

४.२.२ वर्तमान अवस्था

गौरादह नगरपालिका भित्रका अधिकांश विद्यालयहरूमा विषयगत शिक्षकहरूको दरबन्दी पर्याप्त नभएको देखिन्छ ।नगरपालिकाले विद्यालयको आवश्यकता पहिचान गरी विषयगत र तहगत रुपमा नगर अनुदान र विद्यालयको आन्तरिक स्रोतबाट समेत तहगत, कक्षागत र विषयगत रुपमा शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात कायम गरी शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्था गरिएको छ । त्यस्तै, हाल कार्यरत शिक्षकहरूका लागि नवीनतम् शिक्षण पद्धति, सूचना प्रविधि र बाल मनोविज्ञानसँग सम्बन्धित नियमित र गुणात्मक तालिमको व्यवस्था गरिएता पनि प्रयाप्त छैन । शिक्षकहरुले तालिमा प्राप्त गरेको ज्ञान र सिपलाई कक्षाकोठामा प्रभावकारी कार्यान्वयनमा समस्या देखिएको छ । शिक्षकहरूको निरन्तर पेशागत विकासलाई अझ नतिजामुखी र नियमित बनाउन आवश्यक छ । शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग वैज्ञानिक रूपमा जोड्ने संयन्त्रको विकास गर्न जरुरी छ । शिक्षकलाई थप जिम्मेवार, जवाफदेही, उत्तरदायी र नतिजामुखी बनाउन आवश्यक देखिन्छ। योग्यता र क्षमताका आधारमा विद्यालय विकास प्रस्ताव मूल्याङ्कनका आधारमा पूर्णकालीन प्रधानाध्यापकहरूको छनोट प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ । नगरपालिकाले शिक्षक दरबन्दी मिलान, कार्यसम्पादनमा आधारित पुरस्कार तथा प्रोत्साहन र नियमित पुनर्ताजगी तालिमको माध्यमबाट नगरको समग्र शैक्षिक उन्नयनमा जोड दिएको छ ।

४.२.३ उद्देश्य

क) विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन गर्नु,

ख) विद्यालय सुपरीवेक्षण र शिक्षक तालिम मार्फत शिक्षकको सक्षमता अभिवृद्धि गर्नु,

ग) शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता गर्नु,

४.२.४ रणनीतिहरूः

- विद्यार्थी सङ्ख्या सँग अनुपात मिलाएर तहगत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान र आवश्यकता अनुसार पुनर्वितरण गर्ने,
- रिक्त शिक्षक दरबन्दीमा स्थानीय तहद्वारा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने,

- शिक्षकहरूको नियमित पेशागत विकासका लागि तालिम, कार्यशाला, सेमिनार, अवलोकन भ्रमण र मेन्टरिङको व्यवस्था गर्ने,
- शिक्षकलाई ICT उपकरण, स्मार्ट बोर्ड र डिजिटल शिक्षण विधि प्रयोगमा प्रशिक्षित गर्ने,
- शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत विषयगत शिक्षक सञ्जाल, विज्ञ समूह, शिक्षक सिकाइ समूह, स्रोत शिक्षक र अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग तथा मेन्टोरिङ्ग उपलब्ध गराउने,
- शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र मूल्याङ्कनसँग जोडेर वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने,
- उत्कृष्ट कार्यसम्पादन गर्ने शिक्षकलाई पुरस्कार र प्रोत्साहन कार्यक्रममार्फत प्रेरित गर्ने,
- शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गर्ने,
- प्रधानाध्यापकलाई नेतृत्व, विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा तथा संसाधन व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने,
- शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको पेशागत क्षमता विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धति विकास गर्ने,
- विद्यालय विकास प्रस्ताव, शैक्षिक योग्यता र अनुभवको आधारमा प्रधानाध्यापकको छनौट गर्ने,
- नव प्रवेशी शिक्षकहरुलाई अभिमुखीकरण मार्फत जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउने,
- शिक्षक व्यवस्थापन र विकासको प्रभावकारितालाई समय-समयमा अनुगमन गरी सुधारात्मक कदम चाल्ने,

४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धिः

विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन हुनेछ, विद्यालय सुपरीवेक्षण, शिक्षक तालिम, शिक्षकको पेशागत विकास, शिक्षक सक्षमतालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ र शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्यः

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	माध्यमिक तह कक्षा (९-१०) मा अङ्ग्रेजी,गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान प्रदान गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	९	९	९	९	९	९	९	९
२.	विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा शिक्षकको निरन्तर पेशागत सहयोगका लागि मेन्टरिङ पद्धतिको कार्यान्वयन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	१	१

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
३.	स्थानीय तहमा शिक्षक बैङ्क स्थापना र कार्यान्वयन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	जना	४३	५	७	९	१०	१२	४३	
४.	शिक्षक तालिम (नव-प्रवेशी, पुनर्ताजगी, शैक्षिक केन्द्रित, शैक्षिक सामग्री निर्माण, ICT र मूल्याङ्कन) सञ्चालन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	१	१
५.	विद्यालय किशोरी पोषण, मनोपरामर्श तथा प्रजनन् शिक्षा सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	१	१
६.	नगर शिक्षण अनुदान (गत आर्थिक वर्षमा कार्यरत रहेका सबै शिक्षक तथा कर्मचारीलाई निरन्तरता दिने)	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	जना	४३	५	७	९	१०	१२	४३	
७.	शिक्षक दरबन्दीको पुनर्वितरण र विषयगत	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	१	१

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	आवश्यकता अनुसार समायोजन गर्ने										
८.	शिक्षकको पेशागत क्षमता विकासका लागि कार्यशाला, तालिम, अवलोकन भ्रमण, क्लस्टर बैठक र अनलाइन फोरम सञ्चालन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	१	१
९.	अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग र मेन्टरिङ्ग प्रदान गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	जना	३३५	५०	६०	७०	७५	८०	३३५	३३५
१०.	शिक्षकको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिसँग जोडेर नतिजामुखी मूल्याङ्कन लागू गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
११.	प्रधानाध्यापकलाई विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा र स्रोत	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	१	१

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने										
१२.	नयाँ प्रविधि र आधुनिक शिक्षण विधि प्रयोग र प्रवर्द्धन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	१	१
१३.	शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको निरन्तर मूल्याङ्कन र सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	वटा	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२
१४.	शिक्षकको प्रेरणा, व्यावसायिक प्रतिबद्धता र जवाफदेहिता बढाउने कार्यक्रम लागू गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	वटा	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२
१५.	कक्षा १-३ सम्म क्रमिक सिकाइ रणनीतिमा आधारित शिक्षण-सिकाइ तालिमको व्यवस्था गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	जना	१८७	३५	३५	३५	३५	४७	१८७	१८७

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१६.	एकीकृत पाठ्यक्रम सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	१	१
१७.	शैक्षिक सामग्री निर्माण तालिम/कार्यशालाको व्यवस्था गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	१	१
१८.	सूचना प्रविधि सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	जना	२००	२०	२०	२०	२०	२०	१००	२००
१९.	शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली विकास र कार्यान्वयन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
२०.	सामुदायिक विद्यालयका प्र.अ.हरुको समयानुकूल भत्ता व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२

४.३ समता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचय

शिक्षा क्षेत्रमा समता र समावेशीकरण विशेष रूपमा महत्त्वपूर्ण छन् । समावेशी शिक्षा प्रणालीले सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्दछ । विद्यालयले विद्यार्थीहरूको विविध आवश्यकता अनुसार पाठ्यक्रम, शिक्षण विधि, मूल्याङ्कन र भौतिक वातावरण अनुकूल बनाउँछ । यसले विशेष आवश्यकता भएका, अपाङ्गता भएका, भाषिक वा सांस्कृतिक रूपमा फरक पृष्ठभूमिका तथा वञ्चित समुदायका बालबालिकालाई शिक्षा प्रणालीमा समावेश गर्न मद्दत गर्दछ ।

समता र समावेशीकरणको प्रभावकारी कार्यान्वयनले सामाजिक न्याय, समान अवसर, मानव अधिकारको संरक्षण र दिगो विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दछ । यसले समाजमा रहेका विभेद र असमानता कम गर्दै सबै नागरिकलाई समान रूपमा सम्मानजनक र सक्रिय जीवन जीउने अवसर प्रदान गर्दछ । त्यसैले समता र समावेशीकरणलाई नीति, योजना र कार्यक्रमहरूको मुख्य आधारका रूपमा ग्रहण गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

४.३.२ वर्तमान अवस्था

गौरादह नगरपालिकाले शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा समता र समावेशीकरणलाई प्राथमिकता दिँदै विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ । नगरपालिकामा हाल ३२ वटा सामुदायिक विद्यालय र २१ वटा संस्थागत विद्यालय रहेका छन् । जसमा करिब १३५९९जना विद्यार्थी अध्ययनरत छन् । तीमध्ये छात्राको सङ्ख्या ४८.५८ प्रतिशत रहेको छ, दलित १०.१८ प्रतिशत रहेको छ, अपाङ्गता भएका विद्यार्थी सङ्ख्या ०.३५ प्रतिशत रहेको छ भने अन्य विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या करिब ४०.९१ प्रतिशत रहेको अनुमान छ । करुणा फाउन्डेसन नेपाल, प्रदेश सरकार र गौरादह नगरपालिकाविच त्रिपक्षीय सम्झौता भई विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अपाङ्गताको प्रारम्भिक पहिचान गरी शङ्कास्पद विद्यार्थीलाई चिकित्सक मार्फत परीक्षण गराइ अपाङ्गताको प्रकृति अनुरुप आवश्यक सहयोगी साधन समेत उपलब्ध गराएको छ ।

नगरपालिकाले आर्थिक रूपमा कमजोर तथा वञ्चित समुदायका विद्यार्थीहरूका लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ । हालसम्म करिब ३१६ जना विद्यार्थीले छात्रवृत्ति सुविधा प्राप्त गरेका छन्। त्यसैगरी अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या करिब ४७ जना रहेको छ र उनीहरूका लागि समावेशी शिक्षालाई प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास भइरहेको छ । विशेष गरी आदिवासी जनजाती र सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाको नियमित उपस्थिति, सिकाइ उपलब्धि तथा डिजिटल स्रोतमा पहुँच अझै चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

समग्रमा हेर्दा, गौरादह नगरपालिकाले समता र समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्न प्रयास गरे पनि सबै समुदाय र समूहसम्म सेवाको समान पहुँच सुनिश्चित गर्न थप तथ्यमा आधारित योजना, लक्षित कार्यक्रम तथा प्रभावकारी अनुगमन आवश्यक देखिन्छ ।

४.३.३ उद्देश्य

क) शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा सबै बालबालिका र समुदायको समान पहुँच सुनिश्चित गर्दै विशेषगरी वञ्चित, अल्पसङ्ख्यक सीमान्तकृत तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सहभागिता वृद्धि गर्नु,

ख) जाती, लिङ्ग, भाषा, आर्थिक अवस्था, अपाङ्गताका कारण हुने विभेदलाई न्यूनीकरण गर्दै समावेशी, सुरक्षित र समान अवसरयुक्त वातावरण निर्माण गर्नु,

४.३.४ रणनीतिहरू:

- विद्यालयमा हुने सबै प्रकारका विभेदको अन्त्य गर्न शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावक लगायत सबै सरोकारवालाहरूलाई नियमित अभिमुखीकरण तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- विद्यालयका सबै शैक्षिक तथा अतिरिक्त गतिविधिहरूमा बालबालिकाको समावेशी तथा समान सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
- विद्यालयमा विशेषगरी छात्राहरूलाई हुने विभेद कम गर्न र गुनासो सुन्नका लागि **"जेन्डर फोकल पर्सन"** वा गुनासो सुनुवाई अधिकारीको व्यवस्था गर्ने,
- प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राखी विद्यार्थी तथा सरोकारवालाहरूका गुनासो सङ्कलन र समाधानको व्यवस्था गर्ने,
- सबै तह र प्रकारका विद्यालयहरूमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचनाहरू (शौचालय, न्याम्प सुरक्षित कक्षा कोठा आदि) निर्माण तथा सुधार गर्ने,
- घरधुरी सर्वेक्षण मार्फत बालबालिका सम्बन्धी आवश्यक विवरण सङ्कलन गरी तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने र सोही आधारमा योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- साधारण विद्यालयमा भर्ना भएर अध्ययन गर्न नसक्ने विशेष प्रकृतिका बालबालिकाका लागि स्रोत कक्षा वा आवश्यक सहयोगी सेवा उपलब्ध गराउने,
- समावेशी र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित विद्यार्थीहरूका लागि आवश्यक छात्रवृत्ति तथा अन्य सहयोग कार्यक्रम उपलब्ध गराउने,
- विशेषगरी किशोरीहरूलाई हुने विभेद र हिंसा न्यूनीकरण गर्न सचेतनामूलक कार्यक्रम, अनुगमन, निरीक्षण तथा आवश्यक अनुसन्धान सञ्चालन गर्ने र विभेद गर्ने व्यक्तिलाई कानुनी दायरामा ल्याउने,

४.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धि:

समाजमा पछाडि परेका र आर्थिक तथा सामाजिक रुपले कमजोर, अपाङ्गता भएका र सहारा विहीन बालबालिकाहरूको विद्यालयमा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	छात्रा छात्रवृत्ति वितरण गर्ने (कक्षा १-५) कर्णाली प्याकेज समेत गैर आवसीय	समता र समावेशीकरण	जना	१५००	९००	१०५०	११५०	१३००	१५००	१५००	१५००
२.	दलित छात्रवृत्ति वितरण गर्ने (कक्षा १-५) गैर आवसीय	समता र समावेशीकरण	जना	७००	५५०	५५०	६००	६५०	७००	७००	७००
३.	आधारभूत तहमा अध्ययनरत लक्षित समूह (२२ जनजाति तथा सिमान्तकृत समूह, मुक्त कमैया, वादी, हलिया, चरूवाका सन्ततिसमेत) का विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति वितरण गर्ने	समता र समावेशीकरण	जना	७००	६००	६२०	६८०	७००	७००	७००	७००
४.	अपाङ्ग छात्रवृत्ति वितरण गर्ने (कक्षा १-१२) गैर आवासीय	समता र समावेशीकरण	जना	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
५.	विपन्न लक्षित छात्रवृत्तिका लागि छनोट भएका (कक्षा ६-१२ मा अध्ययनरत) विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने	समता र समावेशीकरण	जना	३००	१५०	१५०	२००	२५०	३००	३००	३००
६.	बालिका तथा समावेशी शिक्षा सञ्जाल गठन तथा सञ्चालन अनुदान दिने	समता र समावेशीकरण	पटक	८२५	१६५	१६५	१६५	१६५	१६५	१६५	१६५
७.	बालबालिकाको अपाङ्गताको प्रारम्भिक पहिचान (Disability Screening) गर्न विद्यालयका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	समता र समावेशीकरण	विद्यालय	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३	५३
८.	नगर छात्रवृत्ति वितरण गर्ने (छात्रवृत्ति वितरण सम्बन्धी कार्यविधिमा उल्लिखित छात्रवृत्ति)	समता र समावेशीकरण	जना	५००	३३०	३५०	४००	४५०	५००	५००	५००

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
९.	समता र समावेशीकरण सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	समता र समावेशीकरण	पटक	५	१	१	१	१	१	१	१
१०.	विद्यालयमा जेन्डर फोकल पर्सन तोक्ने	समता र समावेशीकरण	वर्ष	५	१	१	१	१	१	१	१
११.	प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राख्ने	समता र समावेशीकरण	वर्ष	५	१	१	१	१	१	१	१
१२.	गुनासो व्यवस्थापन तथा समाधान प्रणाली सञ्चालन गर्ने	समता र समावेशीकरण	वर्ष	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१३.	विद्यालयमा लैङ्गिक मैत्री शौचालय निर्माण गर्ने	समता र समावेशीकरण	वर्ष	५	१	१	१	१	१	१	१
१४.	अपाङ्गमैत्री संरचना (र्‍याम्प, रेलिङ आदि) निर्माण गर्ने	समता र समावेशीकरण	वर्ष	५	१	१	१	१	१	१	१
१५.	घरधुरी सर्वेक्षणमार्फत बालबालिकाको विवरण सङ्कलन गर्ने।	समता र समावेशीकरण	वर्ष	५	१	१	१	१	१	१	१

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१६.	विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको पहिचान गर्ने	समता र समावेशीकरण	वर्ष	५	१	१	१	१	१	१	१
१७.	विद्यालयमा विभेद तथा हिंसा न्यूनीकरण अभियान सञ्चालन गर्ने	समता र समावेशीकरण	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१८.	विद्यालय व्यवस्थापन समिति र अभिभावकसँग अन्तरक्रिया गर्ने	समता र समावेशीकरण	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१९.	समता र समावेशीकरण सम्बन्धी नियमित अनुगमन गर्ने	समता र समावेशीकरण	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित
२०.	बालिका तथा समावेशी शिक्षा रणनीति २०८० र व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड २०८० कार्यान्वयन गर्ने	समता र समावेशीकरण	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित

४.४ विद्यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ कार्यक्रम

४.४.१ परिचय

विद्यालय दिवाखाजा, स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ कार्यक्रम विद्यालय उमेरका बालबालिकाको समग्र विकास, नियमित उपस्थिति र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सञ्चालन गरिने महत्त्वपूर्ण कार्यक्रम हो । यस कार्यक्रम अन्तर्गत विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई पोषणयुक्त दिवाखाजा उपलब्ध गराउने, स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्ने, व्यक्तिगत तथा वातावरणीय सरसफाइका व्यवहारहरू प्रवर्द्धन गर्ने तथा विद्यालयमा सुरक्षित र स्वच्छ वातावरण निर्माण गर्ने कार्यहरू गरिनेछ। यसले बालबालिकाको स्वास्थ्य अवस्था सुधार गर्न, कुपोषण न्यूनीकरण गर्न तथा विद्यालयमा नियमित उपस्थिति र सक्रिय सहभागिता बढाउन महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ । साथै, विद्यालय, अभिभावक र समुदायको सहकार्यमा स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ सम्बन्धी सकारात्मक व्यवहार विकास गर्न पनि यस कार्यक्रमले सहयोग गर्दछ ।

४.४.२ वर्तमान अवस्था

गौरादह नगरपालिकाले बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण र समग्र विकास सुनिश्चित गर्न विद्यालय स्तरमा विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ । सामुदायिक विद्यालयहरूमा बालविकास देखि कक्षा ५ सम्मको दिवाखाजा नेपाल सरकारको व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस कार्यक्रमबाट विशेषगरी आर्थिक अवस्था कमजोर परिवारका विद्यार्थीहरू लाभान्वित भएका छन्।

नगरपालिकाका सबै माध्यमिक तथा केही आधारभूत विद्यालयमा छात्र र छात्राका लागि अलग-अलग शौचालय निर्माण भइसकेको छ र बाँकी विद्यालयमा निर्माण प्रक्रिया जारी छ । सामुदायिक विद्यालयका कक्षा ६-१२ सम्म अध्ययनरत छात्राहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न निःशुल्क सेनिटरी प्याड वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । साथै सबै विद्यालयमा प्राथमिक उपचार सामग्रीको बाकस राखिएको छ र बालिकाहरूका लागि आइरन चक्की वितरण गरी पोषण सुधारमा सहयोग पुऱ्याइएको छ। विद्यालयको वातावरण स्वचछ, सफा र हराभरा बनाउने उद्देश्यले हरित विद्यालय कार्यक्रम अगाडि बढाइएको छ ।

यी कार्यक्रमहरूले बालबालिकाको स्वास्थ्य सुधार, कुपोषण न्यूनीकरण, नियमित उपस्थिति र सिकाइ उपलब्धिमा सकारात्मक प्रभाव पुऱ्याउँदै समता र समावेशीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्ने महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन् ।

४.४.३ उद्देश्यहरु

क) बालबालिकाहरुलाई स्वस्थ एवम् पोषणयुक्त पौष्टिक खाना प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु,

ख) विद्यालयमा अध्ययन गर्ने बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सेवाको गुणस्तर वृद्धि गरी बालबालिकाको पोषण, स्वास्थ्य र सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्नु,

४.४.४ रणनीतिहरूः

- सबै सामुदायिक विद्यालयमा बालविकासदेखि कक्षा ५ सम्म पोषिलो र ताजा दिवाखाजा उपलब्ध गराउने,
- विद्यालय भान्छा, भण्डार, भान्छामा प्रयोग हुने भाँडावर्तन र सामग्री सुधार्ने, समूहमा हात धुने सुविधा विस्तार गर्ने,
- पर्याप्त पानी, साबुन, सफाइ सामग्री, अलग-अलग शौचालय र युरिनल, किशोरीका लागि चेन्ज रुम, कक्षा र परिसर सरसफाइ सुनिश्चित गर्ने,
- प्राथमिक उपचार किट वितरण, बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधी तथा सूक्ष्मपोषक तत्व वितरण नियमित गर्ने,
- सबै विद्यालयहरुका किशोरीहरूको महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका लागि सेनिटरी प्याड वितरण गर्ने र प्रयोग पश्चात नष्ट गर्ने उचित व्यवस्था मिलाउने,
- विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य, स्वच्छता र महिनावारी व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- अपाङ्गता भएका, शिक्षाबाट वञ्चित र आर्थिक रूपमा कमजोर विद्यार्थीहरूलाई लक्षित गरी पहुँच सुनिश्चित गर्ने,
- शिक्षक र कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- अभिभावक र समुदायलाई विद्यालयको अनुगमन, सुधार र मूल्याङ्कनमा सक्रिय सहभागी बनाउने,
- स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइ र किशोरी स्वच्छता कार्यक्रमलाई स्वास्थ्य र कृषि क्षेत्रसँग समन्वय गरी संयुक्त कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने,
- कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन र पुनरावलोकन गर्दै प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने ।

४.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धिः

विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार, मनोसामाजिक कुशलतामा अभिवृद्धि तथा सिकाइमा सुधार सहित सुरक्षित तथा रमाइलो सिकाइ वातावरणमा समतामूलक पहुँच तथा सहभागिता भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्यः

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	दिवा खाजा कार्यक्रम अनुदान (बालविकास देखि कक्षा ५ सम्म)	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	जना	५०००	३७५०	३९००	४३००	४८००	५०००	५०००	५०००
२.	विद्यालयका छात्राहरूलाई निःशुल्क स्यानिटरी प्याड व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी अनुदान	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	जना	३५००	२०५०	२०७०	३०००	३२००	३५००	३५००	३५००
३.	दिवाखाजा सम्बन्धी कार्यविधि कार्यान्वयन गर्ने	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	दिवा खाजाका लागि अतिरिक्त वित्तीय स्रोत खोज्ने र व्यवस्थापन गर्ने	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
४.	प्राथमिक उपचार कक्ष सञ्चालन, स्वास्थ्य जाँच र पोषण तत्व वितरण गर्ने	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	जना	१५		३	३	४	५	१५	१५
५.	विद्यार्थी र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य र स्वच्छता सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	पटक	४		१	१	१	१	४	४
६.	अपाङ्गता र आर्थिक रूपमा कमजोर	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

क.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	विद्यार्थीको पहुँच सुनिश्चित गर्ने										
७.	अभिभावक र समुदायलाई विद्यालयको अनुगमन र सुधारमा सहभागी गराउने।	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
८.	कार्यक्रमको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार गर्ने।	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई कार्यक्रम	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

४.५ आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा

४.५.१ परिचय

आपतकालीन अवस्था जस्तै प्राकृतिक प्रकोप, महामारी, द्वन्द्व वा अन्य सङ्कटका बेला बालबालिकाको शिक्षा निरन्तरता सुनिश्चित गर्नु अत्यन्त महत्त्वपूर्ण हुन्छ । यस क्रममा विद्यालय भवन क्षतिग्रस्त भए तापनि वैकल्पिक कक्षा, अनलाइन वा सामुदायमा आधारित सिकाइको व्यवस्था गरिनु पर्छ ।

विद्यार्थीहरूको पहुँचमा ध्यान दिँदै शैक्षिक अभ्यासको अवसर उपलब्ध गराउनु पर्छ । आपतकालीन शिक्षाले मात्र बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरता सुनिश्चित गर्दैन, उनीहरूको मानसिक स्वास्थ्य, सुरक्षा र सामाजिक सुरक्षा पनि प्रवर्द्धन गर्छ । यसले दीर्घकालीन विकास र समावेशी समाज निर्माणमा योगदान पुऱ्याउँछ ।

४.५.२ वर्तमान अवस्था

गौरादह नगरपालिकामा आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा निरन्तरता सुनिश्चित गर्न विभिन्न तयारी र कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन् । प्राकृतिक प्रकोप वा स्वास्थ्य सङ्कट जस्ता अवस्थामा विद्यालय भवन क्षतिग्रस्त भए पनि वैकल्पिक कक्षा, सामुदायिक केन्द्र वा घरमा आधारित सिकाइको व्यवस्था गरिन्छ । स्थानीय सरकार, शिक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सहकार्यमा सङ्कटमा रहेका बालबालिकाका लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्री वितरण, अनलाइन वा टेलिफोन माध्यममार्फत सिकाइको सुविधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था छ। साथै शिक्षकहरूलाई आपतकालीन शिक्षा सम्बन्धी तालिम दिइरहेको र अभिभावक तथा समुदायलाई बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरतामा सहकार्य गर्न अभिमुखीकरण गरिएको छ । बालबालिकाले अनलाइन पहुँच, उपकरण र स्रोत अभावका कारण प्रभावकारी सिकाइमा चुनौती भोगिरहेका छन् । नगरपालिकाले आपतकालीन शिक्षामा पहुँच, सामग्री वितरण र समावेशिता सुनिश्चित गर्न थप योजना र स्रोत व्यवस्थापन गर्दै आएको छ।

४.५.३ उद्देश्य

क) प्राकृतिक प्रकोप, महामारी वा अन्य सङ्कटका बेला पनि सबै बालबालिकाले समान रूपमा निरन्तर शिक्षा प्राप्त गर्न पहुँच र अवसर सुनिश्चित गर्नु,

ख) आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको सुरक्षा, मानसिक स्वास्थ्य र समावेशी सिकाइ प्रवर्द्धन गर्दै दीर्घकालीन शैक्षिक विकासमा सहयोग गर्नु,

४.५.४ रणनीतिहरुः

- सङ्घीय सरकारले बनाएको विपद्/आपतकालीन कार्यविधि स्थानीय स्तरमा लागू गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने,
- स्थानीय सरकार र विज्ञहरूसँग अन्तरक्रिया गरी तहगत वैकल्पिक सिकाइ पाठ योजना तयार गर्ने,
- स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र अन्य सञ्चार माध्यमसँग समन्वय गर्ने,
- विपद् प्रतिरोधी विद्यालय पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिने,
- नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने, जसमा विद्यालय शिक्षा उपसमिति पनि रहने,
- प्रत्येक विद्यालयमा आपतकालीन प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने,
- महामारी वा सङ्कटका समयमा वैकल्पिक शिक्षण-सिकाइका उपायहरु तयार गर्ने,
- स्थानीय तह र विद्यालयका कर्मचारी/शिक्षकहरूको विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास गर्ने,
- विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने,

- हरित विद्यालय, जलवायु परिवर्तन र दिगो विकास सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- सङ्कट/आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्दै सिकाइ निरन्तरता कायम गर्ने,
- Covid-19 जस्ता सङ्कटले पार्ने छोटो र लामो अवधि प्रभाव पहिचान गरी समाधान गर्ने,
- विपद् पूर्व तयारी, प्रतिकार्य र ड्रिल अभ्यासलाई विद्यालयको वार्षिक योजना समावेश गर्ने,
- शिक्षक र विद्यार्थीलाई विपद्, जलवायु परिवर्तन र आपतकालीन तयारी सम्बन्धी ज्ञान र व्यवहारिक तालिम दिने,
- अभिभावक र समुदायलाई आपतकालीन शिक्षामा सक्रिय सहभागी बनाउने,
- सङ्कट-आपतकालीन अवस्था व्यवस्थापनका लागि नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार गर्ने,

४.५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धिः

आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको सुरक्षा, मानसिक स्वास्थ्य र समावेशी सिकाइ प्रवर्द्धन गर्दै दीर्घकालीन विकासमा योगदान पुगेको हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यः

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	स्थानीय कार्यविधि अनुसार आपतकालीन शिक्षा योजना लागू गर्ने	आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा		आवश्यकता अनुसार							
२.	नगरपालिका स्तरमा विपद्	आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा	पटक	२		१		१			

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने										
३.	स्रोत शिक्षक र प्रधानाध्यापकलाई तालिम दिने	आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा	वर्ष	५	१	१	१	१	१	१	१
४.	विद्यार्थी र शिक्षकमा विपद् सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा	वर्ष	५	१	१	१	१	१	१	१
५.	वैकल्पिक सिकाइ उपाय तयार गर्ने।	आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा	पटक	१				१			
६.	विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन समावेश गर्ने	आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

४.६ **विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास**

४.६.१ **परिचय**

विद्यालयमा बालबालिकाले सुरक्षित र गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न भौतिक पूर्वाधार अत्यन्त महत्त्वपूर्ण हुन्छ । **शिक्षा नियमावली, २०५९** अनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तहका प्रारम्भिक कक्षामा प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र आधारभूत तथा माध्यमिक तहमा प्रति विद्यार्थी १.०० वर्ग मिटर क्षेत्रफल तोकिएको छ । यसले प्रत्येक विद्यार्थीले पर्याप्त स्थानमा पठनपाठन गर्न सक्ने वातावरण सुनिश्चित गर्छ । विद्यालयका आधारभूत भौतिक पूर्वाधारमा सुरक्षित विद्यालय भवन, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेलकुदका लागि खेलमैदान, शौचालय, स्वच्छ पानी, सफाइ र पुस्तकालय/बुक कर्नर जस्ता सुविधा समावेश हुन्छन् । **राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६** ले विद्यालयलाई बालमैत्री, सुरक्षित, हरित र विपद् जोखिममुक्त बनाउन भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी र पुस्तकालय जस्ता सम्पूर्ण पूर्वाधार विकास गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरेको छ । यी पूर्वाधारले मात्र शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गरी बालबालिकाको सिकाइ अनुभव, स्वास्थ्य र समग्र विकासमा पनि योगदान पुऱ्याउँछ ।

४.६.२ **वर्तमान अवस्था**

गौरादह नगरपालिकामा बालबालिकाको सुरक्षित र गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकासमा लगातार प्रयास भइरहेका छन् । नगरपालिकाभित्र रहेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कक्षाकोठा, खेलमैदान, शौचालय, पिउने पानी, फर्निचर, पुस्तकालय/बुक कर्नर लगायतका आधारभूत संरचना उपलब्ध छन् । प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तहका कक्षामा प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र आधारभूत तथा माध्यमिक तहमा प्रति विद्यार्थी १.०० वर्ग मिटर क्षेत्रफल सुनिश्चित गरिएको छ ।

नगरपालिकाले विद्यालय भवन र अन्य पूर्वाधारलाई सुरक्षित, बालमैत्री तथा हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने नीति अनुसार काम गर्दै आएको छ । केही विद्यालयमा भवन विस्तार, खेलमैदान सुधार र शौचालय/स्वच्छता सुविधा सुधार गर्न आवश्यक देखिन्छ । यद्यपि सबै विद्यालयमा विपद् प्रतिरोधी पूर्वाधार निर्माण, पर्याप्त खेल क्षेत्र र पुस्तकालय सुविधा सुनिश्चित गर्न थप प्रयास जारी छ ।

समग्रमा, गौरादह नगरपालिकाले विद्यालय भौतिक पूर्वाधारको विकासमा ठोस कदम चाल्दै आएको भए तापनि विद्यालयहरूको भौतिक वातावरण सुधार, समावेशी पहुँच र विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा अझै योजना र स्रोतको आवश्यकता देखिन्छ ।

४.६.३ **उद्देश्य**

क) सबै विद्यालयमा बालबालिकाको सिकाइ, स्वास्थ्य र खेलकुदका लागि पर्याप्त, सुरक्षित र समावेशी भौतिक पूर्वाधार सुनिश्चित गर्नु,

ख) विद्यालय भवन र अन्य पूर्वाधारलाई बालमैत्री, हरित र विपद् जोखिममुक्त बनाउँदै दिगो विकास गर्नु,

४.६.४ रणनीतिहरू:

- विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा पूर्वाधार विकासका मापदण्ड तयार गर्ने,
- पूर्वाधार निर्माण र स्तरोन्नतिका लागि सङ्घसंस्था, सरोकारवालासँग लागत साझेदारी गर्ने,
- कक्षाकोठा, शिक्षक/प्रधानाध्यापक कक्ष, प्रशासनिक कक्ष, पिउने पानी, शौचालय, भान्छा/खाजा घर लगायत पूर्वाधार समावेश गरेर डिजाईन गर्ने,
- प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवनलाई तुरून्त वैकल्पिक व्यवस्थासहित स्तरोन्नति गर्ने,
- पूर्वाधार निर्माणसँगै विद्यालय व्यवस्थापन र संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- विद्यालय भौतिक पूर्वाधारका लागि सूचक तयार गरी अनुगमन गर्ने,
- आंशिक क्षति भएका विद्यालय संरचनाको मर्मत सम्भार नियमित गर्ने,
- विद्यालय भवन र पूर्वाधारलाई विपद् जोखिममुक्त, सुरक्षित र हरित बनाउने,
- विद्यालयलाई बालमैत्री, छात्रामैत्री, अपाङ्गतामैत्री र हिंसा रहित सुरक्षित सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने,
- खेल मैदान, पुस्तकालय/बुक कर्नर र अन्य सिकाइ स्रोत सुनिश्चित गर्ने,
- विद्यार्थीहरूको पहुँच र समावेशिता सुनिश्चित गर्दै सबै पूर्वाधार डिजाइन गर्ने,
- अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार मार्फत पूर्वाधारको टिकाउपन र प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने,

४.६.५ उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धिः

सबै विद्यार्थीहरूलाई सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक वातावरणमा अध्ययन गर्ने अवसर प्राप्त भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्यः

क.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	स्थानीय तहको साझेदारीमा विद्यालय भवन निर्माण अनुदान	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	वटा	२०	२	२	२	२	२	१०	२०
२.	विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा पूर्वाधार मापदण्ड निर्धारण गर्नु	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	पटक	२		१		१			
३.	कक्षाकोठा, शिक्षक/प्रधानाध्यापक कक्ष, प्रशासनिक कक्ष, खाजा घर लगायत समग्र पूर्वाधार डिजाईन र निर्माण गर्नु	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	वटा	४		१	१	१	१	४	४

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
४.	विद्यालय व्यवस्थापन र कर्मचारीको क्षमता विकास गरी पूर्वाधार टिकाउपन सुनिश्चित गर्नु	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	पटक	२		१		१			
५.	विद्यालयलाई बालमैत्री, छात्रामैत्री, अपाङ्गतामैत्री, हिंसा रहित, सुरक्षित र हरित विद्यालय, वातावरण संरक्षण तथा जलवायु अनुकूल सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्नु	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	विद्यालय	५३		५३	५३	५३	५३	५३	५३

४.७ विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

४.७.१ परिचय

विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधार गरी सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रका संस्थागत तथा सामुदायिक विद्यालयहरूबीच देखिएको शैक्षिक गुणस्तरको दुरी घटाउन एवम् विश्व ज्ञान भण्डारमा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गरी उनीहरूको सिकाइको दायरा फराकिलो पार्न, विशेष गरी शिक्षण सिकाई क्रियाकलापमा सुधार गर्न, सिकाइ सामग्रीको प्रयोगमा पहुँच बढाउन र शैक्षिक प्रशासन र व्यवस्थापनलाई सुदृढ तुल्याउन वर्तमान समयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि अपरिहार्य रहेको छ । नेपालको संविधानले सूचनाको हकमा प्रत्येक नागरिकको आफनो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सुचना माग्ने र प्राप्त गर्ने हक हुनेछ भनि मौलिक हकमा उल्लेख गरेको छ । शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आधारभूत पहुँच पुर्याइ डिजिटल

भिन्नता कम गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षण सिकाइको साधनका रूपमा प्रयोग गरी सिकाइ सुधार गर्ने सबैका लागि शिक्षामा पहुँच पुर्याउने र शिक्षाको व्यवस्थापकीय तथा शासकीय पद्धतिलाई कुशल र प्रभावकारी बनाइ सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगले सहयोग पुऱ्याउनु पर्दछ । त्यसैगरी नेपालको सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति, २०७२ ले सूचना तथा सञ्चारका संरचनामा पहुँच पुर्याउने विषयमा नीति निर्धारण गरेको छ ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) विद्यालय शिक्षामा सिकाइ प्रक्रियालाई थप प्रभावकारी, सहभागी र आधुनिक बनाउन प्रयोग गरिन्छ । ICT मार्फत शिक्षकहरूले बहु-माध्यमिक सामग्री, अनलाइन स्रोत, डिजिटल कक्षाकोठा र शिक्षण सफ्टवेयरको प्रयोग गरी पाठ्यक्रम अनुसार सिकाइ अनुभव समृद्ध बनाउन सक्छन् । विद्यार्थीहरूलाई खोज, अनुसन्धान, प्रोजेक्ट कार्य र संवादात्मक सिकाइमा सहभागी गराउने ICT ले सिकाइलाई सक्रिय र रचनात्मक बनाउँछ । विद्यालय शिक्षामा ICT को प्रयोगले शिक्षण-सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउँछ । सूचना पहुँच सजिलो बनाउँछ । सहकार्य र सञ्चार प्रवर्द्धन गर्छ र डिजिटल सीप विकासमा सहयोग पुऱ्याउँछ । यसले मात्र ज्ञान प्राप्तिमा सहजता ल्याउने होइन, भविष्यका दक्ष र सिर्जनशील नागरिक तयार पार्नमा पनि महत्त्वपूर्ण योगदान दिन्छ ।

४.७.२ वर्तमान अवस्था

गौरादह नगरपालिकामा विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) को प्रयोग विस्तार हुँदै आएको छ । केही माध्यमिक र आधारभूत विद्यालयमा कम्प्युटर ल्याब, प्रोजेक्टर, स्मार्ट बोर्ड र सबै सामुदायिक विद्यालयहरुमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध छ । शिक्षकहरूले सिकाइ प्रक्रियामा डिजिटल स्रोत, अनलाइन सामग्री र प्रस्तुति प्रविधिको प्रयोग गर्दै पाठ्यक्रम अनुसार पाठ सञ्चालन गरिरहेका छन् ।

तर सबै विद्यालयमा ICT पहुँच समान छैन । ग्रामिण क्षेत्रका विद्यालयहरूमा उपकरण, इन्टरनेट र प्रशिक्षित शिक्षकको अभावले डिजिटल शिक्षामा चुनौती देखा परेको छ । नगरपालिकाले ICT पहुँच, उपकरण उपलब्धता, शिक्षक तालिम र डिजिटल पाठ्य सामग्री विकासमा काम गर्दै आएको छ ।

समग्रमा, गौरादह नगरपालिकामा ICT को प्रयोगले शिक्षक र विद्यार्थी दुवैका लागि सिकाइ अनुभव समृद्ध बनाउने क्रम जारी छ । तर समावेशी र पूर्ण पहुँच सुनिश्चित गर्न अझ योजना र स्रोतको आवश्यकता देखिन्छ ।

४.७.३ उद्देश्य

क) सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउनु,

ख) ICT प्रयोगमार्फत डिजिटल क्षमता, अनुसन्धान, सहकार्य र रचनात्मक सोच विकास गर्दै गुणस्तरीय र समावेशी शिक्षा प्रवर्द्धन गर्नु,

४.७.४ रणनीतिहरू:

- सबै विद्यालयमा ICT को आधारभूत संरचना र उपकरण (कम्प्युटर, प्रोजेक्टर, स्मार्ट बोर्ड आदि) उपलब्ध गराउने,
- शिक्षकहरूको ICT प्रयोग क्षमता वृद्धि गर्न तालिम र कार्यशाला सञ्चालन गर्ने,
- कक्षा र विषय अनुसार तयार गरिएका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल पाठ्य सामग्रीको प्रयोग बढाउने,
- शिक्षक सहायता, मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्रणालीमा ICT को प्रयोग गर्ने,
- शैक्षिक स्रोत र सामग्रीमा इन्टरनेट सुविधा मार्फत विद्यालय र विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गर्ने,
- विद्यालय प्रशासन, सूचना व्यवस्थापन र शिक्षा सम्बन्धी सेवा प्रवाहमा ICT प्रयोग विस्तार गर्ने,

- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूमा ICT स्थापना गर्ने,
- विद्यालयमा ICT पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यक सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने,
- ICT मार्फत विद्यार्थी केन्द्रित, अनुसन्धान र परियोजनामा आधारित सिकाइ प्रवर्द्धन गर्ने।
- ICT सम्बन्धी अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार कार्य योजनामा समावेश गरी प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने।

४.७.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धिः

विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार भइ सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सहयोग पुग्नुका साथै विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुधार आइ सुशासन प्रबर्द्धन हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्यः

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	विद्यालयमा ICT संरचना विस्तार र आधुनिक उपकरण उपलब्ध गराउने	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	विद्यालय	३२	६	६	६	६	८	३२	३२
२.	प्रत्येक विद्यालयमा इन्टरनेट	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	वर्ष	५	१	१	१	१	१	१	१

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	कनेक्टिविटीको व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने										
३.	शिक्षकहरूको ICT क्षमता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	वर्ष	५	१	१	१	१	१	१	१
४.	विद्यालयमा अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्री उपलब्ध गराउने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	विद्यालय	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२
५.	IEMIS (शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली) को सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
६.	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको ICT क्षमता विकास गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	वटा	९		१	१	१	१	१	९
७.	विद्यालयमा ई-हाजिरी प्रणाली कार्यान्वयन गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	विद्यालय	३२	१६	१६					
८.	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि शिक्षक र विद्यार्थीलाई तालिमको व्यवस्था गर्ने।	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	वर्ष	५	१	१	१	१	१	१	१

परिच्छेद ५
विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन

शिक्षा जस्तो महत्त्वपूर्ण सार्वजनिक सेवालाई सबल, चुस्त, सेवाउन्मुख तथा परिणाममुखी बनाउनका लागि सुशासन र व्यवस्थापनको भूमिका ज्यादै महत्त्वपूर्ण रहन्छ । सामान्यतया सुशासन तथा व्यवस्थापनले उत्तरदायित्त्व, पारदर्शिता, जिम्मेवारी बोध वा जवाफदेहिता, विधिको शासन, समता तथा समावेशिता र व्यापक सहभागिता सुनिश्चित गरी योजनाका उद्देश्यहरू प्राप्तिमा सहयोग पुऱ्याउन तयार गरिएका संरचना तथा प्रकियाहरू जनाउँदछ । सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय तथा कार्यान्वयन गर्न, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित भई कार्य गर्न, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायित्त्व वहन गर्न, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्न, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही बन्न र पारदर्शिता तथा विधिको सर्वोच्चता कायम गर्न सहयोग पुग्ने गरी संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरू व्यवस्थित गरिनु पर्दछ । शिक्षामा तीनै तहका सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारहरूको भूमिका रहने भएकाले आआफ्नो भूमिका अनुसार सुशासन कायम गर्न यी सबैको योगदान आवश्यक हुन्छ । नेपालको संविधानमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूची सहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था छ । विद्यालय शिक्षाको यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना सहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सहितको व्यवस्थापकीय प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

यस परिच्छेदमा सुशासन तथा व्यवस्थापन अन्तर्गत संस्थागत क्षमता विकास, स्थानीय शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनको प्रबन्ध र अनुमगन तथा मूल्याङ्कन जस्ता क्षेत्रहरु समावेश गरिएको छ ।

५.१ संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ परिचय

नेपालको शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान सस्थागत संरचना सङ्घीय स्वरूपमा तीन तहमा प्रवाह गर्ने शैक्षिक सेवालाई निरन्तर गर्न तत्कालीन समस्या समाधानका लागी कर्मचारीको व्यवस्थापन र संगठनात्मक स्वरूपमा केही परिवर्तन गरी व्यवस्थापन गरिएको छ । बदलिदो परिवेश अनुसार शासकीय संरचना, प्रकिया र क्षमता सुधार गरिएमा मात्र शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले सङ्घीय संरचना अनुसार तीन तहको सरकारका अधिकार तथा दायित्व, शिक्षामा भएको सङ्ख्यात्मक विस्तार, ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास, सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत विचार गरेर संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक देखिएको छ ।

योजना कार्यान्वयनका लागि नगर कार्यपालिका, नगरसभा, नगर शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, विद्यालय मुख्य संयन्त्रका रुपमा रहेका छन् । शिक्षा योजनामा उल्लेख नीति तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालको क्षमता विकास हुन जरुरी हुन्छ । त्यसका लागि सहभागितामूलक योजना निर्माण, सुझाव सङ्कलन र प्रबोधीकरण मार्फत कार्यान्वयन संयन्त्रको क्षमता विकास गरिनेछ । योजनामा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको स्पष्टता विना सफल कार्यान्वयन हुन सक्दैन । त्यसका लागि सरोकारवाला संयन्त्रको क्षमता विकास गर्न आवश्यक छ ।

नेपालको संविधानमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका एकल र साझा अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११(ज) मा स्थानीय तहका २३ वटा अधिकारहरूको व्यवस्था गरेको छ । विभिन्न ऐन र कानुनमार्फत स्थानीय तहका अधिकारहरूलाई स्पष्ट पारेको छ ।

नेपालमा शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान संस्थागत संरचनातर्फ दृष्टिगोचर गर्दा सङ्घमा शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय रहेको छ । सो अन्तर्गत शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहेका छन् । त्यसैगरी स्वायत्त निकायका रूपमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षक सेवा आयोग पनि क्रियाशील छन् । साविकमा शैक्षिक जनशक्ति विकास अन्तर्गतका रहेका २९ शैक्षिक तालिम केन्द्रमध्ये ७ वटा केन्द्र प्रदेश मातहतमा हस्तान्तरण भई प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रका रूपमा क्रियाशील रहेका छन् ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐन बमोजिम तोकिएका २३ वटा कार्य बाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ राखिएको छ । प्रत्येक तहमा शिक्षा युवा तथा खेलकुद महाशाखा/शाखाको व्यवस्था गरिएको छ ।

५.१.२ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिकामा रहेका शाखाहरूमध्ये शिक्षा, युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी काम शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्दै आएको छ । शिक्षाको कार्यक्रम हेर्ने अलग्गै लेखाको कर्मचारी व्यवस्था नहुँदा शिक्षा क्षेत्रको आर्थिक श्रेस्ताको अभिलेखीकरण अपेक्षाकृत रुपमा व्यवस्थित बन्न सकेको छैन ।

सबै विद्यालयहरूमा विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घको कार्यकारी समिति रहेका छन् । सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सहयोगी र माध्यमिक तह सञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयमा एक एक जना विद्यालय सहायकको व्यवस्थापन गरिएको छ । प्रायजसो विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमित बसेको देखिन्छ भने शिक्षक अभिभावक सङ्घको बैठक अपेक्षाकृत रुपमा बस्न सकेको पाइदैन । सबै विद्यालयहरूले सामाजिक परीक्षण र अन्तिम लेखा परीक्षण गर्ने गर्दछन् ।

विद्यालयमा नागरिक बडापत्र राख्ने, गुनासो सुनुवाइ संयन्त्रको विकास, विविधता व्यवस्थापन, अभिभावक भेला र छलफल जस्ता पक्षमा विद्यालयहरूले उपलब्धिपूर्ण तरिकाले काम गरेका छन् । यसमा योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणास्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धन सहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्न खोजिएको छ । त्यसका लागि आवश्यक पर्ने क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ । शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिकोसमीक्षा गरी यस शिक्षा क्षेत्र योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिरएको छ । पहिचान गरिएका चुनौतीहरू सामना गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि आवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनको प्रस्ताव पनि गरिएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐनबमोजिम तोकिएका २३ ओटा कार्य बाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइ र लुम्बिनी प्रदेशले सामाजिक विकास डिभिजन कार्यालयको स्थापना गरी शिक्षा प्रशासनका निकायहरू एकातिर कामविहिन भएको पाइन्छ भने अर्कोतिर तीनवटै तहका विभिन्न निकायहरूबीचको समन्वय, सहकार्य र सहसम्बन्ध कमजोर भएको देखिन्छ ।

५.१.३ उद्देश्य

क) स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अनुसार संस्थागत संरचना बनाउनु,
ख) तीन तहका सरकारबीचको अन्तर सम्बन्धलाई सुदृढ बनाउनु,
ग) स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु,
घ) जनशक्तिहरुको पेशागत क्षमता विकास गर्नु,

५.१.४ रणनीतिहरू

- स्थानीय तहमा शिक्षा व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने,
- संस्थागत संरचना अनुसार आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने,
- कार्यरत शिक्षक, कर्मचारी र प्रधानाध्यापकको क्षमता विकास गर्ने,
- शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणाली स्थापना गरी व्यावसायिक विकास सुनिश्चित गर्ने,
- प्रधानाध्यापकलाई थप जिम्मेवार बनाई नेतृत्व र क्षमता विकास गर्ने,
- विद्यालय कार्यक्रम प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोत र साधनको व्यवस्था गर्ने,
- विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन संरचना सुधार गर्ने,
- शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेशागत क्षमता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने,
- विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीको कार्यसम्पादन नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने,
- मानव, वित्तीय र भौतिक स्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने,
- स्थानीय सरकार, समुदाय र सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय बढाउने,
- ICT र डिजिटल प्रणालीमार्फत प्रशासन र शिक्षण-सिकाइ प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने,
- विद्यालय सुधार योजना, बजेट र नीति निर्माणमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,

५.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धिः

शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यलयमा सुशासन प्रवर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्यः

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न, विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहलाई विद्यालय भर्ना र सिकाइ निरन्तरता Equity Index वृद्धिका लागि र लागत साझेदारीमा आधारित साक्षरता कार्यक्रम तथा अनौपचारिक शिक्षा/ आजीवन सिकाइ कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
२.	स्थानीय शिक्षा योजना अद्यावधिक एवम् कार्यान्वयन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
३.	शैक्षिक सुशासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम, वार्षिक, त्रैमासिक प्रतिवेदन तयारी,IEMIS व्यवस्थापन, शैक्षिक अभिलेख व्यवस्थापन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
४.	नविनतम शिक्षण विधि तथा पद्धति सम्बद्ध कार्यशाला/तालिम गोष्ठी सञ्चालन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
५.	विषयगत शिक्षकहरुका लागि कार्यशाला तथा गोष्ठीको आयोजना गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
६.	विभिन्न दिवस व्यवस्थापन गर्ने (शिक्षा सम्बन्धी)	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
७.	सामुदायिक विद्यालयका "एक शिक्षक एक ल्यापटप" कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	वटा	५०	१०	१०	१०	१०	१०	५०	१००
८.	प्रधानाध्यापक तथा विषय शिक्षकहरूको नियमित बैठक सञ्चालन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	वटा	५०	१०	१०	१०	१०	१०	५०	१००
९.	नगर शिक्षा शाखाबाट विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१०.	परीक्षा अनुगमन र निरीक्षण (त्रैमासिक, एसइइ, अन्य) तथा शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
११.	सामुदायिक/संस्थागत विद्यालयमा स्काउट कार्यक्रम सञ्चालन तथा विद्यार्थीहरूको क्षमता/नेतृत्व अभिवृद्धि गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
१२.	नगर स्तरीय शैक्षिक मेला सञ्चालन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
१३.	विद्यालय सुधार योजना निर्माण र विकास तथा समीक्षा गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
१४.	सामुदायिक विद्यालयहरुमा स्मार्ट बोर्ड/ डिजिटल बोर्ड व्यवस्थापन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	२	२	२	२	२	२	१०
१५.	नगर खेलकुद र विभिन्न विधाका खेलकुद कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगितामा सहभागिता तथा सम्मान र पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
१६.	सबै तहका शिक्षकहरूको लागि परामर्श सेवा सम्बन्धी तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१७.	जिल्ला स्तरीय राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड प्रतियोगतामा सहभागिता जनाउने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
१८.	स्थानीय तह स्तरीय राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
१९.	बालबालिका सँग मेयर कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
२०.	स्थानीय तहमा शिक्षा व्यवस्थापन सुधार गर्न नीति तथा दिशानिर्देश तयार पार्ने।	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	२		१				१	२
२१.	शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेशागत क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गर्ने।	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

५.२.१ परिचय

सङ्घीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षाको व्यवस्थापन, सञ्चालन र विकासको महत्त्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ । यस सन्दर्भमा स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रभित्रको शैक्षिक आवश्यकता, प्राथमिकता र स्रोत साधनलाई ध्यानमा राखी **शिक्षा योजना** तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

स्थानीय शिक्षा योजना भनेको स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रलाई व्यवस्थित, गुणस्तरीय र समावेशी बनाउने उद्देश्यले तय गरिएको **रणनीतिक र कार्यान्वयनमुखी दस्तावेज** हो । प्रारम्भिक बालविकास, वैकल्पिक शिक्षा, साक्षरता, समावेशी शिक्षा, शिक्षक व्यवस्थापन, भौतिक पूर्वाधार, सिकाइ उपलब्धि सुधार लगायतका विषयलाई समेट्छ ।

स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध अन्तर्गत योजना निर्माण, स्रोत व्यवस्थापन, कार्यान्वयन, समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका स्पष्ट प्रक्रिया र संरचनाहरू तय गरिन्छ । यस प्रक्रियामा स्थानीय सरकार, विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, समुदाय तथा सम्बन्धित सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरिन्छ ।

५.२.२ वर्तमान अवस्थाः

नगरपालिकाले स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्र अनुसार शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थित विकासका लागि **स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध** गरिएको छ । नगरपालिकाले शिक्षा शाखा मार्फत प्रारम्भिक बालविकास, समावेशी तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमहरूको समन्वय र व्यवस्थापन गरिएको छ । योजना कार्यान्वयन अन्तर्गत नगरपालिकाले विद्यालयहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण गर्ने, विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने, शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन तथा आवश्यकता अनुसार पुनर्वितरण गर्ने, रिक्त पदमा शिक्षक नियुक्ति प्रक्रियामा सहजीकरण गर्ने तथा शिक्षकहरूको पेशागत क्षमता विकासका लागि तालिम, कार्यशाला, क्लस्टर बैठक र मेन्टरिङ कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिएका छन्। साथै सिकाइ उपलब्धि सुधार, समावेशी तथा समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, विद्यालय पूर्वाधार विकास गर्ने, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने तथा नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने कार्यहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।

यसका अतिरिक्त नगरपालिकाले सरोकारवालासँग समन्वय गरी स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा योजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउने तथा आवश्यक जनशक्ति, स्रोत व्यवस्थापन र तथ्याङ्कमा आधारित निर्णय प्रक्रियालाई व्यवस्थित बनाइएको छ। जनशक्ति व्यवस्थापन, कानुन कार्यविधि निर्माण र वजेटको सुनिश्चितता तीन तहका सरकार बीचको समन्वय र सहकार्यमा वार्षिक रणनीतिक योजना र कार्यान्वयन योजना निर्माण, अनुगमन योजना निर्माण, कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका तयारी, विभिन्न सरोकारवालाहरुलाई कार्यक्रमहरुको बारेमा प्रबोधीकरण जस्ता कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गरिएको छ ।

५.२.३ उद्देश्यहरुः

क) शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्नु,

५.२.४ रणनीतिहरूः

- सङ्घीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरण मार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेट समेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने,
- कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार कानुन, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गर्ने,
- कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने,
- एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनमार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी आवश्यक सुधारमा प्रयोग गर्ने,
- विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने,
- विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण तथा अध्यावधिक गर्न लगाउने,
- विद्यालय व्यवस्थापनलाई सशक्तिकृत र सुदृढ गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदायी बनाउने,
- वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चितता सम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने,
- अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला तथा बैठकहरू आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने,
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत सबै उमेर समूहका सिकारुहरूका लागि साक्षरता, साक्षरोत्तर, निरन्तर शिक्षा, बैकल्पिक शिक्षा तथा आय आर्जन र सिप विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आजीवन सिकाइ केन्द्रका रूपमा समेत कार्य गर्ने,

५.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धिः

शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारणः

क.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम निर्माण गर्ने	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
२.	आवश्यक कानुन निर्देशिका तथा कार्यविधिको विकास गर्ने	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध		आवश्यकता अनुसार							
३.	कानुन निर्देशिका मापदण्डको प्रबोधीकरण गर्ने	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१०	१	१	१	१	१	१	१०
४.	विद्यालय सुधार योजना निर्माण	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१०	१	१	१	१	१	१	१०

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	एवम् अद्यावधिक गर्ने										
५.	एकिकृत शैक्षिक सुचना प्रणाली सृदृढीकरण गर्ने	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
६.	शैक्षिक गुणस्तर सुधार सम्वन्धी अन्तरक्रियात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१०	१	१	१	१	१	१	१०
७.	सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदनको आधारमा विद्यालयहरुलाई थप सहजीकरण गर्ने	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१०	१	१	१	१	१	१	१०

५.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

५.३.१ परिचय

स्थानीय तहले शैक्षिक कार्यक्रम कार्यन्वयन वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अनुरुप गर्नेछ । स्थानीय तह र विद्यालयको आधारभूत तहमा सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयनमा जोड दिईएको छ । प्रत्येक विद्यालयले र स्थानीय तहले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारी अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेछन । कार्यक्रम सञ्चालनको लागि बजेट र आवश्यक प्रबन्ध नगरपालिकाले गर्नेछ ।

कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्न पालिका तहमा शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजनमा अनुगमन समिति र विद्यालय तहमा वि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयनको अनुगमन गरिनेछ । विद्यालय अनगुमनका क्रममा नगरपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षिक, प्रशासनिक र भौतिक) नियमित अनगुमन, सपुरीवेक्षण, निरीक्षण गर्नेछन् । अनुगमन पश्चात सरोकारवालाहरुसँग समीक्षा बैठक गरी अनकुरणीय पक्षको प्रचार प्रसार र सुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्वन गरिनेछ । कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि नीतिगत रुपमा पालिका र विद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति रहन्छ ।

५.३.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहले शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरुमा अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन गर्ने कार्य गरिरहेको छ।खासगरी शिक्षा शाखावाट अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने गरिएको र जनप्रतिनीधिहरुबाट पनि समय समयमा अनुगमन गरिएको छ । विद्यालयमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा अनुगमन गर्ने गरेको छ । प्रभावकारी अनुगमन र मूल्याङ्कनको स्थायी प्रणाली निर्माण र परिचालनमा समस्या छ । सफलता, सिकाइ र राम्रा अभ्यासहरुको दस्तावेजीकरण र प्रचार प्रसारको आवश्यकता रहेको छ ।

ऐन, नियम अनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोख गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्ने र क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङ्कन गर्ने कार्यहरू नियमित रूपमा भैरहेका छन् । सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन भइरहेको छ ।

नगर शिक्षा योजनाको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराइ, सूचना तथा प्रविधिका अन्य माध्यमबाट जानकारी गराइएको छ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि नगरपालिका तथा सम्वन्धित वडाहरूले यस योजनासँग सम्वन्धित तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गरेको छ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा नगरपालिका वडाहरू, सम्वन्धित समिति तथा उपसमितिहरूको वैठक कार्यतालिका वा आवश्यकता अनुसार बस्ने गरेको छ।

५.३.३ उद्देश्य

क) अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि संयन्त्रको निर्माण गर्नु,

ख) अनुमगन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई नतिजामा आधारित बनाउनु,

ग) योजना कार्यान्वयनको क्रममा आएका समस्या तथा चुनौतिहरुलाई सम्बोधन गरी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्नु ।

५.३.४ रणनीतिहरू

- प्रभावकारी अनुगमनको लागि संयन्त्र निर्माण गर्ने,
- शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र प्रयोग गर्ने,
- कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदनको लागि एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालनमा ल्याउने,
- नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्ने,
- विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षणलाई थप व्यवस्थित र नियमित गर्ने,
- कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणाली प्रबन्ध गर्ने,
- योजना अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रम तथा परियोजना वा क्रियाकलापहरूको नियमित आवधिक, मध्यावधिक तथा अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्ने ।

५.३.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धिः

प्रभावकारी अनुगमनको माध्यबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	आवश्कतानुसार	१०	१	१	१	१	१	१	१०

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
	अध्यावधिक गर्ने										
२.	नियमित अनुगमन गर्ने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित
३.	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन तयारी गर्ने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
४.	वार्षिक शैक्षिक स्थिति प्रतिवेदन तयारी र प्रकाशन गर्ने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
५.	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्ने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	३०	३	३	३	३	३	१५	३०
६.	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण गर्ने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
७.	सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	नियमित	१०	१	१	१	१	१	५	१०

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
८.	विद्यालयको लेखा परीक्षण गर्ने गराउने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१०	१	१	१	१	१	५	१०
९.	अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने गराउने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	निरन्तर	१०	१	१	१	१	१	५	१०

परिच्छेद ६

लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

६.१ परिचय

सबै नागरिकहरूलाई आधारभूत तह निःशुल्क र अनिवार्य तथा माध्यमिक तह निःशुल्क उपलव्ध गराउने संवैधानिक प्रावधान रहेको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा राखिएको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, खुला शिक्षा, दुर शिक्षा, विशेष शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूका अतिरिक्त औपचारिक संरचना बाहिरका ट्युसन कोचिङ सेन्टरहरूको नीति, योजना र समग्र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहने गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले २३ वटा अधिकारहरूको विस्तृतीकरण गरेको पाइन्छ । कार्यक्षेत्रभित्रका शैक्षिक संस्थाहरूलाई अनुदान उपलव्ध गराउने, लेखापरीक्षण र वित्तिय सुशासन कायम गर्ने दायित्व पालिकाको कार्यक्षेत्रमा रहेकोले सीमित स्रोत साधनलाई मितव्ययी, नियमित, प्रभावकारी र पारदर्शी ढङ्गले व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

वित्तिय व्यवस्थापन अन्तर्गत दुईवटा पक्षहरूलाई समेटिएको छ । एकातर्फ योजना कार्यन्वयनको लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको आँकलन, प्राप्ति र उपयोगलाई समेटिएको छ भने प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारवाट प्राप्त विभिन्न प्रकारका अनुदानहरूलाई विद्यालयहरूमा पुर्याई तोकिएबमोजिम खर्च, पारदर्शिता बढाउदै समग्र पक्षमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुपर्नेछ ।

शिक्षालाई विकासका पूर्वाधारहरूको पनि पूर्वाधारका रूपमा लिइन्छ । संविधानमा शिक्षालाई लगानीमैत्री बनाउने र लगानी बढाउदै लैजाने नीति उल्लेख भए तापनि बजेट प्रयाप्त नहुदाँ शिक्षामा अपेक्षित विकास हुन सकेको छैन । विभिन्न प्रतिवेदनहरूले कुल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षामा लगानी गर्नु पर्ने सुझाव दिएको भएता पनि सो अनुपातमा वजेट विनियोजन हुन सकेको छैन ।विनियोजित वजेट पनि बढी तलब भत्तामा खर्च हुनेहुँदा समग्र शैक्षिक विकासमा बाधा परेको छ ।

कमजोर भौतिक पूर्वाधारलाई सुविधा सम्पन्न बनाउनु, विद्यालयहरूको आर्थिक पक्षलाई सबलीकरण गर्नु, विद्यालय शिक्षामा परिचालन हुने बजेटलाई पारदर्शि बनाउनु चुनौतिका रूपमा रहेका छन् । सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा शिक्षालाई राखिनु, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल अधिकारका रुपमा समेत स्पष्ट गरिनुले शिक्षामा लगानीको राम्रो अवसर प्रदान गरेको छ ।

६.२ वर्तमान अवस्था

विश्वव्यापी रुपमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न कुल बजेटको कम्तिमा २० प्रतिशत रकम शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने विश्वव्यापी प्रतिवद्धता रहे तापनि शिक्षा क्षेत्रको बजेट क्रमश घट्दै गइरहेको पाइन्छ । सर्शत अनुदानको रुपमा प्राप्त हुने केन्द्रीय अनुदानको ९५ प्रतिशत भन्दा वढि रकम शिक्षक तलव भत्ता, छात्रवृत्ति, भौतिक पूर्वाधार, दिवाखाजा र पाठ्यपुस्तक जस्ता शिर्षकहरूमा खर्च हुने गरेको छ । गुणस्तर अभिवृद्धि र क्षमता विकासका लागि स्थानीय सरकारका कार्यक्रमहरू केन्द्रित रहेका छन । विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा एकाई लागत विश्लेषण गर्दा अभिभावकको प्रत्यक्ष लागनीका अतिरिक्त पालिका क्षेत्रमा अध्ययनरत विद्यार्थीको प्रतिविद्यार्थी लागत ३० हजार रहेको छ ।

पञ्चवर्षीय नगर शिक्षा योजना कार्यान्वयनको वित्तीय व्यवस्थापनका मुख्य स्रोत सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार रहनेछन् । अभिभावक र समुदायको भूमिका परिपूरकको रुपमा रहनेछ । शिक्षा क्षेत्रमा कार्य गर्ने सङ्घसंस्थाहरूलाई विज्ञताका आधारमा क्षेत्रगत रुपमा साझेदारी गर्न सकिनेछ । समग्र वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत योजना कार्यान्वयनका लागि प्रयाप्त वित्तीय स्रोत जुटाउनु, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि विद्यालयहरूलाई आवश्यक क्षेत्रमा स्रोत उपलव्ध गराउने र स्रोत साधनको प्रभावकारी व्यवस्थापन मार्फत वित्तीय सुशासन कायम गर्ने कार्यहरू प्राथमिकतामा रहेका छन ।

नतिजामा आधारित स्रोत विनियोजन पद्धति मार्फत विद्यालयहरूलाई नियमित अनुदानका अतिरिक्त एकमुष्ट, मागमा आधारित, कार्यसम्पादनमूलक र प्रोत्साहनमूलक अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ । श्रोतको आँकलन तपसिल बमोजिम गरिएको छ ।

क्र.सं.	वित्तीय श्रोतको व्यवस्थापन	कूल बजेट	जम्मा हिस्साको प्रतिशत	कैफियत
१.	सङ्घीय सरकार	२०७४०८०	९३.९०	
२.	प्रदेश सरकार	१९७०१	०.९०	
३.	स्थानीय सरकार	१०५८४४	४.८०	
४.	अन्य (सङ्घ-संस्था तथा दातृ निकाय)	९१५४	०.४०	
	जम्मा	**२२०८७७९**	**१००**	

६.३ उद्देश्य

क) योजना अवधिका लागि शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्ने,

ख) पहिचान गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्ने,

ग) उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु,

घ) खर्चको प्रक्रिया र दायित्व स्पष्ट गर्नु,

६.४ रणनीतिहरू

- सङ्घीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानी गरिने,
- आफ्नो तह भित्रको लक्षित शैक्षिक पहुँच, सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न लगानीको व्यवस्था गरिने,
- स्रोतको उपयोग गर्ने विद्यालयलाई जबाफदेही बनाइने,
- नगरपालिकाको कुल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षा क्षेत्रका कार्यक्रमका लागि व्यवस्था गरिने,
- शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रबर्द्धन गरिने,
- मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गरिने,
- वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाइने ।

६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धि

- शिक्षामा स्रोतको दिगो व्यवस्थापन भई शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा उल्लेख्य प्रगति भएको हुने,
- वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार भई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ हुने ।

ख) बजेट अनुमान

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
प्रारम्भिक वालविकास र शिक्षा													
१.	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका न्यूनतम मापदण्ड पूरा गर्ने र प्रबोधीकरण गर्ने	१० पटक	१८००	१८००	१८००	१८००	१८००			९०००		९०००	१८०००
२.	प्रारम्भिक बालविकास तथा	१० पटक	२०	२१	२२	२३	२४		४४	६६		१११	२२१

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण												
३.	परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घसंस्था, निजीक्षेत्रसँगको सहकार्य गर्ने	निरन्तर	२०	२१	२२	२३	२४		४४	६६		१११	२२१
४.	अनाथ असहाय र अपाङ्गता पहिचान गरी थप सेवा उपलब्ध गराउने	१० पटक	२००	२१०	२२१	२३२	२४३		४४२	६६३		११०५	२२१०
५.	बाल विकास केन्द्रमा छुट्टै सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने	३२ वटा	१५००	१५७५	१६५४	१७३६	१८२३	४१४४	२४८७	१६५८		८२८८	१६५७७

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
६.	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	निरन्तर	३५००	३६७५	३८५९	४०५२	४२५४	१९३४०		०		१९३४०	३८६७९
७.	सहजकर्ताहरुको पेशागत विकास तालिम सञ्चालन गर्ने	१० पटक	५५	५८	६१	६४	६७			३०४		३०४	६०८
८.	बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, खोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन, वृद्धि अनुगमन गर्ने र कुपोषण भएका बालबालिकाको आवश्यक प्रबन्ध गर्ने	३० पटक	६०	६३	६६	६९	७३			३३२		३३२	६६३

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
९.	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	१० पटक	१००	१०५	११०	११६	१२२			५५३		५५३	११०५
१०.	शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली कार्यान्वयन गर्ने	निरन्तर	५०	५३	५५	५८	६१			२७६		२७६	५५३
११.	वालविकास केन्द्रमा सहयोगी (आया) को व्यवस्था गर्ने	३२ जना	१६५०	१७३३	१८१९	१९१०	२००६	४४		९०७३		९११७	१८२३५
१२.	नमुना प्रारम्भिक वालविकास सहजकर्तालाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	१० जना	१०	११	११	१२	१२			५५		५५	१११

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
१३.	बालशिक्षक, विद्यालय कर्मचारी र विद्यालय सहयोगीको पारिश्रमीक व्यवस्थापन	९७ जना	२४१६२	२९२३६	२९२३६	२९२३६	३३६२१	१४४६३९		८५२		१४५४९१	२९०९८३
१४.	वालविकास केन्द्रका लागि प्रति विद्यार्थी अनुदान वितरण	१००० जना	५००	५२५	५५१	५७९	६०८	२७६३				२७६३	५५२६
जम्मा			३३६२७	३९०८४	३९४८७	३९९०९	४४७३८	१७०९३०	३०१७	२२८९७	०	१९६८४५	३९३६९१
आधारभूत शिक्षा													०
१.	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन कक्षागत र	१० पटक	५०	५३	५५	५८	६१	२७६				२७६	५५३

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान गर्ने												
२.	विद्यार्थी भर्ना अभियान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	१० पटक	२००	२१०	२२१	२३२	२४३	२२१	२२१	६६३		११०५	२२१०
३.	आधारभूत तहका बालबालिकाहरू का लागि सिकाइ सामग्री व्यवस्थापन गर्ने	विद्यालय	८५०	८९३	९३७	९८४	१०३३	४६९७				४६९७	९३९४
४.	विद्यालयको न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार विकास गर्ने	२० कोठा	३०००	३१५०	३३०८	३४७३	३६४७	९९४६	४९७३	१६५८		१६५७७	३३१५४
५.	आधारभूत तहका शिक्षकहरुको	२४० जना	१५०	१५८	१६५	१७४	१८२	५८०		२४९		८२९	१६५८

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने												
६.	आधारभूत विद्यालयमा सूचना प्रविधिको विस्तार गर्ने	२२ विद्यालय	१२००	१२६०	१३२३	१३८९	१४५९	४६४२		१९८९		६६३१	१३२६२
७.	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजाको प्रबन्ध गर्ने	३००० जना	१३५००	१४१७५	१४८८४	१५६२८	१६४०९	७४५९६				७४५९६	१४९१९२
८.	निःशुल्क पाठ्यपुस्तक व्यवस्थापन गर्ने	४७८६ जना	३६६३	३८४६	४०३८	४२४०	४४५२	१८२१६		२०२४		२०२४०	४०४८१
९.	अपाङ्गता तथा विशेष अवस्थाका बालबालिकाहरु	१५ जना	१६०	१६८	१७६	१८५	१९४		८८४			८८४	१७६८

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	को लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने												
१०.	वार्षिक परीक्षा व्यस्थापन तथा सञ्चालन गर्ने	५३ विद्यालय	१५००	१५७५	१६५४	१७३६	१८२३	१२४३		७०४५		८२८८	१६५७७
११.	शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको प्रयोग तथा ब्यबस्थापन गर्ने	५३ विद्यालय	५०	५३	५५	५८	६१	१३८		१३८		२७६	५५३
१२.	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम अभियानको रुपमा सञ्चालन गर्ने	२२ विद्यालय	३००	३१५	३३१	३४७	३६५			१६५८		१६५८	३३१५
१३.	विद्यार्थीहरुको लागि अतिरिक्त	३ पटक	१५०	१५८	१६५	१७४	१८२			८२९		८२९	१६५८

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने												
१४.	उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	३० जना	३०	३२	३३	३५	३६			१६६		१६६	३३२
१५.	आधारभूत तहका शिक्षकहरुको लागि तलब व्यवस्थापन गर्ने	२४१ जना	१७१५३५	२०७५५७	२०७५५७	२०७५५७	२३८६९१	१०३२८९७				१०३२८९७	२०६५७९४
१६.	स्थानीय तहबाट नपुग शिक्षक व्यवस्थापन	५ जना	०	१२७०	१२७०	१२७०	१२७०			५०८०		५०८०	१०१६०
१७.	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	२२ विद्यालय	३४५	११७०	११७०	११७०	११७०	५०२५				५०२५	१००५०
१८.	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि	१०० विद्यार्थी	२५०	२६३	२७६	२८९	३०४			१३८१		१३८१	२७६३

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	पोशाक तथा स्टेशनरी सहयोगको व्यवस्था मिलाउने												
१९.	दलित, छात्रा, सिमान्तकृत, बिपन्न लक्षित तथा अपाङ्गता भएका विद्यार्थीको लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रमको व्यवस्था मिलाउने	विद्यार्थी	८३१	८७३	९१६	९६२	१०१०	४५९२				४५९२	९१८४
२०.	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् कार्यान्वयन गर्ने	२२ विद्यालय	३३०	३४७	३६४	३८२	४०१	१८२३				१८२३	३६४७

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
जम्मा			**१९८०९४**	**२३७५२२**	**२३८८९८**	**२४०३४३**	**२७२९९४**	**११५८८९२**	**६०७८**	**२२८८०**	**०**	११८७८५१	२३७५७०२
माध्यमिक शिक्षा												०	०
१.	निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने कानुन, कार्यविधि, निर्देशिकाहरू तयारी अध्यावधिक र कार्यन्वयन गर्ने	१० पटक	५०	५३	५५	५८	६१			२७६		२७६	५५३
२.	विद्यालय सेवा क्षेत्रको सिमांकन गरी हरेक माध्यमिक	१० पटक	१००	१०५	११०	११६	१२२	२७७		२७६		५५३	११०५

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	विद्यालयको सेवा क्षेत्र एकीन गर्ने र सिमाङ्कन भित्रका बालबालिकाहरू को भर्नाको सुनिश्चितताको लागि विद्यालयमा नक्साङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन र स्थापना गर्ने												
३.	माध्यमिक शिक्षामा विज्ञान प्रविधि, इन्जिनियरिङ, कला र गणित शिक्षा (STEAM)	१० जना	२००	२१०	२२१	२३२	२४३			११०५		११०५	२२१०

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/ ०८३	२०८३/ ०८४	२०८४/ ०८५	२०८५/ ०८६	२०८६/ ०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	जस्ता विषयको सिकाइलाई अन्तर सम्वन्धित गर्ने र विज्ञान, गणित तथा कम्प्युटर विषय अध्ययनका लागि अवसर बढाउने												
४.	माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सनिश्चित गर्न आवश्यकतानुसार बसको व्यवस्था तथा खुला तथा दुर शिक्षा लगायतका बैकल्पिक	१० विद्यालय	६०००	६३००	६६१५	६९४६	७२९३	८०००	८०० ०	८०००	९१ ५४	३३१५४	६६३० ८

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	व्यवस्थाको प्रवन्ध गर्ने												
५.	विद्यालय खानेपानी, मर्मत सम्भारको व्यवस्था मिलाउने	१० माध्यमिक	३००	३१५	३३१	३४७	३६५			१६५८		१६५८	३३१५
६.	प्रविधि तथा व्यवहार कुशल सिपहरूको एकिकरण तथा बिद्यार्थी मूल्याङ्कन सम्वन्धी शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	४६ जना	४६०	४८३	५०७	५३३	५५९			२५४२		२५४२	५०८४
७.	सिकाइका लागि सूचना तथा	विद्यालय	२००	२१०	२२१	२३२	२४३			११०५		११०५	२२१०

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	सञ्चार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि गर्ने आवश्यक संरचना, सामग्री व्यवस्थापन गर्ने												
८.	विभिन्न किसिमका अपांगता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग गर्ने	७ विद्यार्थी	८४	८८	९३	९७	१०२	२३२	२३२			४६४	९२८
९.	निःशुल्क पाठ्यपुस्तक वितरणको व्यवस्था मिलाउने	विद्यार्थी	२०३४	२१३६	२२४२	२३५५	२४७२	११२३९				११२३९	२२४७८
१०.	विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति वितरण गर्ने	विद्यार्थी	६००	६३०	६६२	६९५	७२९	३३१५				३३१५	६६३१

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
११.	आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि पोशाक तथा स्टेशनरी सहयोगको व्यवस्था गर्ने	विद्यार्थी	२२५	२३६	२४८	२६०	२७३			१२४३		१२४३	२४८७
१२.	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान उपलव्ध गराउने	१० विद्यालय	२८०	११२०	११२०	११२०	११२०	४७६०				४७६०	९५२०
१३.	विद्यालय सुधार योजना निर्माण एवम् कार्यान्वयन गर्ने	विद्यालय	२५०	२६३	२७६	२८९	३०४	१३८१				१३८१	२७६३
१४.	सामुदायिक विद्यालयलाई प्रति विद्यार्थी लागत	विद्यालय	४५३	४७६	४९९	५२४	५५१	२५०३				२५०३	५००६

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	अनुदान उपलव्ध गराउने												
१५.	उत्कृष्ट शिक्षक सम्मान तथा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	जना	१०	११	११	१२	१२			५५		५५	१११
१६.	शिक्षक तलव भत्ता (प्राविधिक धार समेत)	५७ शिक्षक	४२५३१	५१४६३	५१४६३	५१४६३	५९१८२	२५६१०२				२५६१०२	५१२२०४
१७.	शिक्षण सिकाइ अनुदानमा कार्यरत शिक्षकहरुको तलव भत्ताको व्यवस्था गर्ने	९ शिक्षक	६९०५५	८३५५७	८३५५७	८३५५७	९६०९१	४१५८१६				४१५८१६	८३१६३२
जम्मा			**१२२८३२**	**१४७६५३**	**१४८२३०**	**१४८८३५**	**१६९७२२**	**७०३६२६**	**८२३२**	**१६२६०**	**९१५४**	**७३७२७२**	**१४७४५४४**

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ													०
१ .	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरुलाई अनुदान उपलव्ध गराउने	२ वटा	६००	६३०	६६२	६९५	७२९	३३१५				३३१५	६६३१
२.	नयाँ सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्ने	१ वटा	३००				३००	६००				६००	१२००
३.	प्रौढहरुलाइ सिप विकास तालिम र आय आर्जनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	१० पटक	१००	१०५	११०	११६	१२२			५५३		५५३	११०५
४.	परिचालकहरूको क्षमता विकास	१० पटक	१२०	१२६	१३२	१३९	१४६			६६३		६६३	१३२६

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने												
५.	विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिकाहरू को नाम नामेशी विवरण सहितको प्रोफाइल तयारी र विकास गर्ने	सङ्ख्या	५०	५३	५५	५८	६१			२७६		२७६	५५३
जम्मा			**११७०**	**९१४**	**९५९**	**१००७**	**१३५७**	**३९१५**	**०**	**१४९२**		५४०७	१०८१५
पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन													०
१.	विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपको अभिमुखीकरण	१० पटक	३०	३२	३३	३५	३६	१६६				१६६	३३२
२.	स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य	१० पटक	५०	५३	५५	५८	६१			२७६		२७६	५५३

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	शैक्षणिक सामग्री निर्माण तथा प्रयोग												
३.	स्थानीय पाठ्यक्रम अध्यावधिक र कार्यान्वयन	निरन्तर	५०	५३	५५	५८	६१			२७६		२७६	५५३
४.	कक्षा अवलोकन सुपरीवेक्षण तथा शैक्षिक पृष्ठपोषण प्रणालीको सुदृढीकरण गर्ने	निरन्तर	१००	३००	३००	३००	३००			१३००		१३००	२६००
५.	विषयगत शिक्षक सञ्जाल तथा पेशागत सिकाइ समुदायको गठन गर्ने	१० पटक	५०	१००	१००	१००	१००	४५०				४५०	९००

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
६.	परीक्षा नतिजा विश्लेषण गरी सुधारात्मक कार्ययोजनाको कार्यान्वयन गर्ने	१० पटक	५०	१००	१००	१००	१००			४५०		४५०	९००
जम्मा			**३३०**	**६३७**	**६४३**	**६५०**	**६५८**	**६१६**	**०**	**२३०३**	**०**	२९१८	५८३७
शिक्षक व्यवस्थापन र विकास													०
१.	असल अभ्यास भएका सामुदायिक विद्यालयको अवलोकन भ्रमण गर्ने	१० पटक	५००	५२५	५५१	५७९	६०८			२७६३		२७६३	५५२६
२.	शिक्षकलाइ परामर्श कार्य गर्न, अध्ययन अनुसन्धान,	३० पटक	५००	५२५	५०१	५२६	५०२			२५५४		२५५४	५१०८

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	अनुगमन, सुपिरवेक्षणको लागि विज्ञ समुह परिचालन गर्ने												
३.	विद्यालय तथा पालिका स्तरमा प्रारम्भिक कक्षाका शिक्षकलाइ पेसागत सहयोग गर्न शिक्षण सिकाइ समुह वैठक/घुम्ती वैठक सञ्चालन गर्ने	१० पटक	१००	१०५	११०	११६	१२२			५५३		५५३	११०५
४.	शिक्षक दरवन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण गर्ने	१० पटक	५०	५३	५५	५८	६१			२७६		२७६	५५३

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
५.	स्थानीय पढाइ सामग्री र अन्य शैक्षणिक सामग्री निर्माणका लागि तालिम वा कार्यशालाको व्यवस्था गर्ने	१० पटक	१००	१०५	११०	११६	१२२			५५३		५५३	११०५
६.	प्रविधि मैत्री सिकाइका लागि टेलिभिजन, कम्प्युटर, इन्टरनेट लगायत प्रयोगका लागि तालिमको व्यवस्था	१० पटक	१००	१०५	११०	११६	१२२			५५३		५५३	११०५
७.	सामुदायिक विद्यालय प्र.अ. भत्ता व्यवस्थापन	सबै	५६५	५९३	६२३	६५४	६८७	१२४८		१८७३		३१२२	६२४४

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
जम्मा			**१९१५**	**२०११**	**२०६१**	**२१६४**	**२२२२**	**१२४८**	**०**	**९१२४**	**०**	१०३७३	२०७४६
समता र समावेशिता													०
१.	शिक्षाको मूल प्रबाह बाहिर रहेका सवै बालबालिकाहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण गर्ने	१० पटक	०	३१५	३३१	३४७	३६५	६७९		६७९		१३५८	२७१५
२.	अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचना निर्माण गर्ने	१५ विद्यालय	०	१५७५	१६५४	१७३६	१८२३	६७८८				६७८८	१३५७७
३.	सबै प्रकारका विभेदको अन्त्यका लागि सचेतनामूलक	सङ्ख्या	०	५३	५५	५८	६१			२२६		२२६	४५३

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने												
४.	जेन्डर फोकल शिक्षक र गुनासो सुन्ने अधिकारीको व्यवस्था गर्ने	विद्यालय	०	३४	३५	३७	३९			१४५		१४५	२९०
५.	बालिका तथा समावेशी शिक्षा सञ्जालको गठन र परिचालन गर्ने	वटा	०	५३	५५	५८	६१			२२६		२२६	४५३
६.	अपाङ्गता भएका बालबालिकाको लागि स्रोत कक्षाको व्यवस्थापन गर्ने		०	४७८	५०२	५२७	५५३			२०५९		२०५९	४११८
७.	लैङ्गिक तथा समावेशी शिक्षा	१	०	२१०	२२१	२३२	२४३		९०५			९०५	१८१०

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	नीति निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने												
८.	अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि आवश्यक सहायक सामग्री (Assistive Devices) उपलब्ध गराउने		३००	५२५	५५१	५७९	६०८	१३००		१२६३		२५६३	५१२६
९.	किशोरीमैत्री विद्यालय कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने (महिनावारी व्यवस्थापन, सुरक्षित कक्षाकोठा)		०	१०५	११०	११६	१२२		४५३			४५३	९०५
१०.	लैङ्गिक हिंसा तथा दुर्व्यवहार विरुद्ध		०	१०५	११०	११६	१२२		४५३			४५३	९०५

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	सचेतना तथा उजुरी संयन्त्र स्थापना गर्ने												
११.	शिक्षक तथा कर्मचारीलाई (GESI) सम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा तालिम सञ्चालन गर्ने		०	१०५	११०	११६	१२२			४५३		४५३	९०५
१२.	विद्यालयमा Child Protection Mechanism स्थापना र कार्यान्वयन गर्ने		०	१५८	१६५	१७४	१८२			६७९		६७९	१३५८
१३.	नियमित GESI अडिट तथा सामाजिक परीक्षण (Social		०	५२५	५५१	५७९	६०८	२२६३				२२६३	४५२६

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	Audit) सञ्चालन गर्ने												
१४.	सुरक्षित यातायात तथा छात्रावास सुविधा सुनिश्चित गर्ने (विशेष गरी छात्रा र अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि)		०	१०५०	११०३	११५८	१२१६	४५२६				४५२६	९०५१
जम्मा			**३००**	**५२८९**	**५५५३**	**५८३१**	**६१२३**	**१५५५६**	**१८११**	**५७३०**	**०**	२३०९६	४६१९१
विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा संचार प्रविधि													०
१.	विद्यालयमा ICT संरचना विस्तार	३२ वटा	१०००	१२६०	१३२३	१३८९	१४५९	६४३१				६४३१	१२८६२
२.	प्रत्येक विद्यालयमा Internet	३२ वटा	४००	४२०	४००	४००	४००	२०२०				२०२०	४०४०

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	Connectivity को व्यवस्था												
३.	शिक्षकहरूको क्षमता विकास	३२ जना	२००	५००	५००	५००	५००	२२००				२२००	४४००
४.	विद्यालयमा अन्तर्क्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको उपलब्धता	वटा	५००	५२५	५५१	५७९	६०८	१७००	५६३	५००		२७६३	५५२६
५.	IEMIS व्यवस्थापन तालिम सञ्चालन गर्ने	५३	१००	१०५	११०	११६	१२२	५५३				५५३	११०५
६.	विद्यालमा इ-हाजिरी व्यवस्थापन क्लाउड सहितको व्यवस्थापन गर्ने	३२	६००	६३०	६६२	६९५	७२९			३३१५		३३१५	६६३१

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
७.	आवश्यकताका आधारमा सामुदायिक विद्यालय ल्याका शिक्षकहरुका लागि ल्यापटपको व्यवस्था गर्ने	१३	१०१४	१०६५	१११८	११७४	१२३३			५६०३		५६०३	११२०६
जम्मा			**३८१४**	**४५०५**	**४६६४**	**४८५२**	**५०५०**	**१२९०४**	**५६३**	**९४१८**	०	२२८८५	४५७६९
विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास													०
१.	विद्यालय भवन निर्माण तथा मर्मतमा भूकम्प प्रतिरोधी (Earthquake Resilient) मापदण्ड अनिवार्य कार्यान्वयन गर्ने	आवश्यताअनुसार	०	२१०००	२१०००	२१०००	२१०००	८४०००				८४०००	१६८०००

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
२.	बाढी तथा डुबान जोखिम क्षेत्रको नक्साङ्कन गरी जोखिम न्यूनीकरण योजना तयार गर्ने		०	१०५	११०	११६	१२२			४५३		४५३	९०५
३.	विद्यालय परिसरमा वर्षा पानी निकास (Drainage System) सुधार तथा व्यवस्थापन गर्ने		०	१०५	११०	११६	१२२			४५३		४५३	९०५
४.	हरित विद्यालय अवधारणा अनुसार वृक्षारोपण तथा हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने		३००	३३६	३५३	३७०	३८९			१७४८		१७४८	३४९६

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
५.	सौर्य ऊर्जा (Solar Power) जडान गरी वैकल्पिक ऊर्जा प्रयोग विस्तार गर्ने		०	५२५	५५१	५७९	६०८		२२६३			२२६३	४५२६
६.	सुरक्षित खानेपानी प्रणाली (Water Purification/Filter System) स्थापना गर्ने		०	६३०	६६२	६९५	७२९				२७१५	२७१५	५४३१
७.	विद्यालय विपद् व्यवस्थापन योजना (School Disaster Management Plan) निर्माण र नियमित अभ्यास (Mock Drill) गर्ने।		१००	१०५	११०	११६	१२२			५५३		५५३	११०५

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
८.	अग्नि सुरक्षा उपकरण (Fire Extinguisher) जडान र प्रयोग सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने।		०	१५८	१६५	१७४	१८२			६७९		६७९	१३५८
९.	ठोस फोहोर व्यवस्थापन तथा पुनःप्रयोग (Waste Management & Recycling) प्रणाली लागू गर्ने।		०	२१०	२२१	२३२	२४३			९०५		९०५	१८१०
१०.	जलवायु परिवर्तन तथा वातावरण शिक्षा सम्बन्धी अतिरिक्त क्रियाकलाप		०	१०५	११०	११६	१२२		४५३			४५३	९०५

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	(Eco-Club गठन) सञ्चालन गर्ने।												
११.	विद्यालय कम्पाउण्ड घेरावारा रंगरोगन र मर्मत संभारको आवश्यक व्यवस्था गर्ने		५००	२१००	२२०५	२३१५	२४३१	४५००	४५००	५५१		९५५१	१९१०३
जम्मा			**९००**	**२५३७९**	**२५५९७**	**२५८२७**	**२६०६९**	**८८५००**	**७२१६**	**५३४२**	**२७१५**	१०३७७२	२०७५४४
आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा													०
१.	वि.व्य.स.पदाधिकारी शिक्षक तथा बिद्यार्थीको क्षमता विकास गर्ने		०	१५८	१६५	१७४	१८२	६७९				६७९	१३५८

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
२.	विपद योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने		०	५३	५६	६०	६५			२३४		२३४	४६७
३.	प्राथमिक स्वास्थ्य सामग्रीको व्यवस्था गर्ने		०	१६८	१७६	१८५	१९४			७२४		७२४	१४४८
४.	वैकल्पिक विधिको प्रयोग गरी शिक्षालाई निरन्तरता दिने क्षमता विकास गर्ने		०	५००	५२५	५५१	५७९	२१५५				२१५५	४३१०
५.	शिक्षक तथा विद्यार्थीको लागि Simulation and Drill को अभ्यास गराउने		०	१०५	११०	११६	१२२			४५३		४५३	९०५
जम्मा			**०**	**९८३**	**१०३३**	**१०८६**	**११४२**	**२८३४**	**०**	**१४११**	**०**	**४२४४**	**८४८८**
संस्थागत क्षमता विकास													०

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
१.	विद्यालय सुधार योजना तयारी तथा अध्यावधिक गर्ने	१० पटक	५४४	५७१	६००	६३०	६६१	३००६				३००६	६०१२
२.	शैक्षिक कार्यपात्रो निर्माण गर्ने	पटक	१२०	१५८	१६५	१७४	१८२			७९९		७९९	१५९८
३.	योग्यता, क्षमता र वरिष्ठताको आधारमा प्रधानाध्यापक नियुक्ति गर्ने	निरन्तर	१००	१०५	११०	११६	१२२			५५३		५५३	११०५
४.	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यस्थापन विनियम तयारी गर्ने	विद्यालय	५०	५३	४००	४००	४००	०		१३०३		१३०३	२६०५
५.	वार्षिक कार्य सम्पादनको	पटक	५०	५३	५५	५८	६१			२७६		२७६	५५३

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/ ०८३	२०८३/ ०८४	२०८४/ ०८५	२०८५/ ०८६	२०८६/ ०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	स्वमूल्याङ्कन गर्ने												
६.	शिक्षा योजनाको अध्यावधिक, प्रवोधिकरण र कार्यन्वयन	पटक	१००	१०५	११०	११६	१२२			५५३		५५३	११०५
७.	विद्यालयमा गठन हुने विभिन्न समितिका पदाधिकारीको क्षमता विकास र अभिभावक अभिमुखीकरण	पटक	२००	२१०	२२१	२३२	२४३			११०५		११०५	२२१०
८.	विद्यालयहरूमा सेवा वडापत्रको व्यवस्था गर्ने	विद्यालय	६४	६७	७१	७४	७८			३५४		३५४	७०७

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
९.	विद्यालयको कार्यसम्पादन मुल्याङकन गर्ने	३२ विद्यालय	०	२१०	२२१	२३२	२४३			९०५		९०५	१८१०
१०.	प्रधानाध्यापक तथा विद्यालय कर्मचारीको क्षमता विकास	सङ्ख्या	०	१०५	११०	११६	१२२			४५३		४५३	९०५
११.	शिक्षा शाखा, शिक्षा समिति सहित असल अभ्यास भएका पालिकाको अनुभव आदानप्रदान	जना	३००	३१५	३३१	३४७	३६५			१६५८		१६५८	३३१५
१२.	वार्षिक कार्यक्रम र बजेट तर्जुमा	पटक	५०	५३	५५	५८	६१			२७६		२७६	५५३
जम्मा			**१५७८**	**२००३**	**२४४८**	**२५५१**	**२६५८**	**३००६**	**०**	**८२३४**	**०**	११२३९	२२४७८

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
योजना निर्माण तथा कार्यन्वयन													०
१.	कार्यान्वयन मार्गदर्शन (Guidelines) तयार गरी सबै सरोकारवालालाई अभिमुखीकरण गर्ने		१००							१००		१००	२००
२.	आवश्यक मानव स्रोत, प्राविधिक सहयोग तथा साधन स्रोत व्यवस्थापन		१००	१०५	११०	११६	१२२			५५३		५५३	११०५
३.	नियमित अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा प्रगति प्रतिवेदन प्रणाली स्थापना		५०	५३	५५	५८	६१			२७६		२७६	५५३

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
४.	सूचकमा आधारित प्रगति मापन तथा तथ्य व्यवस्थापन (EMIS) सुदृढीकरण गर्ने		१००	१०५	११०	११६	१२२	५५३				५५३	११०५
५.	पारदर्शिता, सामाजिक लेखापरीक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाइ सञ्चालन		१००	१०५	११०	११६	१२२			५५३		५५३	११०५
६.	जोखिम व्यवस्थापन तथा समस्या समाधान संयन्त्र विकास		१००	१०५	११०	११६	१२२			५५३		५५३	११०५
७.	आवधिक समीक्षा, सिकाइ आदान प्रदान तथा आवश्यक		१००	१०५	११०	११६	१२२			५५३		५५३	११०५

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
	परिमार्जन व्यवस्था												
जम्मा			**६५०**	**५७८**	**६०६**	**६३७**	**६६९**	**५५३**	**०**	**२५८७**	**०**	**३१३९**	**६२७८**
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन													०
१.	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन (M&E) ढाँचा र सूचकहरू विकास	पटक	७५	७९	८३	८७	९१			४१४		४१४	८२९
२.	वार्षिक तथा त्रैमासिक प्रगति समीक्षा बैठक सञ्चालन र प्रतिवेदन पेश	पटक	१२५	१३१	१३८	१४५	१५२			६९१		६९१	१३८१
३.	स्थिति प्रतिवेदन तयारी	पटक	१५०	१५८	१६५	१७४	१८२			८२९		८२९	१६५८
४.	अध्ययन तथा अनुसन्धान	पटक	१५०	१५८	१६५	१७४	१८२			८२९		८२९	१६५८

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	लक्ष्य इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					५ वर्षको स्रोत आँकलन				५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य		
५.	अनुगमन प्रतिवेदनका आधारमा सुधारात्मक कार्ययोजना निर्माण तथा कार्यान्वयन		१३५	१४२	१४९	१५६	१६४			७४६		७४६	१४९२
जम्मा			**६३५**	**६६७**	**७००**	**७३५**	**७७२**	**०**	**०**	**३५०९**	**०**	**३५०९**	**७०१८**
कुल जम्मा			**३६४९४५**	**४४१८४५**	**४४५२८३**	**४४८६००**	**५०८१०५**	**२०७४०८०**	**१९७०१**	**१०५८४४**	**९१५४**	**२२०८७७८**	**४४१७५५६**

६.६ विद्यालय शिक्षा क्षेत्रगत उपक्षेत्र र अन्तरसम्वन्धित विषय क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुको बजेट विवरण

क्र.सं.	शिक्षाका उप-क्षेत्रहरू	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत (रु. १००० मा)						श्रोत आँकलन			
		२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	जम्मा	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१.	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	३३६२७	३९०८४	३९४८७	३९९०९	४४७३८	१९६८४५	१७०९३०	३०१७	२२८९७	
२.	आधारभत् शिक्षा	१९८०९४	२३७५२२	२३८८९८	२४०३४३	२७२९९४	११८७८५१	११५८८९२	६०७८	२२८८०	
३.	माध्यमिक शिक्षा	१२२८३२	१४७६५३	१४८२३०	१४८८३५	१६९७२२	७३७२७२	७०३६२६	८२३२	१६२६०	९१५४
४.	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	११७०	९१४	९५९	१००७	१३५७	५४०७	३९१५		१४९२	
५.	पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन	३३०	६३७	६४३	६५०	६५८	२९१८	६१६		२३०३	
६.	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	१९१५	२०११	२०६१	२१६४	२२२२	१०३७३	१२४८		९१२४	

क्र.सं.	शिक्षाका उप-क्षेत्रहरू	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत (रु. १००० मा)						श्रोत आँकलन			
		२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	**जम्मा**	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
७.	समता र समावेशीकरण	३००	५२८९	५५५३	५८३१	६१२३	२३०९६	१५५५६	१८११	५७३०	
८.	शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	३८१४	४५०५	४६६४	४८५२	५०५०	२२८८५	१२९०४	५६३	९४१८	
९.	विद्यालय भौतिक पूर्बाधार विकास	९००	२५३७९	२५५९७	२५८२७	२६०६९	१०३७७२	८८५००	७२१६	५३४२	२७१५
१०.	आपतकालीन तथा सङ्कटपुर्ण अवस्थामा शिक्षा		९८३	१०३३	१०८६	११४२	४२४४	२८३४		१४११	
११.	संस्थागत क्षमता विकास	१५७८	२००३	२४४८	२५५१	२६५६	११२३९	३००६		८२३४	
१२.	शिक्षा योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन	६५०	५७८	६०६	६३७	६६९	३१३९	५५३		२३८७	

क्र.सं.	शिक्षाका उप-क्षेत्रहरू	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत (रु. १००० मा)						श्रोत आँकलन			
		२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	**जम्मा**	सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय तह	अन्य
१३.	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	६३५	६६७	७००	७३५	७७२	३५०९	१८००		१७०९	
	जम्मा	**३६४९४५**	**४४१८४५**	**४४५२८३**	**४४८६००**	**५०८१०५**	**२२०८७७८**	**२०७४०८०**	**१९७०१**	**१०५८४४**	**९१५४**

परिच्छेद ७

कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण

७.१ परिचय

कुनै पनि योजनाको सफलता र प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्न अनुगमन र मूल्याङ्कन अपरिहार्य छन् । यी दुई प्रक्रियाले योजनाको लक्ष्य प्राप्त गर्न सहयोग पुऱ्याउछन् । योजना कार्यान्वयनमा उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता प्रबर्द्धन गरी लागत प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्नका लागि योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि तथ्यपरक, विश्वसनीय, गुणस्तरीय, व्यवस्थित, नतिजामूखी, पारदर्शी र प्रभावकारी व्यवस्था अवलम्बन गर्न आवश्यक हुन्छ ।

७.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरुमा अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन गर्ने कार्य भइरहेको छ । खासगरी नगरपालिकाको शिक्षा शाखावाट विषय विज्ञहरु सहितको विद्यालय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गरिएको र जनप्रतिनीधिहरुवाट पनि समय समयमा हुने गरेको छ । विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति मार्फत पनि शैक्षिक, प्रशासनिक र व्यवस्थापकीय पक्षहरुको समेत अनुगमन गर्ने गरीएको छ ।

ऐन, नियमअनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोखा गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्ने र क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङकन गर्ने कार्यहरू नियमित रूपमा भइहेका छन् । सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङकन गर्ने गरिएको छ । गौरादह नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना सरोकारवालाहरूलाई जानकारी गराई सो को प्रभावकारी कार्यान्वयन भए नभएको सम्वन्धित निकायबाट अनुगमन गरिनेछ । अनुगमन प्रक्रिया तपसिल बमोजिम हुनेछ ।

क्र.स.	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन प्रक्रिया	जिम्मेवारी	अनुगमन समय	अनुगमन सूचक
१	वडा शिक्षा समिति	अलवोकन, निरीक्षण, सुपरीवेक्षण, प्रतिवेदन	संयोजक	मासिक	आगन्तुक पुस्तिका, विद्यालय अनुगमन फाराम, कक्षाकोठा अनुगमन फाराम, प्रतिवेदन
२	नगर शिक्षा समिति		संयोजक	मासिक	
३	वडा कार्यालय		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	मासिक	
४	पालिका		नगर प्रमुख तथा पदाधिकारी	त्रैमासिक	

क.स.	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन प्रक्रिया	जिम्मेवारी	अनुगमन समय	अनुगमन सूचक
५	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ		इकाइ प्रमुख	वार्षिक	
६	जिल्ला समन्वय समिति		प्रमुख तथा पदाधिकारी	वार्षिक	
७	विद्यालय सुपरीवेक्षक			मासिक	
८	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र			वार्षिक	
९	प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालय			वार्षिक	
१०	नागरिक समाज तथा गैर सरकारी सङ्घ संस्था			मासिक	

नगर शिक्षा योजनाको प्रबोधीकरण गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेलाबाट र सूचना तथा प्रविधिको अन्य माध्यमबाट जानकारी गराइनेछ । योजनाको कार्यन्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि नगरपालिका तथा सम्वन्धित वडाहरूले यस योजनासँग सम्वन्धित तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्नेछ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा नगरपालिका वडाहरू, सम्वन्धित समिति तथा उपसमितिहरूको वैठक कार्यतालिका वा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।

७.३ उद्देश्य

क) बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयारी र कार्यान्वियन गर्नु,

ख) एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयनका नतिजाहरूको विवरण तयार, समीक्षा र सुधार गर्नु,

ग) नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्नु,

७.४ रणनीतिहरू

➢ एकीकृत शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र उपयोग गर्ने,

- अनुगमन मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन कार्यलाई छिटो, छरितो, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिको प्रयोग गर्ने,
- शैक्षिक सूचना व्यस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गर्ने,
- राष्ट्रिय सूचकको अतिरिक्त आवश्यकता अनुसार स्थानीय सूचकहरूलाई समेत सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने,
- योजनाका आगत (Input), प्रक्रिया (Process), परिणाम (Output), उपलब्धि (Outcome) र प्रभाव (Impact) समेतको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संरचना र जनशक्तिको प्रबन्ध गर्ने,
- प्रमाणमा आधारित अनुगमन मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्ने,
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई उपयोग गर्ने,
- कुल बजेटको निश्चित हिस्सा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा छुट्याई नतिजा मूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने,
- सहभागिता मूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन गर्ने,
- कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण एवम् प्रतिवेदन प्रणालीको प्रबन्ध गर्ने,
- पुरस्कार र दण्ड प्रणालीको विकास गर्ने ।

७.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) अपेक्षित उपलब्धिः

प्रभावकारी अनुगमनको माध्यमबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरूलाई समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने र योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने,

ख) **प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः**

क्र.सं.	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	लक्ष्य	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						१० वर्षको जम्मा
					२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१.	अनुगमनको योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
२.	अनुगमन प्रणालीका लागि सूचक तयारी र अध्यावधिक गर्ने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
३.	प्रभावकारी अनुगमन गर्ने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
४.	वार्षिक समीक्षा तथा प्रतिवेदन	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
५.	वार्षिक शैक्षिक स्थिति प्रतिवेदन तयारी तथा प्रकाशन गर्ने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
६.	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्ने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	१०	२	२	२	२	२	१०	२०
७.	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण गर्ने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
८.	अनुगमन सम्बन्धि क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गर्ने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन									
९.	सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी र नियमित बनाउने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
१०.	विद्यालयको लेखा परीक्षण गराउने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	५	१	१	१	१	१	५	१०
११.	अध्ययन तथा अनुसन्धान	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

अनुसूची १

नगर शिक्षा समितिको मिति २०८२/०३/२७ निर्णयानुसार शिक्षा योजना निर्माण समिति गठन

प्रस्ताव नं.२,नगरशिक्षा योजना निर्माण सम्वन्धमा ।

निर्णय नं.२-उक्त प्रस्तावमाथि छलफल गर्दा नेपालको संविधान अनूसूची ८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकारअन्तर्गत आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा उल्लेख भएको तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन ,२०७४ (११,ज)ले आधारभूत तथा माध्यमिक तहका लागि २३ वटा शिक्षाका अधिकार तोकिएका छन ।यस ऐनको दफा २४(१) मा स्थानीय तहले आवधिक तथा क्षेत्रगत योजना निर्माण गरी कार्यान्वियन गर्नुपर्ने नीतिगत व्यवस्थासमेत गरेको छ। विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको विकासलाई दिशानिर्देश गर्न, शैक्षिक सेवा प्रभावकारीरुपमा कार्यान्वयन गरी अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न एवम् शिक्षामा पँहुच,गुणस्तर ,सहभागिता र समता सुनिश्चित गर्न र गौरादह नगरपालिकाको भावि शैक्षिक गतिविधिलाई व्यवस्थित एवम योजनाबद्द ढंगले अगाडी वढाइ अपेक्षित सिकाइ उपलव्धि हासिल गरी नगरको शैक्षिक गतिविधिमा एकरुपता ल्याउन तपसिलमा उल्लेखित समितिद्वारा नगर शिक्षा योजना निर्माणको कार्य अगाडि वढाउँने निर्णय गरियो ।

<u>तपसिल</u>

संयोजक- सामाजिक विकास समित संयोजक श्री दुर्गामणी वस्नेत

सदस्यः प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री कृष्णप्रसाद सुवेदी

सदस्य- श्री डिल्लीराम अधिकारी

सदस्य- श्री गुरुदेव भण्डारी

सदस्य- श्री टेकनाथ तिम्सिना

सदस्य- श्री लीलानाथ गौतम

विज्ञ सदस्यः श्री..........

सदस्य सचिवःशिक्षा शाखा प्रमुख श्री विदुर आचार्य

CS Scanned with CamScanner

अनुसूची २

नगर कार्यपालिकाको मिति २०८२/०५/०६ गतेको निर्णयानुसार शिक्षा योजना निर्माण समिति अनुमोदन

निर्णय न २४ग : विविध प्रस्तावमाथि छलफल गर्दा नेपालको संविधान अनुसूची - ८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकार अन्तर्गत आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा उल्लेख भएको तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ (११ज) ले आधारभूत तथा माध्यमिक तहका लागि २३ वटा शिक्षाका अधिकार तोकिएका छन् । यस ऐनको दफा २४(१) मा स्थानीय तहले आवधिक तथा क्षेत्रगत योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने नीतिगत व्यवस्था समेत गरेको छ । विद्यालय शिक्षा क्षेत्रको विकासलाई दिशानिर्देश गर्न, शैक्षिक सेवा प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरी अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न एवम् शिक्षामा पँहुच, गुणस्तर, सहभागिता र समता सुनिश्चित गर्न र गौरादह नगरपालिकाको भावी शैक्षिक गतिविधिलाई व्यवस्थित एवम् योजनाबद्ध ढंगले अगाडि बढाई अपेक्षित सिकाई उपलब्धि हासिल गरी नगरको शैक्षिक गतिविधिमा एकरुपता ल्याउनका लागि नगर शिक्षा समितिको मिति २०८२/०३/२७ को निर्णय बमोजिम गठन भएको तपशील बमोजिमको समितिलाई अनुमोदन गर्ने ।

तपशील

संयोजक : समाजिक विकास समिति संयोजक श्री दुर्गामणि बस्नेत
सदस्यः प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री कृष्ण प्रसाद सुवेदी
सदस्य : श्री डिल्लीराम अधिकारी
सदस्यः श्री गुरुदेव भण्डारी
सदस्य : श्री टेकनाथ तिम्सिना
सचिवः शिक्षा शाखा प्रमुख श्री विदुर आचार्य

अनुसूची ३

नगर शिक्षा योजनाको मस्यौदा तयारीका लागि शैक्षिक सरोकारवालाहरुसँग सुझाव संकलन

श्री

आज मिति २०८२ साल पौष १६ गते सोमबार गौरादह नगरपालिकाका शिक्षा समितिका संयोजक तथा नगर प्रमुख श्री छत्रपति सुवेदी ज्यूको संयोजकत्वमा बसेको शिक्षा सम्बन्धि सरोकारवालाहरु गौरादह नगरपालिकाको वडा नं. १ वडा नं. २ र वडा नं. ३ का संपूर्ण विद्यालयका प्रधानाध्यापक विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शैक्षिक सरोकारवाला महानुभावहरु र बालक्लब, अपाङ्गता समेतको सहभागितामा शिक्षा योजना निर्माणको सुझाव संकलन तपशिल कार्यक्रमको उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो।

उपस्थिति

२. नगरप्रमुख - श्री छत्रपति सुवेदी
२. नगरउपप्रमुख - श्री जलवती राजवंशी चौधरी
३. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - श्री कृष्णप्रसाद सुवेदी
४. वडा नं. १ का वडाअध्यक्ष - श्री नगेन्द्र भण्डारी
५. वडा नं. २ का वडाअध्यक्ष - श्री गोपाल प्र कोइराला
६. वडा नं. ३ का वडाअध्यक्ष - श्री दीलिप कुमार भण्डारी
७. शिक्षा शाखा प्रमुख - श्री पशुराम भट्टराई
८ लोकनाथ भण्डारी गौरादह - १ सीतापुरी
९ मोती माकी [illegible] गौरादह टिकाराम दगाल
१०. अर्जुनकुमार अधिकारी - प्र० अ० (मोति मा० वि०)
११) सुशिला दर्नाल - "
१२) [illegible] प्र. [illegible]
१३ रत्नबहादुर कटुवाल
१४ हरिप्रसाद अधिकारी - प्र.अ. जनता मा.वि. गौरादह - १
१५ कविता [illegible] महिला नगरपालिका [illegible]
१६. तिलक दास तिम्सिना प्र.अ. सरस्वती आ.वि. गौ-२.
१७. शैलेन्द्र खनाल प्र अ. श्री लाल जनकल्याण आ.वि. गौ. १
१८. निर्मल लुइटेल
१९. [illegible] mis operator गौरादह . न- पा -
२०. उपेन्द्र [illegible] सामाजिक विकास शाखा
२१ पुष्प खरेल आ. वि. प.
२२ भावना आचार्य अधिकृतस्तर छैठौं
२३. अनिल दुलाल — " —
२४ दीप कुमार बोगटी अपाङ्गता समावेशी समाज

२५। यशोदा दहाल गौ. ६
२६. [illegible] प्र०अ० [illegible] ३.
२५ टीका देवी प्रसाई गौरादह - २
२६ गंगा कुमारी कार्की गौरादह - १
२७. दुर्गम कार्की - प्रिन्सिपल - सूरज शिक्षा प्रतिष्ठान, गौ २
२८ ओम कुमार [illegible] अध्यक्ष शिक्षक अभिभावक संघ [illegible]
२९ इन्द्रिराज घिमिरे शिक्षक ज.मा.वि. गौरादह - १
३० भानु भक्त घिमिरे व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष ज.मा.वि. गौरादह
३१ भू प्रसाद बराल वि.व्य.स. अध्यक्ष श्री लालजनकल्याण आ.वि. गौ. १
३२ बुद्धिमान कार्की [illegible] जनता मा.वि. गौरादह १
३३. चन्द्र प्र० अधिकारी अध्यक्ष शि.अ.सं. दुर्गा देवी आ.वि.
३४- कमल खतिवडा - गौ- ३
३५ राम कुमार अधिकारी - गौ. - ३
३६, दुर्गामणी बस्नेत वडा नं. ४ अध्यक्षा
३७. लीलानाथ [illegible]
३८. मेघराज अधिकारी
३९. भीम प्रसाद पोखरेल
४० भोला नाथ पोखरेल - नि.आ.वि. अध्यक्ष
४१. पवित्रा [illegible] का. स.
४२. गंगा माया पराजुली का. स.
४३. जैप्रसाद [illegible] प्राथमिक का. वि.
४४ विदुर आचार्य शिक्षा शाखा प्रमुख

श्री

आज मिति २०८२ साल पौष १६ गते बुधवार श्री स्कूलचौर माध्यमिक विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष श्री रमेश कुमार खरेल ज्यूको अध्यक्षतामा, गौरादह नगरपालिका वडा नं. ४ र वडा नं. ५ का संपूर्ण शैक्षिक सरोकारवाला महानुभावहरु वडा का वडाअध्यक्ष ज्यूहरु, सम्पूर्ण सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका अध्यक्ष तथा प्रधानाध्यापक ज्यूहरु, बालक्लब तथा अपाङ्गता समेतको सहभागितामा शिक्षायोजना निर्माण गर्न सुझाव संकलन तपसिलको उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो।

उपस्थिति

1. अध्यक्ष - श्री रमेश कुमार खरेल
2. गौरादह नगरपालिका नगरप्रमुख - श्री छत्रपति सुवेदी
3. गौरादह नगरपालिका उपप्रमुख - श्री जलवती राजवंशी चौधरी
4. प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत - श्री कृष्णप्रसाद सुवेदी
5. सामाजिक विकास समिति संयोजक - श्री दुर्गामणि बस्नेत
6. वडा नं. ५ वडा अध्यक्ष श्री जगन्नाथ खनाल
7. शिक्षक महासंघ अध्यक्ष श्री लीलानाथ गौतम
8. शिक्षासमिति सदस्य - श्री गुरुदेव भण्डारी
9. पूर्व प्रधानाध्यापक - श्री बाबुराम भण्डारी
10. प्रधानाध्यापक - श्री रत्नबहादुर कटुवाल
11. पूर्व शिक्षक तथा वि०व्य०स०अ० तीलबहादुर बस्नेत
12. " " नेत्र बहादुर थापा
13. प्र.अ. श्री भीमसेन आ.वि. गौ-४ नविन गुरागाँई
14. प्र.अ. श्री डोरामारी मा.वि. गौ-४ हेमकुमार बराल
15. प्र०अ० श्री मदन आश्रित आ० वि०-४ बासुदेव अधिकारी
16. प्र०अ० श्री कञ्चनजङ्घा आ० वि०-४ तिर्थ कुमार घिमिरे
18. प्र०अ० श्री भद्रकाली मा०वि० -५ रुपलाल श्रेष्ठ
19. वि.व.स. भद्रकाली मा.वि. -५ युवराज खरेल
20. वि.व्य.स. कञ्चनजंघा आ.वि. -४ नरेन्द्र खतिवडा
21. प्र.अ. श्री खयरबारी आ.वि -५, याम कुमार श्रेष्ठ
22. वि.व्य.स. देवी लावती
23. शिक्षक मकालु मा.वि. ५ देवेन्द्र मगर
24. वि.व्य.स. - गणेश कार्की - डोरामारी मा.वि.
25. बाल क्लब - उपाध्यक्ष - श्री स्कूलचौर मा.वी. - ५ प्रतिभा भट्टराई
26. ओम बहादुर खड्का सेत्री. गौरादह -५
27. नि. प्रधानाध्यापक श्री जनज्योति आ.वि. गौ-५. शमिला श्रेष्ठ
28. लोक नाथ घिमिरे गौरादह नं. ४
29. बलराम थापा गौरादह नं. ५
30. पदम बहादुर खत्री श्री जालपा आ०वि० गौरादह - ४
31. विवश बस्नेत बाल क्लब
32. अनिश कार्की बालक्लब
33. आशिका बस्नेत बालकलब
34. पार्वता खनाल
35. देवीमाया आचार्य
36. शिक्षाशाखा प्रमुख - श्री विदुर आचार्य
37. योजना निर्माण उपसमिति सदस्य देवीराज दाहाल
38. " " " " सुमन चौधरी
39. धनबहादुर श्रेष्ठ
40. सीता सुवेदी
41. कृष्णलाल श्रेष्ठ
42.

श्री

आज मिति २०८२ साल पौष १८ गते बिहिबार का दिन श्री प्रगति माध्यमिक विद्यालय का विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष श्री महाबिर राजवंशी ज्यू को अध्यक्षतामा नगरशिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धी छलफल वडा नं. ६ वडा नं. ७ र वडा नं. ८ का वडाअध्यक्ष लगायत सम्पूर्ण शिक्षा सरोकार वाला महानुभावहरु, विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष तथा सदस्य ज्यू हरु, सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका प्रधानाध्यापक ज्यू हरु, बालबालिकाका प्रतिनिधीहरु, अपाङ्गता भएका व्यक्तीहरु समेतको सहभागितामा शिक्षा योजना निर्माण गर्न सुझाव संकलनकार्य तपशिलको उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो।

उपस्थिती

१. अध्यक्ष - श्री महाबिर राजवंशी
२. गौरादह नगरपालिका उपप्रमुख श्री जलवषा राजवंशी चौधरी
३. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री कृष्णप्रसाद सुवेदी
४. सामाजिक विकाश समिति संयोजक श्री दुर्गामणी बस्नेत
५. जिल्ला समन्वयसमिति सदस्य - श्री कपिलमणी काफ्ले
६ वडाअध्यक्ष वडा नं. ६ श्री तोयनाथ प्रसाई
७ ,, ,, ७ श्री बलराम खरेल
८ ,, ,, ८ श्री गणेश कु राजवंशी
९ शिक्षाशाखा प्रमुख श्री बिदुर आचार्य
१० शिक्षक महासंघ अध्यक्ष श्री लीलानाथ गौतम
११. शिक्षासमिति सदस्य श्री गुरुदेव भण्डारी
१२ योजना निर्माण उपसमिति संयोजक श्री रत्नबहादुर कटुवाल
१३. ,, ,, ,, सदस्य - श्री देवीरमण दाहाल
१४. ,, ,, ,, - श्री सुमन चौधरी
१५. प्रधानाध्यापक - श्री चिरञ्जीवि पाण्डे
१६. पदम बहादुर दाहाल शिक्षक
१७. पूर्ण कुमार लिम्बु ... टोला
१८. ध्रुव गौतम नमुना अंग्रेजी मा. वि. प्रिन्सिपल
१९. सूर्यप्रसाद दाहाल ,, ,, ,, ,, व्यवस्थापन सदस्य
२०. घनश्याम काफ्ले - पूर्वशिक्षक श्री प्रगति मा.वि. ज्वालुङ्गा -
२१. वल बहादुर तामाङ - अध्यक्ष श्री भारती आ. वि. व्य. स.
२२. खगेन्द्र सिग्देल - शिक्षक श्री भारती आ. वि.

२३. हिलेन्द्र प्र. राजवंशी - श्री बैराती आ. वि. गौं - ८
२४. मनोज कु राजवंशी - श्री प्रगति आ. वि. गौं - ६
२५. डिल्ली प्र. राजवंशी - श्री आराधना गौं - ६
२६. कार्तिक लाल गन्नाई - श्री शहीद नि: मुक्ति आ. गौं. ६
२७. गणेश ब. कार्की - ,, मल्टिकल्चरल एकेडेमी ,, ६.
२८. भवानी प्रसाद पाठक - इमिनेन्ट कञ्चनजङ्घा ,, ६
२९: देवनारायण मेहता गौरीगञ्ज ,, ६
३०: प्रकाश पराजुली गौरादह - ६
३१. पाहाड सिंह राजवंशी गौरादह - ६
३२. पुण्डरी रेग्मी गौरादह - ६
३३ धन कुमारी विश्वकर्मा ,, ६
३४ इन्द्र प्रसाद खतिवडा ,, ६
३५ रुद्र मान तामाङ ,, ६
(३६) सितामाया गुरुङ ,, - ८
(३७) कमल तामाङ ,, - ८
(४०) केशर कुमार ढेउजा गौरादह - ६
(४१) रघुनाथ राजवंशी गौरादह - ६
४२) चन्द्र प्र० पराजुली ,, ६
४३) दिपेश कुमार दास ,, - ६.
४४) धविलाल ताजपुरिया श्री ... विद्या मन्दिर ... गौरादह - ६
(४५) लाल ... राजवंशी - ,,
(४६) रिशु ठाकुर - गौ - ८
(४७) दुर्गा घिमिरे (लुइटेल) गौरादह - ६
(४८) बिमला राई श्री अरुणोदय आ. वि.
४९ जानकी कुमारी ताजपुरिया गौरादह ८
(५०) बिरबल ताजपुरीया
५१) सुमन कुमार ... श्री जनज्योति मा. वि., गौरादह - ६
५२) हरि प्रसाद पाण्डे श्री गौरीशंकर आ. वि. गौरादह - ६
५३) देवेन्द्र कुमार खिलाडोनी ,, ,,
(५४) टेक प्रसाद अधिकारी रोल शिक्षक र. अधिकार (गौरीगञ्ज)
५५) बिबिसा पौडेल Scout
५६) दिया खरेल २-काउट

श्री

आज मिति २०८२ साल पौष १८ गते शुक्रवार का दिन श्री अमर आधारभूत माध्यमिक विद्यालय गौरादह-६ का विद्यालय व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष श्री प्रकाशचन्द्र खरेल ज्यू को अध्यक्षतामा न्यारशिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धी छलफल गौरादह नगरपालिका वडा नं. ६ कैयुन्धुराका वडाअध्यक्ष वडा शिक्षासमिति सँयुक्त शिक्षासँग सरोकारवाला महानुभावहरु, विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षज्यूहरु, सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका प्रधानाध्यापकज्यूहरु, बालक्लब का प्रतिनिधिहरु, आमाबुबाहरुका व्यक्तीहरु समेतको सहभागीतामा शिक्षा योजना निर्माण गर्न सुझाव संकलन कार्य तपसिलको उपस्थितीमा सम्पन्न गरीयो।

उपस्थिती

१, विद्यालय व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष श्री प्रकाशचन्द्र खरेल
२ गौरादह नगरपालिका उपप्रमुख श्रीजलवर्षा राजवंशी चौधरी
३, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत - श्री कृष्णप्रसाद सुवेदी
४, सामाजिक विकाष समिति संयोजक - श्री दुर्गामणी बस्नेत
५, जिल्ला समन्वयसमिति सदस्य श्री कपिलमणी काफ्ले
६, वडाअध्यक्ष वडा नं.६ उपेन्द्र निरौला
७, " सदस्य - ६ श्री केदार घिताल
१० शिक्षाशाखा प्रमुख - श्री विदुर आचार्य
११, शिक्षासमिति सदस्य - श्री गुरुदेव भण्डारी
१२, योजना निर्माण उपसमिति संयोजक - श्री रत्नबहादुर कटुवाल
१३. " " " सदस्य - श्री देविस्मृता दाहाल
१४ " " " " - श्री सुमन चौधरी
१५. विद्यालयका प्रधानाध्यापक - श्री टी० पी पौडेल
१६ शिक्षा विद् - श्री गोपाल प्र० पोखेल
१७. अध्यक्ष अमा सामुदायिक शिक्षाकेन्द्र श्री युवराज खतिवडा
१८, पूर्व अध्यक्ष, श्री अमर मा.वि. गौरादह-०६, गोपाल गहराई
१९. पूर्व, प्र०अ०, श्रीलै०आ०वि० गौरादह-०६, श्रीराम वा कुंवमा
२० विद्यालय सदस्य
२१. श्री कैयुन्धुरा बोर्डिङ् - प्रिन्सिपल - तिर्थराज खतिवडा
२२. वि० व्या० स० अध्यक्ष तिलक बहादुर निरौला
२३ प्र० अ० श्री लोकतान्त्रिक आ० वि० धर्जुन कु० पोद्दार

२४ प्रधानाध्यापक ढकाल श्री जीवन ज्योति आ.वि. गौ.-६
२५ सिता ओरउ विद्यालय व्यवस्थापन समिति सदस्य सिता
२६ नेत्र पती पोख्रेल - पूर्व - वि० व्य० स० अध्यक्ष वि
२७ चन्द्र प्रसाद ढकाल श्री जीवन ज्योति आ वि अध्यक्ष
२८ बुद्धिमान निरौला श्री बलभद्र आ० वि० अध्यक्ष
२९ अर्जुन गहराई श्री. आ. वि कल्याणवाडी गौ-६ वि.व्य.स
३० महेश रेग्मी श्री सिद्धिदाता प्रा- वि गौ. ६ शिक्षक
३१ चेतमणि खोपाने श्री बलभद्र आ.वि. गौ.६ प्र.अ.
३२ रन्जीता कुवर " " " " शि.अ.स.अ.
३३ सोनीया खनाल बाल क्लब
३४ सिसम ढकाल बाल क्लब
३५ बन्दना राउत बाल क्लब
३६ अनुस्का खड्का बाल क्लब Anushka
३७ सुस्मिता महतो बाल क्लब Susmita
३८ सोनम अधिकारी कार्यालय सहयोगी
३९ कौशिल्ला ढकाल शिक्षक

अनुसूची ४

नगर शिक्षा योजना निर्माण समितिद्धारा तयार गरिएको योजनाको मस्यौदा प्रस्तुतिकरण तथा सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरुबाट प्राप्त सुझाव/पृष्ठपोषण सङ्कलन

श्री

आज मिति २०८३ असार १ गते सोमवार गौरादह नगरपालिकाको सभाहलमा नगर शिक्षा योजना निर्माण समितिद्धारा तयार भएको मस्यौदा प्रस्तुतिकरण तथा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका प्रधानाध्यापक तथा सरोकारवालाहरुको राय, सुझाव तथा पृष्ठपोषण संकलन कार्यक्रम सामाजिक विकास समिति संयोजक तथा नगर शिक्षा योजना निर्माण समितिका संयोजक श्री दुर्गामणि वस्नेत ज्यूको अध्यक्षतामा तपसिलको उपस्थितिमा कार्यक्रम सम्पन्न गरियो ।

<u>उपस्थिति:</u>

क्र.सं.	सहभागीको नाम	पद	हस्ताक्षर
१.	श्री दुर्गामणी वस्नेत	योजना निर्माण समिति संयोजक	
२.	श्री कृष्णप्रसाद सुवेदी	योजना निर्माण समिति सदस्य	
३.	श्री डिल्लीराम अधिकारी	योजना निर्माण समिति सदस्य	
४.	श्री गुरुदेव भण्डारी	योजना निर्माण समिति सदस्य	
५.	श्री लिलानाथ गौतम	योजना निर्माण समिति सदस्य	
६.	श्री टेकनाथ तिम्सिना	योजना निर्माण समिति सदस्य	
७.	श्री विदुर आचार्य	योजना निर्माण समिति सदस्य-सचिव	
८.	श्री रत्नवहादुर कटुवाल	योजना मस्यौदा लेखन उपसमिति संयोजक	
९.	श्री देवीरमण दाहाल	योजना मस्यौदा लेखन उपसमिति सदस्य	
१०.	श्री सुमन चौधरी	योजना मस्यौदा लेखन उपसमिति सदस्य	
११.	श्री मिलन विष्ट	शिक्षा अधिकृत	
१२.	रामप्रसाद पराजुली	एस. आई. आर. मेमोरियल एकेडेमी गौरादह-४ प्रति.	
१३.	ध्रुव गौतम	नमुना अंग्रेजी मा. वि.	
१४.	भीम विजय बोल्तोला	ज्ञानज्योति मा० वि० गौरादह-२, झापा	
१५.	एकराज घिमिरे	सुरज शिक्षा प्रतिष्ठान	
१६.	कुमार पौडेल	सृजिक शुक्ला अंग्रेजी बो० स्कुल ~~[illegible]~~	

क.सं.	सहभागीको नाम	पद	हस्ताक्षर
१७	भवानी प्र. पाठक	इमिनिअर कञ्चनजंघा मा.वि.	[signature]
१८	नारायण घिमिरे	मा३०२ एम्पेरर आ.वि.	[signature]
१९	भानुभक्त एकेडेमी कोशाध्यक्ष कार्की	भानुभक्त स्कुल	[signature]
२०.	छविलाल ताजपुरिया	दामुना विद्या मन्दिर	[signature]
२१.	तिर्थराज खतिवडा	वैकुण्ठपुरा मा.वि.	[signature]
२२.	श्याम प्रसाद ढोस्ती	प्र.अ. अमर मा.वि. २	[signature]
२३	मित्रदेव काफ्ले	प्र.अ. जनता मा.वि.-गाँ. १	[signature]
२४	श्री चिरञ्जिवी पाण्डे	प्र.अ. प्रगती मा.वि. गाँ-८	[signature]
२५.	टि.पी. पौडेल	प्र.अ. अमर मा.वि.गाँ. ९	[signature]
२६.	नविन गुरागाँई	प्र.अ. श्री भीमसेन आ.वि. -४	[signature]
२७	हरि प्रसाद पाण्डे	प्र.अ. श्री गढीया आ.वि. ६	[signature]
२८.	बालकृष्ण निरौला	प्र.अ. श्री भद्रकाली आ.वि. ५	[signature]
२९	याम बहादुर श्रेष्ठ	स्कुलचौन मा.वि.गाँ-८	[signature]
३०	बासुदेव अधिकारी	मदन आश्रित आ.वि.	[signature]
३१	याम कुमार [illegible]	खयरबारी आ.वि.	[signature]
३२.	सुमन कुमार [illegible]	प्र.अ. श्री जनज्योति मा.वि.गाँ. ८	[signature]
३३	कार्तिक लाल शर्मा	प्र.अ. श्री शहिद स्मृति प्रा.वि. गाँ. ६	[signature]
३४	चेतमणि न्यौपाने	श्री बालमन्दिर आ.वि. गाँ. ६	[signature]
३५	तिलक [illegible]	श्री [illegible] आ.वि. गाँ. ५	[signature]
३६.	महेश रेग्मी	श्री सिद्धिदाता प्रा.वि. गाँ.-९	[signature]
३७	शैलेन्द्र खलाल	श्री लालजनकल्याण आ.वि. गाँ.१	[signature]
३८	हितेन्द्र प्र. राजवंशी	श्री बैराती आ.वि. गाँ.-८	[signature]

CS Scanned with CamScanner

क्र.सं.	सहभागीको नाम	पद	हस्ताक्षर
३९	डिल्ली प्र० राजभण्डारी	प्र.अ. - श्री आगमबेणी गौं-६	[signature]
४०	सीता मिश्र	हाई फाउण्डेशन गौं-३ प्रतिनिधित्व : शिक्षक	[signature]
४१	प्रमिला भोटे	प्र.अ. श्री जनज्योति आ.वि	[signature]
४२	मनिसा साँवा	श्री आधारभूत विद्यालय गौं-९ प्रतिनिधि शिक्षक	[signature]
४३	सम्झना रवनाल	श्री जनता आ.वि. गौं-६ प्रतिनिधि शिक्षक	[signature]
४४	सविता ढुंगाना	सिद्धार्थ शिशु सदन गौं.-२	[signature]
४५	अर्जुन कुमार अधिकारी	श्री मोतिन मा.वि. गौरादह-१	[signature]
४६	पदम बहादुर खत्री	श्री जनता आ.वि. गौरादह-४	[signature]
४७	टेकेन्द्र मगर	मकालु मा.वि.-५	[signature]
४८	जगत प्रसाद पाण्डे	न्यु भीजन पा० स्कुल	[signature]
४९	तीर्थ बहादुर भुजेल	श्री कञ्चनजंघा आ.वि. गौं-८	[signature]
५०	बिमला राई	श्री अरुणोदय आ.वि. गौं-८	[signature]
५१	टीका देवी प्रसाई	श्री दुर्गादेवी प्रा.वि.	[signature]
५२	पुष्प प्रसाद ढकाल	श्री जीवन ज्योति आ.वि.९	[signature]
५३	अर्जुन कु. पोखरेल	श्री लक्ष्मीताल आ.वि.	[signature]
५४	पवित्रा मोक्तान	कार्यालय सहयोगी	[signature]

- प्रस्ताव नं. १:कार्यदलद्वारा तयार पारिएको नगर शिक्षा योजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा (Draft) प्रस्तुतीकरण।
- प्रस्ताव नं. २: सरोकारवालाहरूवाट प्राप्त सुझावहरू समावेश गर्ने सम्वन्धमा।

निर्णयहरू:

- निर्णय नं. १:योजना निर्माण समिति द्वारा तयार गरेको १० वर्षे "नगर शिक्षा योजना" को विस्तृत ड्राफ्टमाथि रचनात्मक छलफल गरियो सरोकारवालाहरुले प्रदान गरेको रचनात्मक पृष्ठपोषण समेत लाई योजनामा समावेश गर्ने ।
- निर्णय नं. २:वैठकमा सरोकारवालाहरूले उठाएका जनसङ्ख्या वृद्धि दर, दरवन्दी मिलान, र वजेटको स्रोत सम्वन्धी महत्वपूर्ण सुझावहरूलाई मस्यौदामा समेटेर अन्तिम रूप दिइ वाह्य विज्ञ एवम सरोकारवालाहरु समेतको उपस्थितिमा योजनाको लेखा जोखा एवम वृहत छलफल गरी स्वीकृतिका लागि पेश गर्ने निर्णय गरियो।

CS Scanned with CamScanner

अनुसूची ५

नगर शिक्षा योजना निर्माण समितिद्धारा तयार गरिएको योजनाको मस्यौदालाई अन्तिम रुप दिन शैक्षिक सरोकारवालाहरुको सुझाव/पृष्ठपोषण सङ्कलन

आज मिति २०८३ असार ६ गते शनिबारका दिन गौरादह नगरपालिका नगर शिक्षा योजना निर्माण समितिको बैठक सामाजिक विकास समिति तथा नगर शिक्षा योजना निर्माण समितिका संयोजक श्री दुर्गामणि बस्नेतको संयोजकत्वमा बसी तपसिल बमोजिम निर्णय गरियो ।

उपस्थिति

१. सामाजिक विकास समिति संयोजक	श्री दुर्गामणी बस्नेत	संयोजक
२. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	श्री कृष्णप्रसाद सुवेदी	सदस्य
३. नगर शिक्षा समिति सदस्य	श्री गुरुदेव भण्डारी	सदस्य
४. नगर शिक्षा समिति सदस्य	श्री डिल्लीराम अधिकारी	सदस्य
५. नगर शिक्षा समिति सदस्य	श्री टेकनाथ तिम्सिना	सदस्य
६. नगर शिक्षा समिति सदस्य	श्री लिलानाथ गौतम	सदस्य
७. शिक्षा शाखा प्रमुख	श्री विदुर आचार्य	सदस्य- सचिव
८. मस्यौदा उप- समिति संयोजक	श्री रत्नबहादुर कटुवाल	सदस्य
९. मस्यौदा उप- समिति सदस्य	श्री देवीरमण दाहाल	सदस्य
१०. मस्यौदा उप- समिति सदस्य	श्री सुमन चौधरी	सदस्य
११. शिक्षा अधिकृत (छैठौं तह)	श्री मिलन विष्ट	
१२. गौरादह बहुमुखी क्याम्पस प्रमुख	श्री भिमविजय बास्तोला	
१३. प्रजल कलेज क्याम्पस प्रमुख	श्री सुरेन्द्रमुर्ती पन्त	
१४. गौरादह कृषी क्याम्पस विभागिय प्रमुख	श्री सन्तोष खनाल	
१५.स्कुलचौन मा.वि. वि.व्य.स. अध्यक्ष	श्री अविचन्द्र प्रसाई	
१६. जनता मा.वि. १ वि.व्य.स. अध्यक्ष	श्री शिवप्रसाद दाहाल	
१७. प्रगति मा.वि. वि.व्य.स. अध्यक्ष	श्री महावीर राजवंशी	
१८. जनता मा.वि. १ प्र.अ.	श्री मित्रदेव काफ्ले	
१९. प्रगति मा.वि. प्र.अ.	श्री चिरञ्जिवि पाण्डे	
२०. गोल्डेन सनराइज प्र.अ.	श्री गणेश श्रेष्ठ	
२१. स्कुलचौन मा.वि. प्र.अ.	श्री यामवहादुर श्रेष्ठ	
२२. डोरामारी मा.वि. प्र.अ	श्री हेमकुमार बराल	
२३. नमुना अंग्रेजी मा.वि. प्र.अ.	श्री ध्रुब गौतम	
२४. बैगुनधुरा बोर्डिङ स्कुल प्र.अ.	श्री तिर्थराज खतिवडा	
२५. दुर्गादेवी आ.वि. प्र.अ.	श्री टीकादेवी प्रसाई	
२६. अमर मा.वि. गौरादह-९ शिक्षक	श्री जय रिजाल	

प्रस्ताव नं. १: नगर शिक्षा योजनाको मस्यौदा (Draft) प्रस्तुतीकरण सम्बन्धमा

प्रस्ताव नं. २: विज्ञ/सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त सुझावहरू समावेश गर्ने सम्बन्धमा।

<u>निर्णयहरू:</u>

निर्णय नं. १: योजना निर्माण समिति द्धारा तयार गरेको १० वर्षे "नगर शिक्षा योजना" को मस्यौदा माथि रचनात्मक छलफल गरी विज्ञ/ सरोकारवालाहरुले प्रदान गरेको रचनात्मक पृष्ठपोषण समेत लाई योजनामा समावेश गर्ने निर्णय गरियो ।

निर्णय नं. २:बैठकमा विज्ञ एवम सरोकारवालाहरूले उठाएका महत्वपुर्ण विषयहरु र पृष्ठपोषण समेत लाई १० वर्षे नगर शिक्षा योजनामा समावेश गरी स्वीकृतिका लागि नगरकार्यपालिका मार्फत नगरसभामा पेश गर्ने निर्णय गरियो।

अनुसूची ६

नगर कार्यपालिकाको मिति २०८३/०३/०७ निर्णयानुसार शिक्षा योजना स्वीकृतिका लागि नगर सभामा पेश

<u>प्रस्ताव नं. ६: दश वर्षे नगर शिक्षा योजना सम्वन्धमा ।</u>

<u>निर्णय नं. ६:</u> प्रस्ताव नं. ६ माथि छलफल गर्दा नगर शिक्षा समितिको मिति २०८२/०३/२७ गतेको निर्णयानुसार गठित नगर शिक्षा योजना निर्माण समितिद्धारा तयार गरिएको शिक्षा योजनाको मस्यौदा गौरादह नगरपालिका अन्तर्गतका विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरु तथा शैक्षिक सरोकारवालाहरुलाई मिति २०८३/०३/०६ गते प्रस्तुतिकरण गरी आवश्यक राय, सुझाव तथा पृष्ठपोषण समेतलाई समेटी आएको दश वर्षे नगर शिक्षा योजना स्वीकृतिका लागि नगरसभाको १८औं अधिवेशनमा प्रस्ताव पेश गर्ने ।

गौरादह नगरपालिकाको शिक्षा योजना निर्माणका केहि झलकहरु

श्री प्रगति माध्यमिक विद्यालय
स्वागतम्

श्री प्रगति माध्यमिक विद्यालय
स्वागतम्

श्री प्रगति माध्यमिक विद्यालय
स्वागतम

श्री प्रगति माध्यमिक विद्यालय

अन्तरक्रिया एवम सुझाव संकलन कार्यक्रम

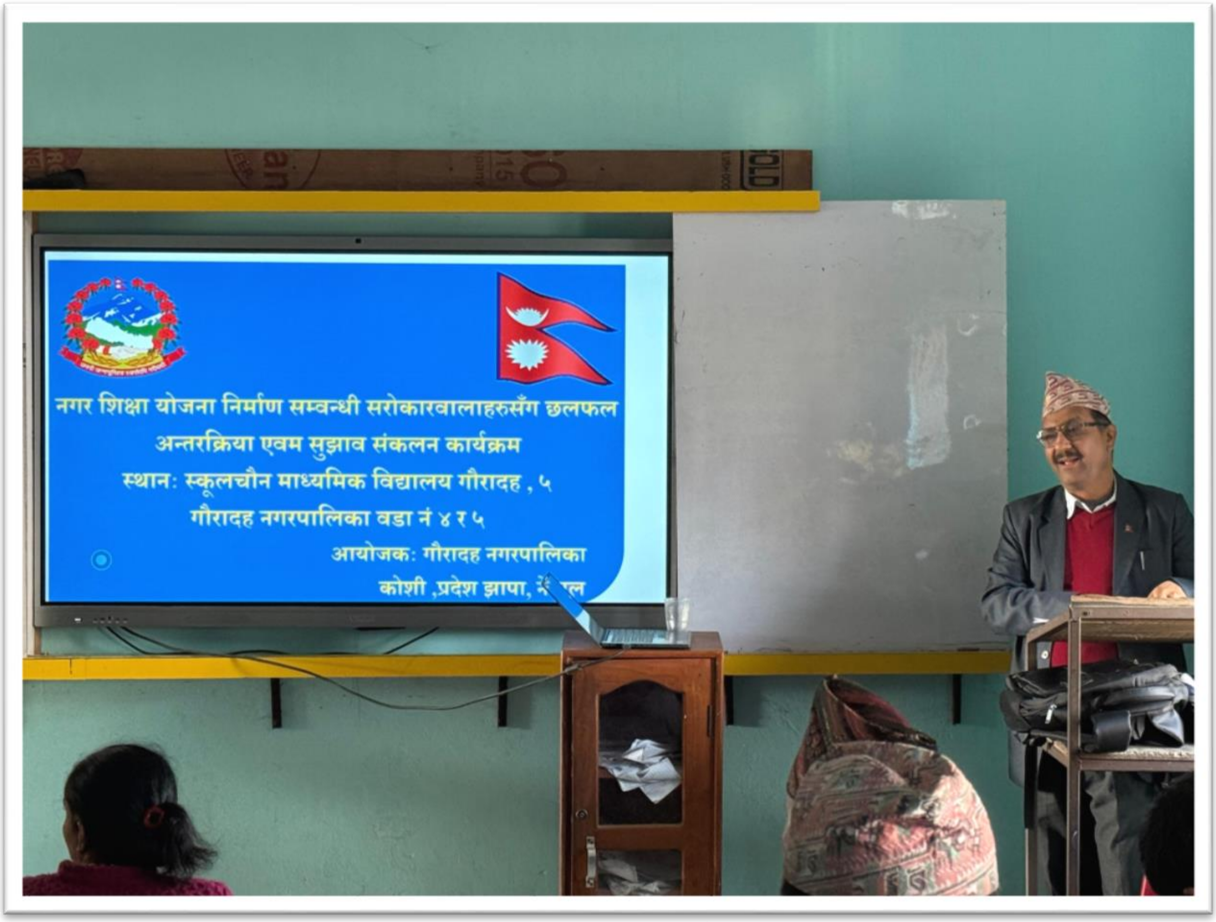
नगर शिक्षा योजना निर्माण सम्वन्धी सरोकारवालाहरुसँग छलफल
अन्तरक्रिया एवम सुझाव संकलन कार्यक्रम
स्थान: स्कूलचौन माध्यमिक विद्यालय गौरादह , ५
गौरादह नगरपालिका वडा नं ४ र ५
आयोजक: गौरादह नगरपालिका
कोशी ,प्रदेश झापा,

गौरादह नगरपालिकाको नगरसभाको १८ औं अधिवेसनको छैटौं बैठकबाट गौरादह नगरपालिकाको **नगर शिक्षा योजना गौरादह नगरपालिका (२०८३/२०८४-२०९३/२०९४)** पारित भएको व्यहोरा प्रमाणित गर्दछु ।

....

छत्रपति सुवेदी

नगर प्रमुख

प्रमाणिकरण मितिः २०८३/०४/०६